

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๕ เรื่อง

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

Culture Awareness Participation for Peaceful Coexistence of
Ethnic Groups in the Western

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in The Western

โดย

พระพรหมเวที (สุเทพ ศุภสุธรมโม)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761300

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๕ เรื่อง

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

Culture Awareness Participation for Peaceful Coexistence of
Ethnic Groups in the Western

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in The Western

โดย

พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761300

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 5

Culture Awareness Participation for Peaceful Coexistence of
Ethnic Groups in the Western

Under Research Plan

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in The Western

By

Phrabhamvatee (Suthep Phussadhammo)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

B.E. 2561

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761300

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผู้วิจัย: พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมโม)

หน่วยงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๒) วิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และ (๓) นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จากการสุ่มแบบเจาะจงจำนวน ๑๐ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า, มีการส่งเสริมความตระหนักรู้ในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์, มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นโดยการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐและสถาบันการศึกษาในพื้นที่, มีการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชนโดยเน้นกลุ่มเด็กและเยาวชน และมีการส่งเสริม

การจัดกิจกรรมและนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมกับการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒. พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙

๓. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประกอบด้วย ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึง นักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมค้นหาปัญหา, ร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหา, ร่วมแสดงความคิดเห็น/ให้ข้อมูลปัญหา, ร่วมระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ปัญหา (๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมรับนโยบายสาธารณะ, ร่วมจัดทำแผนงาน, ร่วมแสดงความคิดเห็นสำหรับปรับปรุง และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์แผนงาน (๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมลงมือปฏิบัติงาน, ร่วมสนับสนุนวัสดุสิ่งของ, ร่วมบริจาคทุนทรัพย์ และร่วมแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน (๔) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน, ร่วมสังเกตการณ์, ร่วมประเมินความสำเร็จ, และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และ (๕) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ได้แก่ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม, การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ, กลุ่มชาติพันธุ์

Research Title: Culture Awareness Participation for Peaceful Coexistence of Ethnic Groups in the Western

Researcher: Phrabhamvatee (Suthep Phussadhammo)

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

Fiscal Year: B.E. 2561

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purposes of this research are (1) to study the general condition of culture awareness participation of ethnic groups in the western (2) to analyze the behavior of culture awareness participation of ethnic groups in the western, and (3) to present the process of culture awareness participation for peaceful coexistence of ethnic groups in the western. This research was a mix-method research, quantitative research using questionnaires as a tool for collecting data from 400 ethnic group people in the western region of Thailand in the context of Ratchaburi province (Chinese ethnicity, Yuan ethnicity, Mon ethnicity, Khmer ethnicity, Lao Wiang ethnicity, Lao Soong ethnicity, Karen ethnicity) and data were analyzed by using software packages for social sciences research. For qualitative research, there was an in-depth interview with key informants consisting of representatives of governing institutions, representatives of educational institutions and representatives of Buddhism institutions with outstanding roles in culture awareness and local wisdom in the western region of Thailand in the context of Ratchaburi province from random sampling 10 people and analyze the information obtained by analyzing the content by keeping the original idiom and a specific group discussion with 8 experts from a specific random selection, data were analyzed by descriptive content analysis.

The results of the research showed that:

1. The general condition of culture awareness participation of ethnic groups in the western found that arts and cultural information was collected for an easy study and there as promotion awareness of the value of local arts and culture in order to preserve ethnic identity, there was public relations for the stakeholders to realize the importance of local arts and culture, exchange of knowledge and arts in each locality with the support of government agencies and educational institutions in the area, there was a dissemination of knowledge on the conservation of local arts and culture to the community by focusing on children and youth groups, and the

promotion of organizing activities and exhibitions of local arts and culture by integrating with the movement of the 5 Precepts village project.

2. The behavior of culture awareness participation of ethnic groups in the western found that in overall, it was in the high level with an average of 3.92, when considering in each aspect found that it was at the high level in all aspects, as followed: education or research aspect with an average of 3.91, promoting the people of all groups to realize the value with an average of 3.94, in expanding the scope of participation in culture had an average of 3.92, in the aspect of art and culture exchange promotion, the mean was 3.39, the creation of attitude, knowledge and understanding had an average of 3.98, and the establishment of the cultural information network had the mean of 3.89.

3. The process of culture awareness participation for peaceful coexistence of ethnic groups in the western found that by focusing on participation of stakeholders consisting of communities, government agencies, private agencies, educational institutions, including tourists or outsiders, covering the components of the participation cycle, consisting of (1) participation in the search for problems of art and cultural preservation of ethnic groups, such as searching for problems, participating in the investigation of problems, sharing opinions/providing information about problems, brainstorming ideas to analyze problems, (2) participation in artistic conservation plans for ethnic groups such as public awareness of the policy, creating a plan, sharing opinions for improvement and publicizing or publicizing the plan, (3) participation in the operation of art and culture conservation of ethnic groups such as participating in operations, supporting materials, donating funds and solving problems occurring during the operation, (4) participation in the examination, monitoring and evaluation of ethnic arts and culture conservation such as determining the indicators used in the assessment, observing, evaluating the success, and disseminating or publicizing the performance, and (5) participation in receiving benefits such as receiving benefits in the form of economic benefits such as income, etc., receiving benefits in the way of life and living, participating in social and environmental benefits, and equally receiving benefits arising from participation conserving art and culture. However, the model can be used as a model to strengthen the process of participation in the preservation of culture awareness participation for peaceful coexistence of ethnic groups in the western in a multicultural society.

Keyword: Participation, Culture Awareness, Peaceful Coexistence, Ethnic Groups

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ภายใต้แผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ขอขอบคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการและคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่พิจารณาให้การอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณคณะผู้เชี่ยวชาญของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุเคราะห์คำปรึกษา แนะนำ ในการปรับปรุง แก้ไข การวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษางานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา สืบไป

พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม)

๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	๒๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	๖๘
๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี	๘๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๔
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม เฉพาะ	๑๐๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๑๑๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๕
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๑๘
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๑๙
๔.๒ ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๔๐
๔.๓ ผลการวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๕๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๕๗
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๖๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๖๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๗๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๗๕
บรรณานุกรม	๑๗๖
ภาคผนวก	๑๘๖
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย	๑๘๗
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ	๑๙๘
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ	๒๐๔
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	๒๐๗
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย	๒๐๙
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย	๒๑๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

ประวัติผู้วิจัย

๒๒๔

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี	๘๙
๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำแนกตามชาติพันธุ์	๑๐๖
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	๑๔๐
๔.๒	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	๑๔๑
๔.๓	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ	๑๔๒
๔.๔	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้	๑๔๓
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม	๑๔๔
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย	๑๔๕
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็น คุณค่า	๑๔๖
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมใน วัฒนธรรม	๑๔๗
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒน- ธรรม	๑๔๘
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความ- เข้าใจ	๑๔๙
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทาง ด้านวัฒนธรรม	๑๕๐

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑๒ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๕๑

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย	๖
๒.๑	กระบวนการการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัตร	๑๗
๔.๑	องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๕๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕-๑๐๖. หมายความว่า ระบุถึง พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๖๒ หน้าที่ ๑๐๕-๑๐๖ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ส.ส. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)

อง.ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.จตุกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ทสก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์^๑ วัฒนธรรมจึงเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ปัญหาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนผสมของประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นอยู่รอดและเจริญสืบต่อไป วัฒนธรรมจึงเป็น ทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมาและเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป^๒

วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์^๓ ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ สติปัญญา และอารมณ์ที่ ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ ซึ่งหมายรวมถึงฐานนิยมต่าง ๆ สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อ^๔ ยิ่งในปัจจุบัน วัฒนธรรมมีบทบาทมากในระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ส่งผลให้ทุกประเทศต่างพยายามหาสิ่งที่แตกต่างและโดดเด่น วัฒนธรรม จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกฝ่ายนำมาใช้เพื่อสร้างความแตกต่างในการแข่งขัน^๕

^๑สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

^๒สามารถ จันทร์สุรย์ และประทีป อินแสง, การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

^๓สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม: ครอบครัว: ศาสนา: ประเพณี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔.

^๔วีระ บำรุงรักษ์, ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรมสำหรับสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

^๕กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม: โครงการรากวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๖.

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติของสังคมมนุษย์ สังคมและวัฒนธรรมของทุกสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถหยุดยั้งได้ ดังที่ เฮราคลิตุส (Heraclitus) ปรัชญาเมธีชาวกรีก ได้เคยกล่าวว่า เราไม่สามารถจุ่มเท้าลงในสายน้ำเดียวกันได้ถึงสองครั้ง ทุกครั้งเมื่อหวนกลับมาสายน้ำก็เปลี่ยนแปลงไปแล้ว สายน้ำไม่มีวันไหลกลับ เวลาไม่มีวันหวนคืน^๖

ปัญหาสำคัญที่น่าเป็นห่วง คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจัดเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอด เวลาทุกยุคทุกสมัยและทุกสังคม หากจะแตกต่างกันไปบ้างในเรื่องวิธีการและลักษณะของการเปลี่ยนแปลง สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอดีตนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ยังมีน้อย และระบบการสื่อสารคมนาคมยังไม่ค่อยพัฒนา ก้าวหน้าเท่ากับปัจจุบัน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเป็นไปค่อนข้างยาก แต่เมื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศของทุกสังคมมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็วและเกิดขึ้นตลอดเวลา เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถควบคุมได้ และปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม^๗

ปัจจุบัน วัฒนธรรมและประเพณีแบบโบราณกำลังเลือนหายไป ปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าเนื่องมาจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้แนวความคิด ความรู้สึก วิธีการดำเนินชีวิต เปลี่ยนแปลงไป เริ่มแนวคิดใหม่ว่า ทุกคนมีสิทธิเสมอภาคเท่าเทียมกัน ควรมีสิทธิมีเสียงในด้านต่าง ๆ เท่าเทียมกัน จึงเห็นว่าผู้น้อยย่อมมีอิสระและสิทธิในการตัดสินใจของตนเอง การแสดงความคิดเห็น จึงขัดกับผู้ใหญ่หรือคนรุ่นเก่าที่ยังถือว่าเด็กควรเชื่อฟังผู้ใหญ่ซึ่งคนสมัยใหม่มักจะละเลย แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจขั้นตอนในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หากส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ไม่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง อาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมมีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลา วัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรวบรวมให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะพิธีกรรมเป็นเรื่องหลักที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจโดยถ่องแท้

^๖ยศ สันตสมบัติ, *มนุษย์กับวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓๔.

^๗นิเทศ ดินณะกุล, *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

ภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (Ethnic) ซึ่งได้แก่กลุ่มบุคคลที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกันและสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน เช่น มอญ กะเหรี่ยง เขมร ยวน ลาวเวียง ไทยทรงดำ เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะเด่นคือ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบุคคลที่มีลักษณะทางเชื้อชาติที่เหมือนกัน รวมถึงบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม ผู้อยู่ในชาติพันธุ์เดียวกันย่อมมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคล และขณะเดียวกันชาติพันธุ์ก็สามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้อย่างดี อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น ความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีไหลบ่าเข้ามา หลายครอบครัวอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันแต่วิถีชีวิตแตกต่างกันไป ความคิดไม่สอดคล้องกันดังเช่นในอดีตปัญหาความขัดแย้งจึงตามมา ดังนั้น เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น จำเป็นต้องมีข้อตกลงเกี่ยวกับวิถีชีวิต การประพฤติปฏิบัติและความคิดความเชื่อจึงเกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่า วัฒนธรรม ที่เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องศึกษา พัฒนา และรักษาให้ยั่งยืนสืบไป

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษา “กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พร้อมทั้งพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยั่งยืน สืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) โดยมีขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พร้อมทั้งพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยั่งยืน โดยครอบคลุมเนื้อหา ๖ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย (๒) ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า (๓) ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม (๔) ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม (๕) ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ และ (๖) ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม^๔

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตด้านประชากร (Population) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และ ดังนี้

๑. ประชากร (Population) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโສ້ງ, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๕๑๘,๔๘๔ คน

^๔กรมศิลปากร, *อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๓๔.

๒. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโส้, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) ซึ่งได้ทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณ (กรณีที่ทราบจำนวนประชากร) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน

๓. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ ตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๐ ท่าน

๔. ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ ตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ ท่าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี

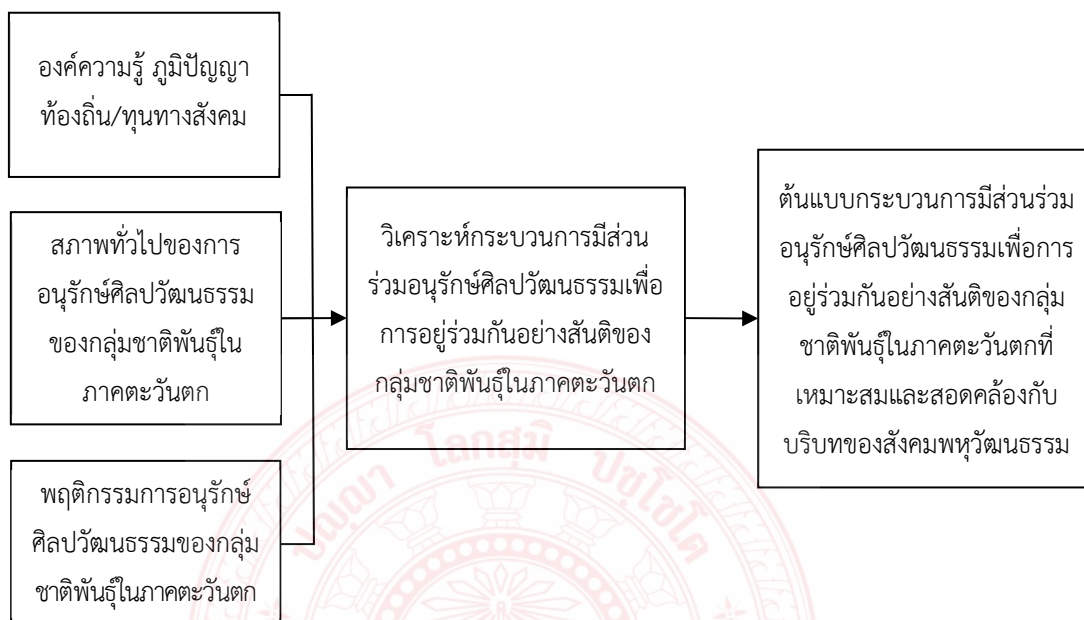
๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

๑.๔.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่แสดงความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรที่ศึกษาและประมวลความคิดรวบยอดไว้ ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑
กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การมีส่วนร่วม หมายถึง พฤติกรรมการร่วมกันกระทำของบุคคลในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะการร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์

๑.๕.๒ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การป้องกัน การดูแล และเฝ้าระวังมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งในส่วนที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกร่วมกันคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ยอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกัน

๑.๕.๓ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หมายถึง การอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมที่ได้รับความรุนแรงหรือปราศจากการใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม คนในสังคมมีความหนักแน่น เสมอกัน และปรับตัวเข้าหากัน มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองและสมานฉันท์

๑.๕.๔ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก หมายถึง ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวไส้ และชาติพันธุ์กระเหรี่ยงที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่จังหวัดตราขบุรี เท่านั้น

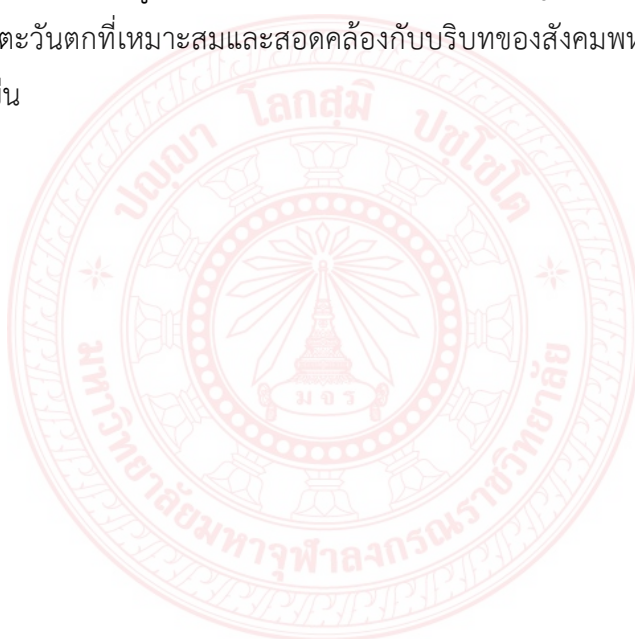
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๒ ได้ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๓ ได้ผลการสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัยนี้ เป็นสารสนเทศสำคัญในการสร้างสังคมสันติสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของการมีส่วนร่วม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงผู้รับบริการ ได้มีส่วนในการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน รวมทั้งร่วมติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงาน^๑

^๑สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗๙.

คำว่า ส่วนร่วม หมายถึง ส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น เช่น มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกุศล มีส่วนร่วมในการทุจริต มีส่วนร่วมในการลงทุนบริษัท^๒ การมีส่วนร่วมเป็นสถานการณ์ที่คนส่วนหนึ่งมารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ด้วยการมีสำนึกร่วมกัน มีอัตลักษณ์อย่างไรอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อแสดงความคิดเห็นและความห่วงใย ความสนใจและการกระทำต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกตัตัน เรียกร้อง และตรวจสอบภาครัฐและภาคธุรกิจให้ทำงานด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพเพื่อการอยู่ดีกินดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน^๓ การมีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย กิจกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่อาศัยการมีส่วนร่วมเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย การมีส่วนร่วมในการบริหารงานเป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการในกิจการต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินกิจกรรมหรือปฏิบัติการกิจ ต่าง ๆ ขององค์กร การที่บุคคลมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพันต่อกิจกรรมนั้นและมีความผูกพันต่อองค์กรในที่สุด จึงทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทำให้การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องและการเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน^๔

คำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างร่วมกับผู้อื่น^๕ ดังนั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) จึงเป็นกระบวนการของการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นถึงการมีส่วนร่วมช่วยในการทำงานประสาน ความเข้าใจกันและกันอย่างเข้มแข็งโดยใช้ความเชี่ยวชาญ อย่างสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาของการบริหารจัดการที่สำคัญ อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ ถือว่าผู้บริการแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารจัดการให้กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและอยู่ที่การตัดสินใจขององค์กร ไม่ใช่เพียงแต่สัมผัสปัญหาหรือแสดงความห่วงใยเพียงอย่างเดียว การทำงานที่มุ่งไปที่เป้าหมายของการทำงานในองค์กรให้องค์กรหนึ่ง^๖

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑,๑๘๓.

^๓ชาติชาย ณ เชียงใหม่, การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สมดุล, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

^๔สมศักดิ์ คงเที่ยง, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๘.

^๕ปิยะนุช เงินคล้าย และคนอื่น ๆ, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^๖สมยศ นาวิการ, การบริหารโดยวัตถุประสงค์, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๒.

การมีส่วนร่วมอาจจะเริ่มต้นง่าย ๆ จากความหมายการพัฒนาจากข้างล่างแทนวิธีการพัฒนาจากนโยบายเบื้องบน จุดเริ่มต้นที่ง่าย ๆ ก่อนที่จะพิจารณาลงไปถึงตัวบุคคล คือ การกระจายอำนาจของการวางแผนจากส่วนกลางไปเป็นการวางแผนจากส่วนภูมิภาคซึ่งต้องอาศัยแนวความคิดของการพัฒนาจากข้างล่าง นั่นเอง^๗ การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงานและผู้รับบริการ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการบริหารงานหรือการดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงาน ได้รับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ รวมทั้งร่วมสนับสนุนการติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองได้ร่วมตัดสินใจ^๘

หลักความร่วมมือ ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของโครงการต่าง ๆ รวมถึง การประหยัดงบประมาณ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบ จำนวนผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น หรือจำนวนข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินงานเรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงคุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม^๙ การมีส่วนเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่ร่วมกิจกรรมวิจัยในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย^{๑๐}

โดยย่อ คือ ความหมายของการมีส่วนร่วม มี ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันคิดค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการโดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมือง^{๑๑}

^๗อภิชัย พันธเสน, แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๑.

^๘สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, (สิงห์บุรี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

^๙สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๑๐}สุภาคค์ จันทวานิช, วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖๘.

^{๑๑}ปรีชาดิ วลัยเสถียร, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๘.

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงพฤติกรรมการร่วมกันของบุคคลในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะการร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิดร่วมปฏิบัติ ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมตัดสินใจ เป็นการประสานงาน ประสานความรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมกันรับผลประโยชน์ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการทำงานของบุคคลร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตนหรือกลุ่มได้ตั้งไว้ด้วยความสมัครใจมิได้ถูกบีบบังคับ และบุคคลดังกล่าว ได้แก่ ผู้อยู่ใต้อำนาจบัญชา ผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงผู้รับบริการด้วย

๒.๑.๒ ระดับของการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ระดับของการมีส่วนร่วม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้
ระดับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของผู้อยู่ใต้อำนาจบัญชา ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้รับบริการมีลำดับ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการระบุถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในแต่ละท้องถิ่น
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน
๓. การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติ
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุม
๕. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล^{๑๒}

สอดคล้องกับแนวคิดในการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการ (International for Participation) ซึ่งแบ่งเป็น ๕ ระดับ ได้แก่

ระดับที่ ๑ การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นความร่วมมือของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน

ระดับที่ ๒ การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ

^{๑๒}สุวิทย์ ชันษาโรจน์, การประเมินแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๓.

ระดับที่ ๓ การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนในความต้องการของตนว่ารัฐจะนำไปพิจารณาเป็นทางเลือก

ระดับที่ ๔ ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ระดับที่ ๕ การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นสุดท้าย^{๑๓}

อาจกล่าวได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ๒ ระดับใหญ่ ๆ คือ การมีส่วนร่วมในระดับต่ำ หมายถึง หน่วยงานรัฐเป็นฝ่ายริเริ่ม คิดตัดสินใจให้มีโครงการหรือกิจกรรมขึ้นมา และเห็นว่สมควรจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการด้วย และอีกระดับหนึ่ง ได้แก่ การมีส่วนร่วมระดับสูง หมายถึง ประชาชนเป็นฝ่ายคิดริเริ่ม ตัดสินใจและดำเนินโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ เอง^{๑๔}

โดยย่อ กระบวนการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ระดับ คือ

๑. ร่วมรับรู้
๒. ร่วมปรึกษาหารือ
๓. ร่วมตัดสินใจ
๔. ร่วมลงประชามติ^{๑๕}

สรุปได้ว่า ระดับของการมีส่วนร่วมอาจแบ่งได้หลากหลายระดับ ซึ่งในการจำแนกออกเป็นแต่ละระดับนั้นคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน อาทิ การมีส่วนร่วมถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติตามแผนมีการทำงานร่วมกัน และการประเมินผลร่วมกัน ตลอดจนการรับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า เป็นการจำแนกโดยเริ่มตั้งแต่ระดับต่ำหรือระดับการมีส่วนร่วมในเบื้องต้น ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ นั่นเอง

^{๑๓}กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร, “การมีส่วนร่วมของประชาชน”, <<http://www.moph.go.th>>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔}สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๑๕}เสรี พงศ์พิศ, “การมีส่วนร่วมของประชาชน”, <<http://www.phongphit.com>>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

๒.๑.๓ หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงผู้รับบริการ ได้มีส่วนในการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน รวมทั้งร่วมติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงาน และแนวคิดของหลักการมีส่วนร่วมตามแบบรัฐธรรมนูญหรือธรรมาภิบาล มีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึงรวม ๔ ประการ คือ การรับฟังความคิดเห็น การให้ข้อมูล การร่วมตัดสินใจ การพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑. การรับฟังความคิดเห็น

การรับฟังความคิดเห็น เป็นการเชิญชวนให้แสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการรับฟังตั้งแต่เริ่มตระหนักถึงปัญหา^{๑๖} ดังเช่น กรณีศึกษาในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนสวนยางพาราแห่งหนึ่งในภาคใต้จากรัฐบาล เป็นการร่วมกันกำหนดวิธีการกินอยู่ของชุมชนเสียใหม่ ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ได้สร้างธรรมาภิบาลในชุมชน (Community Good Governance) ขึ้น และได้เข้าร่วมต่อรองในการสร้างธรรมาภิบาลระดับชาติด้วยการมีส่วนร่วมเรียกร้องและร่วมแสดงเจตจำนงในการร่วมผลักดันร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ และแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการกำหนดนโยบายการบริโภคที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดด้วยตนเอง^{๑๗}

๒. การให้ข้อมูล

การให้ข้อมูล เป็นวิธีง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ และยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ นั่นคือการตัดสินใจ แล้วมาแจ้งให้ทราบ จะเป็นการตัดสินใจที่ไม่มีผลกระทบต่อประชาชน หรืออาจมีแต่ไม่มากนัก^{๑๘}

^{๑๖}สถาบันพระปกเกล้า, วัตถุประสงค์การบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๗๙.

^{๑๗}ชาติชาย มุกสง, ธรรมาภิบาล การเมืองแบบมีส่วนร่วมของผู้บริโภค: ศึกษากรณีกลุ่มผู้บริโภคสี่แยกสวนป่า อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช, (นันทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

^{๑๘}อ่างแล้ว, วัตถุประสงค์การบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๗๙.

กระบวนการการให้ข้อมูลข่าวสารนี้ ต้องให้ความสำคัญที่องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อผลสัมฤทธิ์ของการให้ข้อมูลนั้น ๆ โดยส่วนประกอบที่สำคัญของการติดต่อสื่อสาร มี ๑๐ กระบวนการสำคัญ ๆ ดังนี้^{๑๙}

กระบวนการที่ ๑ สภาพของการสื่อสาร คือ สภาพแวดล้อมที่การสื่อสารนั้นเกิดขึ้น ซึ่งส่งผลให้การสื่อสารชัดเจนหรือไม่ชัดเจน หรือเป็นบรรยากาศที่การสื่อสารเกิดขึ้น ซึ่งประกอบด้วยสภาพทางวัตถุ สภาพทางสังคม สภาพทางจิตวิทยา และสภาพทางเวลา สภาพทั้งสี่อาจควบคุมได้บางส่วนหรือควบคุมไม่ได้เลย

กระบวนการที่ ๒ แหล่งข่าว โดยทั่วไปแหล่งข่าวก็คือผู้ส่งข่าว ซึ่งต้องรับผิดชอบในการจัดเตรียมข่าวสำหรับส่งไปยังผู้รับ

กระบวนการที่ ๓ การเข้ารหัส ได้แก่ การทำข่าวสารให้อยู่ในรูปแบบเพื่อสามารถส่งให้ผู้รับได้ อันเป็นความหมายที่ผู้ส่งข่าวตั้งใจจะให้เกิดขึ้นในตัวสาร

กระบวนการที่ ๔ ข่าวสาร เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้ส่งและรับในกระบวนการสื่อสาร ข่าวสารอาจเป็นคำพูดหรือไม่ใช่คำพูดก็ได้ คำพูดได้แก่ภาษาเขียนหรือภาษาพูด ส่วนข่าวสารที่ไม่ใช่คำพูดได้แก่ภาษาอื่นนอกจากภาษาเขียนและภาษาพูด เช่น ท่าทาง วัฒนธรรม เป็นต้น

กระบวนการที่ ๕ ช่องทางการสื่อสาร เป็นสื่อกลางที่ใช้นำข่าวสารจากผู้ส่งข่าวหรือแหล่งข่าวไปยังผู้รับข่าว ช่องทางทำให้เกิดการได้ยิน การมองเห็น การลิ้มรส การสัมผัสและการได้กลิ่น ผู้ส่งข่าวเป็นผู้เลือกช่องทางการสื่อสารว่าจะใช้ช่องทางการสื่อสารเป็นทางการหรือช่องทางการสื่อสารไม่เป็นทางการ

กระบวนการที่ ๖ ผู้รับข่าว ได้แก่ คนหรือสถาบันที่ทำหน้าที่ผู้รับข่าวที่ส่งมาจากผู้ส่งข่าว ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้กระบวนการส่งข่าวสมบูรณ์ ความรู้ทั่วไป และทัศนคติของผู้รับข่าวก็ล้วนมีอิทธิพลต่อข่าวสาร

กระบวนการที่ ๗ การถอดรหัส ได้แก่ วิธีการเปลี่ยนแปลงข่าวสารให้อยู่ในรูปแบบที่นำไปใช้ได้ หรือสัญลักษณ์ที่ได้รับให้เป็นข่าวสาร หรือเป็นกระบวนการในการแปลความหมายของข่าวสารนั้นให้ตรงกับความหมายที่ผู้ส่งข่าวตั้งใจส่ง การสื่อสารนั้นจึงจะมีประสิทธิผล

^{๑๙}เสนาะ ตีเยาว์, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

กระบวนการที่ ๘ สิ่งรบกวน เป็นสิ่งที่เข้ามาสู่ระบบการสื่อสารที่ทำให้ข่าวสารถูกรบกวนจนบิดเบือนผิดไปจากเดิม ปกติเกิดขึ้นระหว่างช่วงทางการสื่อสารระหว่างผู้ส่งข่าวกับผู้รับข่าว

กระบวนการที่ ๙ ข้อมูลสะท้อนกลับ ได้แก่ การตอบสนองของผู้รับข่าวกลับไปยังแหล่งข่าว ข้อมูลสะท้อนกลับแยกออกเป็นข้อมูลสะท้อนกลับในทางบวกและข้อมูลสะท้อนกลับในทางลบ ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสาร

กระบวนการที่ ๑๐ ผลกระทบจากการสื่อสาร เป็นผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารที่มีต่อผู้ส่งข่าว ผู้รับข่าว และคนอื่นหรือสถานการณ์ทั่วไป

๓. การร่วมตัดสินใจ

การร่วมตัดสินใจ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นไป โดยเป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็น ข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น แล้วจึงนำไปสู่การวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน กล่าวคือ เป็นการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกัน ใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง^{๒๐} การร่วมตัดสินใจเป็นหลักการของความมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ประชาชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกันในการบริหารจัดการสังคม ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม^{๒๑}

๔. การพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม

การพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ หรือการแสดงประชามติอื่น ๆ เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น การพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังที่ สถาบันพระปกเกล้ากล่าวถึง การทำประชามติตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ว่า การทำประชามติตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ นั้นในประเทศไทยยังไม่เคยมีการปฏิบัติ แต่มีบางประเทศได้ปฏิบัติไปแล้ว

^{๒๐}สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, หน้า ๘๐.

^{๒๑}วนิดา แสงสารพันธ์, “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, *วารสารนักบริหาร*, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๔๒.

กรณีศึกษาหนึ่ง พบว่า ประเทศแคนาดา มีการลงประชามติของเมืองแควเบคที่มีประชากรพูดภาษาอังกฤษครึ่งหนึ่งและภาษาฝรั่งเศสครึ่งหนึ่ง คนที่พูดภาษาฝรั่งเศสไม่ต้องการอยู่กับแคนาดาที่คนส่วนใหญ่พูดอังกฤษ จึงขอทำประชามติ แต่ผลการทำประชามติปรากฏว่า ในเมืองแควเบคเองฝ่ายพูดอังกฤษก็ยังชนะ แต่ชนะไม่มาก ผลการทำประชามติไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกออกไปรุนแรง ต่างจากบางประเทศ เช่น ประเทศติมอร์ตะวันออกที่มีการทำประชามติว่าจะเป็นอิสระหรือจะอยู่กับอินโดนีเซีย ซึ่งผลออกมาตัดสินให้เป็นอิสระ แต่ความรุนแรงอันเกิดจากความขัดแย้งกับกลุ่มที่ยังอยากอยู่กับอินโดนีเซีย กลายเป็นการต่อสู้ ต้องอาศัยกองกำลังต่างชาติ เช่น จากประเทศไทยไปกำกับดูแลการลงประชามติของเมืองโอกินาวาที่ประเทศญี่ปุ่นว่าจะเอาหรือไม่เอาฐานทัพอเมริกาที่จบลงด้วยดี^{๒๒}

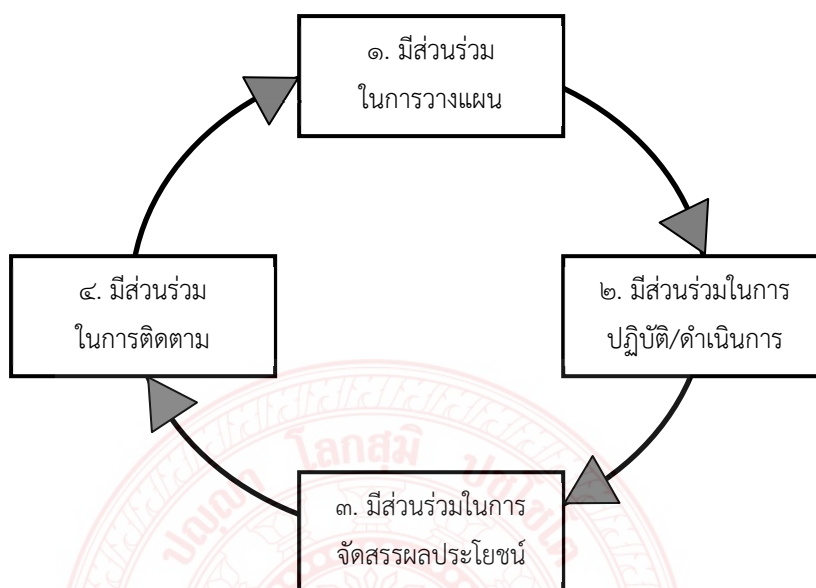
การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเสรีนี้ รวมถึงการให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนและประชาชน ในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ประชาชนจะมีส่วนร่วม คือ การมีรูปแบบการปกครองและการบริหารงานที่กระจายอำนาจ^{๒๓} เมื่อพิจารณาจากกระบวนการของหลักการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัต สามารถแบ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ๔ ขั้นตอน คือ มีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน และการติดตามประเมินผล

^{๒๒}สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๘๑.

^{๒๓}สมาน รังสิโยภุชฎ์, การบริหารราชการไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑-๑๒.

ภาพที่ ๒.๑

กระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัตร^{๒๔}

กระบวนการมีส่วนร่วมนั้น มีความต่อเนื่องใน ๔ ขั้นตอน คือ มีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน และการติดตามประเมินผล ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนประกอบด้วย การรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนโครงการ

ขั้นตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ ร่วมกันเป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์หรือผลของโครงการ หรือผลของการตัดสินใจ ที่จะเกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นขั้นตอนการวางแผนต่อไป

^{๒๔}สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๘๔.

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้มีการร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน และร่วมติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงาน โดยหลักการของการมีส่วนร่วม มีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึงรวม ๔ ประการ ได้แก่ (๑) การรับฟังความคิดเห็น คือ การเชิญชวนให้มีการแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น (๒) การให้ข้อมูล คือ การให้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น (๓) การร่วมตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกัน ใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมกันเป็นสำคัญ และ (๔) การพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม คือ การสร้างความสามารถในการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้พัฒนาขึ้นไป เช่น การแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การทำประชาพิจารณ์ หรือการทำประชาคมติ เป็นต้น

๒.๑.๔ การปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การปฏิบัติงานในรูปแบบของกลุ่มหรือองค์การ ล้วนเป็นรูปแบบของการทำงานแบบการมีส่วนร่วมของพนักงาน สมาชิก หรือบุคลากร เป็นการประสานงานร่วมมือกันเพื่อความสำเร็จของงาน โดยทั่วไป ขั้นตอนในการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม มี ๔ ขั้นตอน^{๒๕} ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือโดยการบริหารการประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

^{๒๕}สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบราชการทางบก, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้น เศรษฐกิจสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำเป็นระยะ ๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปยอดของโครงการทั้งหมด

การปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ โดยทั่วไป มีขั้นตอนหรือกระบวนการในการพัฒนาการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการพัฒนาเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ ร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือโดยการบริหารงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนในการรับผลเสียที่เกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพ หรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลได้

ขั้นที่ ๕ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนาเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการพัฒนาที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยการประเมินผลอาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปยอดของโครงการทั้งหมด^{๒๖}

สรุปได้ว่า การปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์กร ขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้น ในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา และการกระทำ คือ การให้มีส่วนร่วม

^{๒๖} นัทรทิพย์ นาดสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

๒.๑.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้
ทฤษฎีที่ยกมานี้เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินการอย่างไรที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมใน
โครงการหรือกิจกรรมกับมีส่วนร่วมของตนได้ ดังนี้

ก. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership Theory)

ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กรและเป็นผู้กำหนด
ทิศทางขององค์กร ประสานความร่วมมือกันของบุคคลในองค์กร เพื่อให้องค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
ตรงตามเป้าหมายของวิสัยทัศน์ที่วางไว้^{๒๗} โดยสาระสำคัญของการสร้างภาวะผู้นำเพื่อให้ทำหน้าที่เป็น
แบบอย่างที่ดีและเป็นผู้ที่สามารถชักจูงใจสมาชิกมาทำงานหรือร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุ
วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน มี ๑๐ หมวด คือ

๑. ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการกลุ่ม ภาวะผู้นำ เป็นผลลัพธ์ที่
เกิดจากความเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมของกลุ่ม

๒. ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นบุคลิกภาพและผลกระทบ จากสิ่งนี้เอง ภาวะผู้นำ จึงเป็นการ
เชื่อมโยงภาพพจน์ในอันที่ทำให้ปัจเจกบุคคล สามารถที่จะทำการจูงใจบุคคลอื่น ๆ ให้มีการทำหน้าที่
ได้สอดคล้องกับภาวะหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๓. ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นศิลปะที่ใช้ในการชักนำภาวะผู้นำ จึงเป็นการแสดงออกในบริบท
ของอำนาจหรืออิทธิพล ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะให้กลุ่มนั้น เป็นไปตามแนวทางหรือเจตนารมณ์
ของตัวบุคคลที่เป็นผู้นำนั้น

๔. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นการใช้อิทธิพล การเป็นผู้นำนั้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับ
พฤติกรรมของบรรดาสมาชิกภายในกลุ่ม ทั้งนี้โดยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับบรรดาผู้ตามนั้น
เป็นไปในลักษณะของการตอบสนองต่อกันภายใต้ความสมัครใจ

๕. ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ในขณะที่
ที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกเรื่องกิจกรรมกลุ่ม

๖. ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นรูปแบบของการชักชวน ภาวะผู้นำ ยังเป็นการบริหารคนด้วย
การใช้วิธีการจูงใจและมีการสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยไม่ใช้วิธีการบังคับ

^{๒๗}Frankin Covey, *The Four Roles Leadership*, (USA: Frankin Covey Co. Ltd., 1999), pp.

๗. ภาวะผู้นำ ในฐานะที่มีการใช้ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีพลังอำนาจบังคับสูงสุดซึ่งบุคคลหนึ่งสามารถใช้อำนาจนั้นมาบังคับบุคคลอีกคนหนึ่ง ให้ลดการต่อต้านเท่าที่จะลดลงได้มากที่สุด ซึ่งบุคคลหลังนี้ สามารถที่จะทำให้เกิดขึ้นได้

๘. ภาวะผู้นำ ในฐานะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยที่ภาวะผู้นำจะเป็นการกระทำเพื่อให้มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

๙. ภาวะผู้นำ ในฐานะการจำแนกบทบาท ทั้งนี้โดยที่ภาวะผู้นำนั้นต้องการรวบรวมบทบาทต่าง ๆ ในกลุ่มเข้ามาไว้ด้วยกันซึ่งทั้งนี้ก็ด้วยการอำนวยความสะดวกการใช้ความพยายามเพื่อที่จะให้บรรลุความสำเร็จที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้

ทั้งนี้ ผู้นำประเภทต่าง ๆ จะเกิดขึ้นตามความต้องการหรือความจำเป็นและการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่ ทั้งผู้นำเป็นทางการและไม่เป็นทางการหรือที่เรียกว่าผู้นำตามจารีตประเพณี การพัฒนาใด ๆ หากผู้นำมีศักยภาพและได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ย่อมส่งผลให้มีความเข้มแข็งเจริญก้าวหน้า สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของทุกคน^{๒๘}

ข. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อม (ชักจูงใจ) มวลชน (Mass Persuasion Theory)

สาระของทฤษฎีนี้คือ การชักจูงใจให้ได้ผลดี ต้องสร้างความสนใจในเรื่องนั้นให้เข้าใจ แจ่มแจ้ง ให้เกิดศรัทธาและตรงกับความต้องการของเขา เป็นเรื่องที่มีคุณค่า เหมาะกับบุคคลเวลา และสถานที่ โดยยึดหลักความต้องการของเขาเป็นสำคัญการชักจูงใจคน เป็นเรื่องของจิตวิทยา หากคนเราได้รับรู้ ได้เข้าใจ เกิดการยอมรับ ก็จะนำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของแผนงานหรือโครงการที่สมาชิกทุกคน ทุกกลุ่มหรือองค์กร ได้ช่วยกันคิดช่วยกันจัดทำขึ้นการชักจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม จำเป็นต้องสร้างความเชื่อถือศรัทธาให้เกิดขึ้น มีศิลปะการพูดจูงใจคนอย่างมีเหตุผล สามารถทำให้บุคคลอื่นรับฟังและเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มยอมทำตามคำแนะนำ เพื่อให้กลุ่มดำเนินการตามวัตถุประสงค์ มีการทดลองปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างมีการศึกษา ดูงาน หรือมีสื่อประเภทต่าง ๆ ที่ทำให้สมาชิกชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้ไม่ยาก และบังเกิดผลประโยชน์ที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายที่คาดหวังตั้งใจไว้ตรงกับความต้องการของชุมชนทฤษฎีนี้เป็นหลักสำคัญในการชักจูงใจให้ชาวบ้านในชุมชนทุกหลังคาเรือนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่เขาได้ริเริ่มช่วยกันคิดช่วยกันทำ เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนของตนเอง

^{๒๘}Barbara Kelleman, *Leadership as A Political Act in Leadership Multidisciplinary Perspectives*, (New Jersey: Prentice-Hall, 1984), p. 70.

ค. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative System and Method Theory)

สาระสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ การใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน โดยการกระจายอำนาจการบริหารงานไปยังท้องถิ่น และใช้วิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ รวมทั้งการประเมินผลงานของโครงการด้วยทฤษฎีดังกล่าวนี้ ยึดกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานด้านการพัฒนา การป้องกันหรือการแก้ไขปัญหาเป็นการนำเอาวิธีการและระบบบริหารจัดการจากภายนอกเข้าไปใช้ในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งใหม่หรือนวัตกรรมที่ชาวบ้านอาจจะยังไม่คุ้นเคย จึงจำเป็นต้องมีการอบรม ชี้แจงให้สมาชิกในชุมชนได้เข้าใจ และสมาชิกสามารถที่จะแก้ไข ปรับปรุงกฎ ระเบียบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนได้ตามความเหมาะสม ความสามัคคี ความเสียสละ ความร่วมมือ ร่วมใจกัน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริงนั้น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ จะเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความเจริญก้าวหน้า^{๒๙}

ง. ทฤษฎีการสื่อสาร (Communication Theory)

การสื่อสารเป็นกระบวนการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างมนุษย์ภายใต้สภาพแวดล้อม ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสภาวะการณ์^{๓๐} โดยอาจให้ความหมายตามสภาวะการณ์ปัจจุบันได้ว่า การสื่อสาร หมายถึงกระบวนการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ไปยังบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง (ผู้รับสาร) โดยผ่านสื่อที่เป็นบุคคล สัตว์ วัตถุ สิ่งของ หรือคลื่นพลังงานไฟฟ้า แสง เสียง เป็นต้น และสรุปได้ว่า การสื่อสาร คือกระบวนการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน การสื่อสาร มี ๔ องค์ประกอบ คือ

S = Sender ผู้ส่งสาร

M = Message สาร

C = Channel ช่องทางสื่อสาร

R = Receiver ผู้รับสาร

^{๒๙}สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

^{๓๐}แมนมาส ขวลิต, **เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสาร หน่วยที่ ๑-๘ สาขาวิชาศิลปศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

ผู้ส่งสาร (Sender) คือ ผู้เริ่มต้นการสื่อสาร (เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่น) ในการสื่อสารครั้งหนึ่ง ๆ นั้น ผู้ส่งสารจะทำหน้าที่เข้ารหัส (Encoding) อันเป็นการแปรสารให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นแทนความคิด ได้แก่ ภาษา และอากัปกริยาท่าทางต่าง ๆ (อวัจนภาษา) สารที่ถูกเข้ารหัสแล้วนี้จะถูกผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารโดยผ่านทางติดต่อทางใดทางหนึ่ง ผู้ส่งสารจะเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะเป็นผู้เริ่มต้นสื่อสาร ถือเป็นบุคคลแรกที่จะทำให้กระบวนการในการสื่อสารเกิดขึ้น

สาร (Message) คือ เรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษา หรือสัญลักษณ์ใด ๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดขึ้นและต้องการจะส่งหรือถ่ายทอดความคิดนั้นไปสู่การรับรู้ของผู้อื่น (ผู้รับสาร)

ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel) ช่องทางการสื่อสาร หรือ สื่อ ในการสื่อสารใด ๆ ก็ตามที่ถูกส่งสารอาศัยช่องทางหรือสื่อให้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสาร โดยทั่วไปแล้วสารที่ถูกผู้ส่งสารถ่ายทอดไปยังผู้รับสารจะเข้าไปสู่ระบบการรับรู้ของมนุษย์โดยผ่านประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง หรือหลายทาง ได้แก่ การเห็นโดยประสาทตา การได้ยินโดยประสาทหู การได้กลิ่นโดยประสาทจมูก การสัมผัสโดยประสาทกาย และทางการลิ้มรสโดยประสาทลิ้น การส่งสารนั้นก็โดยการที่ผู้ส่งสารแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างเพื่อแทนความคิดที่เกิดขึ้น พฤติกรรมที่ว่านี้ก็คือ เช่น การพูด การเขียน การวาดการแสดงอาการ หรือกริยาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

ผู้รับสาร (Receiver) เป็นองค์ประกอบประการสุดท้ายในกระบวนการของการสื่อสาร และเป็นองค์ประกอบสำคัญ ไม่ยิ่งหย่อนกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการสื่อสารใด ๆ ก็ตามจะไม่ประสบผลสำเร็จได้เลยหรืออาจประสบผลสำเร็จไม่เต็มที่ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนเองที่มีต่อการสื่อสาร^{๓๑}

องค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร จึงมีชื่อย่อว่า SMCR^{๓๒} ซึ่งเป็นเรื่องที่ยอมรับกันทั่วไป การสื่อสาร มี ๓ ประเภท คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มและการสื่อสารมวลชน อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการสื่อสารยังคงต้องอิงหรือหยิบยกทฤษฎีในศาสตร์สาขาอื่น ๆ มาใช้ เช่น ทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ฯลฯ ดังนี้

^{๓๑} ศุภรัตน์ ฐิติกุลเจริญ, **ทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๗๔.

^{๓๒} ภัทวดี นิติเกษตรสุนทร, **กระบวนการและบริบทในการสื่อสาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

๑. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory)

ทฤษฎีนี้นำเสนอโดย จอห์น ทิเบาท์ (John Thibaut) ศาสตราจารย์ด้าน จิตวิทยาของ มหาวิทยาลัยนอร์ท คาโรไลน่า และฮาโรลด์ เคลลี (Harold Kelly) แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ทฤษฎีดังกล่าวมีสาระสำคัญคือ คนเราจะกระทำการใด ๆ ก็เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุด และเสียต้นทุนน้อยที่สุด ความพึงพอใจในความสัมพันธ์ต่อกันขึ้นอยู่กับความคาดหวัง ความคงอยู่ของความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับผลตอบแทนที่ได้รับ ความขัดแย้ง สามารถแก้ไขได้ดีที่สุด โดยการควบคุมพฤติกรรมร่วมกัน และเปลี่ยนแปลงผลที่ได้รับเพื่อให้เกิดความร่วมมือกัน^{๓๓}

ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นชัดว่า คนทุกคนจะทำอะไร ก็มุ่งหวังสิ่งตอบแทน เพื่อประโยชน์ของตนเองเป็นอันดับแรก และการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นไม่ว่าเป็นไปในด้านใด ก็มุ่งผลตอบแทนที่จะได้รับ ถ้าไม่มีสิ่งตอบแทน ความสัมพันธ์ก็จะห่างไกลลงไปในที่สุด ดังนั้น การสื่อสาร หากผู้ส่งสารหรือผู้รับสารไม่ได้รับผลประโยชน์สิ่งใดตอบแทน ย่อมไม่มีเหตุจูงใจให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกัน

๒. ทฤษฎีการพิจารณาทางสังคม (Social Judgment Involvement)

ทฤษฎีนี้นำเสนอโดย มูซาเฟอ เซอริฟ (Muzafer Sherif) นักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยโอคลาโฮมา สาระสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ การรับรู้เรื่องการจูงใจ คือ การให้ความแตกต่างหรือความไม่ตรงกันระหว่างจุดยืนของผู้พูดกับพรรคนะของผู้ฟังมากเพียงใด ย่อมทำให้ผู้ฟังต้องปรับเปลี่ยนเจตคติมากขึ้นเท่าที่เนื้อหา (เหตุผล) อยู่ในขอบเขตที่ผู้ฟังยอมรับได้คนที่ให้ความสำคัญต่อชีวิตตนเองสูง (High Ego Involvement) ปกติจะมีขอบเขตของการไม่ยอมรับกว้าง เนื้อหาที่ตกอยู่ในขอบเขตดังกล่าว อาจก่อให้เกิดปฏิกิริยาย้อนกลับ เซอริฟ ได้สรุปว่า อิทธิพลระหว่างบุคคล แท้จริงคือเรื่องของระยะห่างระหว่างเนื้อหากับตำแหน่งหรือจุดยืนของผู้ฟัง

ดังนั้น การจะพุดจูงใจใคร ต้องรู้จุดยืนของผู้ฟัง รู้เนื้อหา (เหตุผล) ที่อยู่ในขอบเขตที่บุคคลนั้นยอมรับได้ และมูซาเฟอ เซอริฟ (Muzafer Sherif) ยังได้ให้ข้อคิดเพิ่มเติมว่า

ผู้พูดที่มีความเชื่อถือสูง สามารถขยายขอบเขตการยอมรับของผู้ฟังได้กว้างขึ้น

ความกำกวม บางครั้งสามารถให้ผลดีกว่าความชัดเจน

คนที่มีอัตราสูง มีความยึดมั่นไม่เปลี่ยนแปลง บุคคลกลุ่มนี้จะมีขอบเขตการไม่ยอมรับกว้างกว่าบุคคลทั่วไป^{๓๔}

^{๓๓}วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์, ทฤษฎีการสื่อสาร, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

^{๓๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

๓. ทฤษฎีการขัดเกลาทงสังคม (Socialization)

การขัดเกลาทงสังคม เป็นกระบวนการของการเข้าสู่กลุ่ม ถูกหล่อหลอมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระบวนการขัดเกลาทงสังคม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ แบบเป็นทางการ เป็นการเรียนรู้จากแหล่งการศึกษาโดยตรง จากการประชุมอบรมหรือการฝึกปฏิบัติงาน แบบไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้จากบิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อน สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว สังคมไทยปัจจุบัน สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทงสังคมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนเสียงที่มีอิทธิพล เป็นหนึ่งในตัวแทนทางสังคมที่มีความสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทงสังคม^{๓๕}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เป็นทฤษฎีที่ส่งเสริมการเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือคนในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน รวมทั้งร่วมติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงานได้ โดยทฤษฎีที่ได้ยกมาแสดง คือ (๑) ทฤษฎีการสร้างภาวะผู้นำ ในฐานะที่ผู้นำเป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการกลุ่ม มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมของกลุ่ม (๒) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อม (ชักจูงใจ) มวลชน เป็นทฤษฎีที่ต้องการสร้างความสนใจในเรื่องนั้นให้เข้าใจ แจ่มแจ้ง ให้เกิดศรัทธาและตรงกับความต้องการของเขา (๓) ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร เป็นทฤษฎีของการใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน โดยการกระจายอำนาจการบริหารงานไปยังท้องถิ่น และใช้วิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ รวมทั้งประเมินผลด้วย และ (๔) ทฤษฎีการสื่อสาร เป็นทฤษฎีที่เน้นกระบวนการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างมนุษย์ภายใต้สภาพแวดล้อม โดยทฤษฎีการสื่อสารนี้มีทฤษฎีย่อยเป็นองค์ประกอบสำคัญ คือ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการจูงใจโดยสิ่งแลกเปลี่ยน และทฤษฎีการพิจารณาทางสังคม เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการจูงใจด้วยการพูด และทฤษฎีสุดท้ายคือ ทฤษฎีการขัดเกลาทงสังคม เป็นทฤษฎีที่มองสังคมว่าเป็นบ้านหลอมขนาดใหญ่สำหรับหล่อหลอมแนวคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งในส่วนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

^{๓๕}พัชนี เขยจรรยา และคณะ, *แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า การอนุรักษ์ เมื่ออ้างอิงจากระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งนิยามว่า การอนุรักษ์ ได้แก่ การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ โดยนิยามทั้ง ๓ มีความหมาย ดังนี้ (๑) การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การดูแลรักษาไว้ตามสภาพเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันไม่ให้เสียหายต่อไป (๒) การปฏิสังขรณ์ (Renovation) หมายถึง การทำให้คืนสู่สภาพเดิมที่เคยเป็นมา และ (๓) การบูรณะ (Restoration) หมายถึง การซ่อมแซม ปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุด เท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีเดิมกับสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

ดังนั้น การอนุรักษ์ (Conservation) จึงหมายถึง การใช้และจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างฉลาด ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อบรรลุความต้องการในอนาคตและให้หมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ การสงวน และการปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย^{๓๖}

ส่วนคำว่า ศิลปะ หมายถึง ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การทำให้วิจิตรพิสดาร เช่น รูปสลักหินีส เป็นรูปศิลปะ เขาทำดอกไม้ประดิษฐ์ประดอยอย่างมีศิลปะ ฯลฯ และยังมีความหมายว่า การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะเทือนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่าง ๆ อย่างเสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้น เช่น วิจิตรศิลป์ ศิลปะการดนตรี ศิลปะการวาดภาพ ศิลปะการละคร ฯลฯ^{๓๗} ศิลปะ คือ ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เช่น การแกะสลัก การปั้น การวาดรูป การเล่นดนตรี การขับร้อง เป็นต้น^{๓๘}

^{๓๖}กรมศิลปากร, ฝีมือถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมานพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕.

^{๓๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๔๔.

^{๓๘}นิยพรธม วรณศิริ, มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.

ศิลปะ หมายถึง วัตถุ สิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่สร้างขึ้นด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ ตามภูมิปัญญาความรู้ของคนในยุคสมัยต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ (การทำมาหากิน) การศึกษา (การอบรมสั่งสอน) การรักษาพยาบาลและการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ตัวอย่างเช่น ภาพเขียน รูปปั้น เครื่องลายคราม เครื่องถม เป็นต้น^{๓๙} สำหรับ คำว่า ศิลปวัตถุ หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ^{๔๐} ศิลปวัตถุ คือ วัตถุต่าง ๆ ซึ่งในสมัยโบราณได้นำวัตถุเหล่านี้มาทำเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ^{๔๑}

ส่วนคำว่า วัฒนธรรม มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เพราะคำว่า วัฒนธรรม มาจากคำบาลีว่า วุฒฺสวณ ซึ่งแปลว่า เจริญงอกงาม ส่วนคำว่า ธรรม มาจากภาษาสันสกฤตว่า ธรรม หมายถึง ความดี และคำว่า วัฒนธรรม นี้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Culture ที่มีรากศัพท์มาจาก Cultura ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง ซึ่งอธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม^{๔๒} วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมโดยเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม^{๔๓} วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อได้และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้ วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป^{๔๔}

^{๓๙}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา, พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ตอนที่ ๓๘/หน้า ๑๒/๕ เมษายน ๒๕๓๕.

^{๔๐}กรมศิลปากร, การอนุรักษ์โบราณสถาน: การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๔๑}สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๔๒}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๔๓}สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม: ครอบครัว: ศาสนา: ประเพณี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔.

^{๔๔}สามารถ จันทร์สุริย์ และประทีป อินแสง, การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

วัฒนธรรม เป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์^{๔๕} เป็นส่วนประกอบที่ซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ สติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่หมายถึง ฐานนิยมต่าง ๆ ของชีวิต สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อ^{๔๖}

วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน^{๔๗} วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต เป็นทุนทางสังคม และศักยภาพที่สำคัญยิ่งของชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทย ที่ได้แสดงออกในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ความเชื่อ แหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ หรือโบราณสถาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรม ปัจจุบัน วัฒนธรรมมีบทบาทมากขึ้นใน ระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวด้วยการแข่งขันในตลาดโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้ทุกประเทศต่างพยายามหาสิ่งที่แตกต่างและโดดเด่น วัฒนธรรมจึงกลายเป็นเครื่องมือที่ทุกฝ่ายนำมาใช้เพื่อสร้างความแตกต่างในการแข่งขัน^{๔๘}

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง การรักษาศิลปวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นบนผืนแผ่นดินไทย อันเป็นวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่เป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป ทั้งนี้รวมถึงการใช้และจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างฉลาด ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบ เพื่อบรรลุความต้องการในอนาคตและให้หมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ การสงวน และการปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ ทั้งในส่วนของศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องได้และศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

^{๔๕}สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

^{๔๖}วีระ บำรุงรักษ์, ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรมสำหรับสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

^{๔๗}จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^{๔๘}กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม: โครงการรากวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๖.

๒.๒.๒ ศิลปวัฒนธรรมของไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรมของไทย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงมีพระราชดำริว่า ชาตินี้เรามีเอกราช มีภาษามีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเองมาช้านานหลายทศวรรษแล้ว ทั้งนี้ เพราะบรรพบุรุษของเราได้เสียสละอุทิศชีวิต อุทิศกายและใจสร้างสิ่งเหล่านี้ไว้ให้พวกเรา จึงจำเป็นที่พวกเราต้องรักษาสิ่งนี้อาไว้ให้คงทนถาวร^{๔๙}

มุมมองของนักสังคมวิทยา วัฒนธรรมเป็นกระบวนการอบรมสั่งสอน ปลูกฝัง เพื่อให้เรียนรู้ให้เกิดการดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคม และถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง ส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา หมายถึง พฤติกรรมที่กลั่นกรองมาจากความคิดที่จะหาวิธีการมาตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น การกินอาหาร การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การสื่อสารความคิดต่อกัน เป็นการมองถึงพฤติกรรมพื้นฐานที่เน้นความอยู่รอด และความเป็นจริงของชีวิต ก่อนที่จะคำนึงความดีความงามใด ๆ^{๕๐} วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะคือ

ลักษณะที่ ๑ เป็นผลผลิตของระบบความคิดมนุษย์ เป็นระบบทางชีวภาพ เพราะความเกิดจากระบบสมอง ระบบประสาท และระบบจิตใจของมนุษย์

ลักษณะที่ ๒ เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในเมื่อวัฒนธรรมคือผลผลิตจากระบบความคิดของมนุษย์ และมนุษย์ก็มีความคิดไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจะมีผลให้เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปด้วย

ลักษณะที่ ๓ เป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้มนุษย์รับถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อๆ กันมา โดยการอบรม สั่งสอน บอกกล่าว การสังเกต การลองผิดลองถูก บุคคลจะมีการเรียนรู้วัฒนธรรมในสังคมของตนตั้งแต่เกิดจนโต

ลักษณะที่ ๔ สมบัติส่วนรวม บุคคลจะมีการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยลำพังได้วัฒนธรรมที่ถุคนำมาปฏิบัติในสังคม ก็จะกลายเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคม และเป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไปของสังคมนั้น^{๕๑}

^{๔๙}กรมประชาสัมพันธ์, “พระราชดำรัสในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย ๒๕ มกราคม ๒๕๐๗”, <<http://www.watmoli.com>>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๕๐}นิยพรณ วรณศิริ, มานุษยวิทยา สังคม และวัฒนธรรม, หน้า ๓๗-๓๘.

^{๕๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔-๔๖.

นักมนุษยวิทยา ระบุว่า วัฒนธรรมคือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ รวมทั้งผลิตผลที่เกิดจากการเรียนรู้ และนักมนุษยวิทยาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อทำความเข้าใจประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งเข้าใจในตัวเองและสังคมด้วย^{๕๒} วัฒนธรรมที่เป็นสากล ได้แก่

๑. ภาษา อันได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การสื่อสารทางท่าทาง นิทาน นิยาย และ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาษาทุกอย่าง

๒. วัฒนธรรมประเพณีรูปธรรม เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับ อาหาร ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ภาชนะสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ การประกอบอาชีพ เป็นต้น

๓. ศิลปะ คือทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เช่น การแกะสลัก การปั้น การวาดรูป การเล่นดนตรี การขับร้อง เป็นต้น

๔. ระบบและรูปแบบของศาสนา ได้แก่ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์

๕. ระบบครอบครัว ได้แก่ ครอบครัว การแต่งงาน การนับญาติ การสืบตระกูล และการใช้คำศัพท์ในการนับญาติ

๖. ระบบเศรษฐกิจและทรัพย์สิน คือทรัพย์สินส่วนรวม และทรัพย์สินส่วนตัว ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ กฎเกณฑ์ กฎหมาย มาตรฐานการแลกเปลี่ยน และระบบการค้า เงินตรา การผลิต การจำหน่าย การแจกแจง การบริโภค เป็นต้น

๗. ระบบการปกครองและรัฐบาล ได้แก่ระบบการเมือง ระบบนิติบัญญัติ ระบบตุลาการ และระบบควบคุมทางสังคมอื่น ๆ

๘. การศึกษาสงคราม มีความหมายรวมถึงสงครามระหว่างคนต่างสังคม คนในสังคมเดียวกัน หรือสงครามระหว่างเครือญาติ

๙. การกีฬาและการละเล่น คือการออกกำลังกายและนันทนาการที่เกี่ยวข้อง

๑๐. ระบบความรู้ การศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี รวมถึงนิทานปรัมปราซึ่งให้ความรู้แก่คนในสังคมทางอ้อม^{๕๓}

^{๕๒}งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมนุษยวิทยาวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑.

^{๕๓}นิยพรณ วรณศิริ, **มานุษยวิทยา สังคม และวัฒนธรรม**, หน้า ๔๗-๔๘.

โดยนัยนี้ ศิลปวัฒนธรรมจึงหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้นเพื่อมาช่วยในการดำรงอยู่ในโลก อาจเป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นใช้สอย ตลอดจนความรู้และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม จริยธรรม ศาสนา ความเชื่อ ศิลปหัตถกรรม เป็นต้น^{๕๔} ปัจจัยที่ทำให้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา คือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ระบบการเกษตร ค่านิยมจากการสะสมวัฒนธรรม และอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น^{๕๕}

วัฒนธรรมไทยอยู่ภายใต้ทฤษฎี Diffusionism โดยสังคมเป็นตัวกำหนดในการปรับเปลี่ยน ทั้งนี้ อาจตั้งอยู่บทความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางพันธุกรรม ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ตลอดจนบริบททางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อพลวัตหรือวิวัฒนาการทั้งสิ้น เพราะสังคมจะเป็นตัวกลั่นกรองแนวคิดที่เกิดขึ้นจากชุมชน เมื่อแนวคิดต่าง ๆ ได้ตกผลึกและเป็นที่ยอมรับ เมื่อนั้นก็ถือว่าเป็นมติชุมชน^{๕๖}

วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในสังคมส่วนรวมคิดเห็นอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร ก็จะแสดงออกให้ปรากฏเห็นเป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคมส่วนรวมสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่วิถีชีวิตและการครองชีพ ได้แก่ ปัจจัยสี่ เครื่องมือ เครื่องใช้ ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นและถ่ายทอดไว้ให้แกกันเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมาชั่วอายุคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้างสิ่งใหม่และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้และมีความเจริญก้าวหน้า^{๕๗}

การพัฒนาที่อาศัยวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นการพัฒนาที่เริ่มจากภายในชุมชนขึ้นมาซึ่งจะสอดคล้องกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน การพัฒนาลักษณะนี้จะใกล้เคียงกับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเองหรือการพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาตามแนวทางวัฒนธรรมชุมชนนี้ มี ๓ แนวทาง คือ

^{๕๔}เสมอมาลัย ราชภัณฑรักษ์, มนุษย์กับวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

^{๕๕}เพิ่มพูน เศรษฐวรกุล, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ซี. อาร์. พรินตติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๕๖}สุวิชาญ เกษจำนงค์, ภาษากับวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เอกกรีนท์กรุ๊ป, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕-๓๗.

^{๕๗}ผจงจิตต์ อธิคนันท์, สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๕-๗.

๑. นำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา มาใช้ในการพัฒนา
๒. การถือเอาวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายในตัวเอง
๓. การทำการพัฒนาโดยนำเอามิติทางวัฒนธรรมเข้าไปสอดแทรกในกิจกรรมทุกส่วนของชีวิต^{๕๘}

วัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ วิธีการจัดการผลิต การถือครองที่ดิน การแลกเปลี่ยนและการค้า รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ จะเน้นความสำคัญต่อผลประโยชน์ร่วมกันและความยั่งยืนของส่วนรวม การมีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลและการประสานประโยชน์ว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายมีคุณค่าที่จะต้องสืบทอดมากกว่าประโยชน์สูงสุดของผลผลิตต่อหน่วย ระบบการผลิตหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ของระบบคุณค่า และวิถีคิดที่ชุมชนพัฒนาขึ้นและสืบสานต่อกันมา ด้วยเหตุนี้เอง การทำนาจึงมิใช่เพียงเพื่อสร้างผลผลิตให้มากที่สุดแต่เพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวเนื่องกับการเช่นสังเวศสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น แม่น้ำโพสพ หรือผี และเชื่อมโยงไปกับพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่เน้นการสืบทอดการดำรงอยู่ร่วมกัน การพึ่งพาอาศัย การปกป้องความเป็นชุมชนและแสดงให้เห็นถึงวิถีคิดที่เป็นของตนเอง^{๕๙} วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคนแต่ละกลุ่มซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างกัน การพัฒนาโดยใช้มิติของวัฒนธรรมเป็นตัวนำในรูปแบบหนึ่งๆ กับชุมชนหนึ่งอาจใช้แล้วประสบความสำเร็จ แต่ไม่ได้หมายความว่าสามารถนำมาใช้กับทุกชุมชนได้ เพราะวัฒนธรรมเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนในชุมชนหนึ่ง ๆ เท่านั้น^{๖๐}

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศระยะที่ผ่านมาเน้นการเร่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิต โดยมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ประการเดียว ทำให้บุคคลและสังคมรวมทั้งโครงการสร้างและกลไกการบริหารและการจัดการต่าง ๆ ปรับตัวตามไม่ทัน เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ^{๖๑}

^{๕๘} กาญจนา แก้วเทพ, การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สภาคณาจารย์แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

^{๕๙} ยศ สันตสมบัติ, ท่าเกวียน, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๓๙), หน้า ๕๗.

^{๖๐} ศรีศักร วัลลิโกดม, เศรษฐกิจพอเพียงกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓-๗๔.

^{๖๑} นิคม มุสิกคามะ, วัฒนธรรมบทบาทใหม่ในโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

สรุปได้ว่า ศิลปวัฒนธรรมของไทย คือ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญของชาติไทย ซึ่งได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่หล่อหลอมความเชื่อทางศาสนา ศิลปะ ความรู้ ระเบียบแบบแผนประเพณีของคนไทยให้เป็นแนวเดียวกัน ศิลปวัฒนธรรมของไทยจึงหมายถึงรวมถึงกระบวนการอบรมสั่งสอนปลูกฝัง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้การดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคมไทย และถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง ดังที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงมีพระราชดำริว่า ชาติไทยเรานั้นมีเอกราช มีภาษามีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเองมาช้านานหลายทศวรรษแล้ว ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของเราได้เสียสละอุทิศชีวิต อุทิศกายและใจสร้างสิ่งเหล่านี้ไว้ให้พวกเรา จึงจำเป็นที่พวกเราต้องรักษาสิ่งนี้อาไว้ให้คงทนถาวร ซึ่งจากกระแสพระราชดำริดังกล่าวนี้ จึงสามารถเข้าใจถึงเหตุผลในการอนุรักษ์มรดกของชาติ เพื่อรักษาเกียรติภูมิและเป็นประโยชน์แก่การศึกษาในทางศิลปวัฒนธรรม เพราะการอนุรักษ์ทำให้คนใจชาติได้รู้จักถึงรากเหง้าของตนเอง มีความภาคภูมิใจและมีความมั่นใจในชาติของตน นั่นเอง

๒.๒.๓ ประเภทของวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ประเภทของวัฒนธรรมไทย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

โดยทั่วไปแล้ว มักมีการจำแนกประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material Culture)^{๒๒} ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพเพื่อให้ได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบายในการครองชีพ ได้แก่ สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต ๔ อย่าง และสิ่งอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอาวุธ ยุทโธปกรณ์ เครื่องป้องกันตัว

๒. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมาย และระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึทางจิตให้งอกงามหรือสบายใจ^{๒๓}

แนวคิดดังกล่าวข้างต้น มีนักสังคมวิทยาส่วนหนึ่ง เห็นว่า มีความคลุมเครือจึงแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material) ได้แก่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค

^{๒๒}สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^{๒๓}สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ความหมายและขอบข่ายของวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

๒. วัฒนธรรมความคิด (Idea) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึนึกคิด ทศนคติ ความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม การเชื่อถือโชคกลาง ตลอดจนเรื่องลี้ลับ นิยายปรัมปรา วรรณคดี สุภาษิต และอุดมการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

๓. วัฒนธรรมด้านบรรทัดฐาน (Norm) เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ คือ (๑) วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติ หรือมารยาททางสังคม เช่น การไหว้ กาจับมือทักทาย การเข้าแถว การแต่งชุดดำไปงานศพ เป็นต้น (๒) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (Legal Culture) เป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และ (๓) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจและศีลธรรม (Moral Culture) วัฒนธรรมประเภทนี้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เป็นต้น^{๖๔}

นอกจากนี้ ยังมีการจำแนกประเภทของวัฒนธรรมออกไปมากถึง ๙ ประเภท ดังนี้

๑. วัฒนธรรมการบริโภคหรือวัฒนธรรมเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร
๒. วัฒนธรรมการอยู่ ได้แก่ วิธีการจัดและสร้างที่อยู่อาศัย
๓. วัฒนธรรมการแต่งกาย ได้แก่ การปกคลุมร่างกายด้วยวัสดุที่ใช้วิธีกำหนดชนิด สี เครื่องใช้ วิธีการกำหนดการรักษาความสะอาดของร่างกาย และวิธีการแต่งกายตามโอกาสต่าง ๆ
๔. วัฒนธรรมการพักผ่อน ได้แก่ วิธีการจัดการพักผ่อน ชนิดอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการพักผ่อนนั้น ๆ
๕. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ ได้แก่ วิธีแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์รักเกลียด โกรธ และวิธีการแสดงอารมณ์ทางเพศตามกาลเทศะ
๖. วัฒนธรรมการสื่อความหมาย ได้แก่ วิธีส่งและการรับข่าวสาร เช่น ภาษา ท่าทาง รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการสื่อความหมายนั้น ๆ
๗. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการจราจรขนส่ง ได้แก่ วิธีเดิน การส่งสิ่งของ และระบบจราจร
๘. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ คือ ระบบการปกครองและควบคุมป้องกันสังคม ได้แก่ วิธีสร้างความสามัคคีรักรไคร่ระหว่างกลุ่ม วิธีการบริหารขององค์กร วิธีการจัดตั้งหรือยุบเลิกรัฐบาล และวิธีการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคน

^{๖๔}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๒.

๙. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสวงหาความสุขทางจิตใจและหลักเกณฑ์ดำเนินชีวิต ได้แก่ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา และปรัชญาชีวิต

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีพุทธศักราช ๒๕๘๕ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. คติธรรม (Moral) คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี เป็นต้น

๒. เนติธรรม (Legal) คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๓. สหธรรม (Social) คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่าง ๆ ที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม

๔. วัตถุธรรม (Material) คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น^{๖๕}

ปัจจุบันเพื่อสะดวกแก่การศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งออกเป็น ๕ สาขา คือ

๑. สาขามนุษย์ศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น

๒. สาขาศิลปะ ได้แก่ วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

๓. สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจัดสาน การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

๔. สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องการแต่งกาย การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การดูแลบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความรู้เรื่องยา การรู้จักใช้ยา ความรู้ในการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นต้น

^{๖๕}อ้างแล้ว, คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๓.

๕. สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟันดาบสอบมือ กระบี่กระบอง การเลียงนกเขา ไม้ตัดต่าง ๆ เป็นต้น^{๖๖}

สรุปได้ว่า เมื่อจำแนกประเภทของวัฒนธรรม สามารถจำแนกได้หลากหลายตามลักษณะพื้นฐาน โดยทั่วไปมักจำแนกประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพเพื่อให้ได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบายในการครองชีพ ได้แก่ สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต ๔ อย่าง และสิ่งอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องมืออาวุธ ยุทโธปกรณ์ เครื่องป้องกันตัว และวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมาย และระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกทางจิตใจให้งอกงามหรือสบายใจ

๒.๒.๔ พัฒนาการของวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ พัฒนาการของวัฒนธรรมไทย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การศึกษาความเป็นมาของชนชาติไทยไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า ถิ่นฐานเดิมของไทยอยู่ที่ไหน ทำให้นักวิชาการของไทยหลายสาขาได้สันนิษฐานที่มาของคนไทย เช่น นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดีทางภาษาศาสตร์ ชื่อ เตเรียง เด ลาคุเปออร์ (Terriende la Corpreie) ได้ลงความเห็นว่าเป็นคนไทยได้ตั้งถิ่นฐานเป็นอาณาจักรในดินแดนจีนมาก่อน คือ เมื่อ ๒,๒๐๐ ปี^{๖๗} โดยนำข้อมูลจากการสำรวจภูมิประเทศจีนในครั้งนั้นคนจีนเรียกชนชาติไทยว่า มุง หรือ ตามุง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หลวงวิจิตรวาทการ ก็ได้สรุปว่า ถิ่นฐานเดิมของไทย คือ บริเวณมณฑลเสฉวนปัจจุบัน หลังจากอพยพสู่ฮั่นหรือมณฑลตอนใต้ของจีน และประเทศไทยปัจจุบัน มีหลักฐานทางวัฒนธรรมหลายประการ เช่น เรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา นักวิชาการร่วมสมัยในปัจจุบันเชื่อถือในทฤษฎีที่ว่า ถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยมาแต่เดิมหรืออย่างน้อยประเทศไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของชนชาติไทย^{๖๘}

วัฒนธรรมของไทยก่อนสมัยสุโขทัย ล้านนา พบว่า คนไทยก็มีอาณาจักรมาก่อน ได้แก่ อาณาจักรโยนก (เมืองเชียงแสนปัจจุบัน) อาณาจักรสุวรรณโคตมคำ ช่วงนี้ยังไม่รวมอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่น คนไทยยังกระจายไปในส่วนต่าง ๆ ของถิ่นฐานของประเทศไทย ในปัจจุบัน เช่น สุโขทัย-อาณาจักรล้านช้าง (บางส่วนของภาคอีสานและประเทศลาวปัจจุบัน) วัฒนธรรมก่อนสมัยล้านนาและสุโขทัย ที่สำคัญ ได้แก่

^{๖๖} อ่างแล้ว, คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วัฒนธรรมไทย**, หน้า ๑๔.

^{๖๗} ทัดฐิตา นาคเกษม, **ไทยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๖๘} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วัฒนธรรมไทย**, หน้า ๒๓.

คนไทยเชื่ออำนาจในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บางเรื่องที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ (อาจไม่มีสาเหตุ)

คนไทยในยุคนี้นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ในอาณาจักรไทยก่อนที่จะเป็นอาณาจักรล้านนาและสุโขทัยพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเผยแพร่มาก่อนแล้ว หลักฐานทางศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป และศาสนสถานต่าง ๆ

ระบบการปกครอง เป็นการปกครองแบบขุน หรือพญา ก่อนจะตั้งอาณาจักรล้านนาและสุโขทัยมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก

การประกอบอาชีพ ประกอบอาชีพง่าย ๆ อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก จากประสบการณ์ที่ได้พบว่าน้ำมีการไหลจากที่สูงไปสู่ที่ต่ำก็พยายามเลียนแบบธรรมชาติ เมื่อมีความแห้งแล้งก็อ่อนวอนขอฝนจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์^{๖๙}

สำหรับ วัฒนธรรมสมัยล้านนาและสุโขทัย อันดินแดนซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบัน ประกอบด้วยผู้คนกลุ่มต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโดยลำดับ จากสังคมเล็ก ๆ ขยายตัวเติบโตขึ้น การเจริญเติบโตขึ้นนั้นอาจเป็นด้วยการทำมาหากินด้วยตนเอง หรืออาจหาวิธีการผนวกเอาสังคมอื่นเข้ามารวมด้วยก็ได้ การรวมตัวกันเป็นสังคมที่ใหญ่ขึ้นอาจรวมกันโดยสมัครใจ หรือใช้อำนาจเข้าบังคับ หรือด้วยวิธีอื่นก็อาจเป็นได้ กลายเป็นเมือง แคว้น หรืออาณาจักร คนไทยย่อมมีวัฒนธรรมไทยเดิม แต่วัฒนธรรมไทยเดิมสมัยแรก ๆ ก่อนยุคสุโขทัยจะเป็นอย่างไรนั้น คงต้องยอมรับว่ายากที่จะตอบได้อย่างถูกต้อง เพราะระยะเวลาล่วงเลยมานานแล้วและในสมัยก่อน ๆ หลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ก็ยากที่จะคงเหลือจนถึงปัจจุบัน ลักษณะวัฒนธรรมไทยเดิมที่มีนักวิชาการเสนอไว้ อาศัยหลักแห่งการเกิดวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไป เช่น ระยะเวลาแรก ความเชื่อเน้นไปทางเชื่อถือในสิ่งเร้นลับของธรรมชาติ การประกอบอาชีพใช้วิธีง่าย ๆ อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก อาศัยประสบการณ์ที่ตนเห็นมาดัดแปลงและปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เห็นว่า น้ำมีการไหลจากที่สูงไปยังที่ต่ำ การทำให้พื้นนามีน้ำก็จะต้องทำเครื่องกั้นน้ำ หรือที่เรียกว่าทำนบ หรือเมื่อพบกับความแห้งแล้ง และไม่มีวิธีใดที่จะแก้ไขได้ ก็อาศัยความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แน่นนอนว่า วัฒนธรรมไทยส่วนหนึ่งเป็นวัฒนธรรมเดิมของไทย และต้องประกอบกับวัฒนธรรมที่ได้รับจากอิทธิพลของชนชาติต่าง ๆ จากอาณาจักรต่าง ๆ ที่มีอำนาจทางทหาร อำนาจทางเศรษฐกิจ และมีอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะจากอินเดีย ขอม และวัฒนธรรมเหล่านั้นก็ถูกนำเอามาผสมผสานและปรับใช้กับวิถีชีวิตของคนไทย กลายเป็นวัฒนธรรมไทยซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ^{๗๐}

^{๖๙}อ้างแล้ว, คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วัฒนธรรมไทย**, หน้า ๒๔.

^{๗๐}ณรงค์ เส็งประชา, **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๘.

สมัยล้านนามีดินแดนอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกก จังหวัดเชียงรายและ ดินแดนของแคว้น
หริภุญชัย พญาเม็งรายได้สถาปนาแคว้นนี้ขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๒ อาณาจักรกว้างขวางทางภาคเหนือ
ของไทย อาณาเขตของล้านนาจะคลุมลงมาจกเชียงราย จนถึงเขตจังหวัดน่านและจังหวัดเลย พญา
เม็งรายได้ทำนุบำรุงวัฒนธรรมไทยให้เจริญรุ่งเรือง วัฒนธรรมของล้านนาเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัย
พระเจ้าติโลกราชซึ่งครองราชย์ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อย่างไรก็ตาม อาณาจักร
ล้านนาเจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจเข้มแข็งมาจนถึงสมัยพระเจ้าติโลกราช เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๐๓๐
หลังจากนั้น อาณาจักรล้านนาก็เสื่อมอำนาจลงและตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า หลังจากนั้นมีการแย่งชิง
ระหว่างไทยกับพม่าเรื่อยมา จนถึงสมัยกรุงธนบุรี หัวเมืองล้านนาไทยทั้งหมดจึงมารวมอยู่กับอาณาจักร
ไทยอย่างมั่นคง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๙ โดยวัฒนธรรมล้านนา ที่สำคัญ ได้แก่

ด้านศาสนา นับถือพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งแพร่เข้ามาสู่ล้านนาไทยตั้งแต่สมัยพระเจ้า
เจ้าอู่ทอง พ.ศ. ๑๘๘๙-๑๙๒๕ จนถึงสมัยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๓๑ ได้ส่งเสริมการศึกษา
พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง มีการสร้างพระพุทธรูปแบบเชียงแสนด้วย

อักษรล้านนา ใช้ตั้งแต่สมัยพระเจ้าเม็งรายจนถึงปัจจุบัน ใช้เขียนบนใบลานจารึกบนโลหะ
และหลักศิลา เขียนเป็นตำนานต่าง ๆ แม้ในปัจจุบันตามวัดต่าง ๆ ก็จะมีการสอนหนังสือล้านนาหรือ
ตัวหนังสือเมือง ซึ่งถือว่า ใช้นานก่อนอักษรไทยปัจจุบัน

ด้านกฎหมาย ได้ประมวลกฎหมายการปกครองแผ่นดิน เรียกว่า กฎหมายเม็งรายศาสตร์
ประกอบด้วย ๔ ฉบับ ว่าด้วยการรบ การเข้าเวร การสร้างไร่นา ลักษณะนายที่ตีและนายที่เลว มีการ
ลงโทษผู้ทำความผิด (โทษหนัก คือ ประหารชีวิต ตัดตีนตัดมือ และเอาไปขายต่างเมือง)

ด้านวรรณกรรม วรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของเชียงใหม่ คือ มังคลัตถทีปนี
เป็นคัมภีร์อธิบายมงคล ๓๘ ประการ ได้อย่างพิสดาร ส่วนปัญญาสชาดกเป็นการประมวลชาดกไว้ ๕๐
เรื่อง เช่น คาวี สังข์ทอง มโนห์รา^{๗๑}

สมัยสุโขทัย อาณาจักรของพวกเขาอยู่บริเวณลุ่มน้ำโขง มีนครธมเป็นเมืองหลวง ได้แผ่
อำนาจมาทางลุ่มน้ำเจ้าพระยา โดยแบ่งการปกครองเป็น ๒ ภาค คือ ภาคเหนือ มีเมืองสุโขทัยเป็น
ศูนย์กลาง ภาคใต้มีเมืองละโว้หรือลพบุรีเป็นศูนย์กลาง เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ของขอมสิ้นพระชนม์
อำนาจของขอมก็เสื่อมลง อาณาจักรที่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของขอมมาก่อนก็เริ่มแข็งเมือง ประมาณปี
พ.ศ. ๑๗๘๑ พ่อขุนบางกลางท่าว (ท้าว) และพ่อขุนผาเมือง ได้รวมกำลังกันยกทัพมาตีกรุงสุโขทัยอันเป็น
เมืองศูนย์กลางการปกครองของขอมได้สำเร็จ พ่อขุนบางกลางท่าว ได้รับการอภิเษกเป็นกษัตริย์ครอง
กรุงสุโขทัย (องค์แรก) พระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นต้นราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย

^{๗๑}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๖-๒๗.

กรุงสุโขทัย เริ่มมีความเป็นปึกแผ่นมีการขยายอาณาเขตไปยังดินแดนใกล้เคียง มีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรข้างเคียงและอาณาจักรห่างไกล คือ จีน ตลอดระยะเวลาประมาณ ๒๐๐ ปี กรุงสุโขทัยมีกษัตริย์ปกครองทั้งสิ้น ๙ พระองค์ สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชถือได้ว่าเป็นสมัยที่เจริญรุ่งเรืองที่สุด เป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมมากมาย และวัฒนธรรมบางอย่างก็ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ไทยได้รับอิทธิพลทางด้านภาษา ศาสนา และความเชื่อมาจากชนชาติเขมร จีนและอินเดีย^{๗๒} และวัฒนธรรมที่สำคัญของสุโขทัย คือ

ด้านการศึกษา อิทธิพลของวัฒนธรรมของขอมและอินเดียได้เข้ามามีอิทธิพลทางการศึกษาของไทยในสมัยสุโขทัย ซึ่งในสมัยนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาษาขอมเป็นหลัก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงคิดประดิษฐ์อักษรไทยได้สำเร็จ ไทยจึงมีอักษรใช้ของตนเอง ส่วนภาษาบาลีของอินเดียได้ถูกใช้เป็นภาษาในการเผยแพร่ศาสนาพุทธ โดยไทยได้รับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาของตน

การปกครองเป็นการปกครองแบบปิตุลาธิปไตยหรือพ่อปกครองลูกโดยกษัตริย์จะทำหน้าที่เสมือนเป็นหัวหน้าครอบครัว คอยอบรมสั่งสอน ช่วยเหลือเกื้อกูล ใครมีความทุกข์ความเดือดร้อนก็มาสั่งกระดิ่งที่หน้าพระราชวัง กษัตริย์ก็จะมาถามไถ่ตัดสินว่าความให้ เมื่อพ้นรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงแล้ว การปกครองแบบนี้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป ความใกล้ชิดระหว่างราษฎรกับกษัตริย์ลดลงเป็นลำดับ

การประดิษฐ์อักษรไทย (ลายสือไทย) โดยเริ่มประดิษฐ์ครั้งแรกสมัยพ่อขุนรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๒๖ ในศิลาจารึกกล่าวไว้ว่า เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มี ปี ๑๒๐๕ (ตรงกับพ.ศ.๑๘๒๖) ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหง หาใครใจในใจแลใส่ลายสือไทยนี้ จึงมีเพื่อนขุนผู้นั้นใส่ไว้ พ่อขุนรามคำแหง ได้ใช้แบบของอักษรคุณต์ของอินเดียตอนใต้ ระยะเวลาแรกๆ นั้นทั้งสระ พยัญชนะและวรรณยุกต์อยู่ในบรรทัดเดียวกัน ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการเขียนไปจากเดิม เช่น สมัยพระเจ้าลิไทย เขียนวรรณยุกต์ไว้บนพยัญชนะ สระเขียนเหนือบรรทัดบ้าง ข้างล่างบรรทัดบ้าง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยาได้เปลี่ยนแปลงวิธีการเขียนสระ พยัญชนะและวรรณยุกต์ ให้เป็นระเบียบสืบเท่ามาจนถึงปัจจุบัน

ศาสนา สมัยสุโขทัยนับถือพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ โดยพ่อขุนรามคำแหงได้ส่งทูตไปลังกาพร้อมกับทูตของเมืองนครศรีธรรมราช และนำพระพุทธรูปหินีงค์มาจากลังกาด้วย จนถึงสมัยพระเจ้าลิไทย ซึ่งนับเป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาเจริญที่สุด โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์มาจากลังกาและทรงแต่งตั้งให้เป็นสังฆราชแห่งสุโขทัยสมัยสุโขทัยมีการสร้างวัดมากมายซึ่งยังปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น วัดศรีชุม วัดช้างล้อม วัดตระพังทองหลวง

^{๗๒}ณรงค์ เส็งประชา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, หน้า ๓๙.

การประกอบอาชีพ การทำมาหากินในสมัยสุโขทัยเป็นแบบเสรี ไม่มีการเก็บภาษี ในศิลาจารึกกล่าวไว้ว่า “เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลาในนามีข้าว เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองคำ เจ้าเมือง บ่เอาจังกอบ” อาชีพส่วนใหญ่ของชาวสุโขทัย คือ เกษตรกรรม สมัยสุโขทัยนี้มีความอุดมสมบูรณ์มาก

ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนา เช่น การสร้างพระอัฐารส ตามอิทธิพลของศาสนาในลังกา สร้างวัด เขื่อน ทำนบ เป็นต้น ศิลปกรรมสมัยสุโขทัยมีลักษณะเป็นของตนเอง เช่น พระพุทธศิลป์ มีพระพักตร์รูปไข่ พระโขงโค้ง

ประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณีเผาเทียนเล่นไฟ ดังปรากฏในศิลาจารึกว่า “ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื่อนเลื่อน เมืองสุโขทัยมีสี่ปากประตูหลวง เทียร่อมคนเสียดกันเข้ามาดูท่านเผาเทียนเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีตั้งยักแตก” ต่อมาประเพณีได้กลายมาเป็นประเพณีลอยกระทง นอกจากนี้ ยังมีประเพณีทอดกฐิน การฟังเทศน์ที่วัดทุกวันพระในจารึกกล่าวไว้ว่า “เมื่อออกพรรษา กรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว” และ “วัน เดือนดับ เดือนออกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนบ่างแปดวัน ผูกปุครูเถรมหาเถรขึ้นหนึ่งเหนือนี้ สวดธรรมแก่อุบาสกผู้ท่วยจำศีล”

วรรณกรรม สมัยสุโขทัยมีวรรณกรรมที่สำคัญ ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง หรือไตรภูมิภค เป็นหนังสือที่สั่งสอนไม่ให้คนประมาทและควรสร้างบุญกุศลไว้จะได้พบพระศรีอริยเมตไตรย หนังสืออนางนพมาศ เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแต่โบราณ และสุภาสิตพระร่วง เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับคติธรรมหลักการดำเนินชีวิต สุภาสิตพระร่วงนี้สามารถนำมาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต แมในสภาพสังคมปัจจุบัน^{๗๓}

สำหรับในสมัยอยุธยาหรือแคว้นอโยธยา ซึ่งอยู่ทางบริเวณปากตะวันออกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งต่อมาได้พัฒนาไปเป็นอาณาจักรอยุธยา สถาปนาโดยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ อาณาจักรอยุธยาเจริญขึ้นมาด้วยผลของความเจริญทางเศรษฐกิจ ด้านการเกษตร และการค้า เนื่องจากตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์การค้าและพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ศิลปวัฒนธรรมของอโยธยา สืบมรดกมาจากอาณาจักรทวารวดี และได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอาณาจักรขอมและจีน ในระยะแรกอยุธยา นับถือพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายหินยานและมหายาน ต่อมาภายหลังจึงให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาฝ่ายหินยานตามลัทธิลังกาวงศ์ อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของศาสนาฮินดูก็ยังมีอยู่ โดยเฉพาะในราชสำนัก ดังจะพบได้จากชื่อของกรุงอโยธยา หรือนามของพระมหากษัตริย์ เช่น สมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระรามศวร มีความสัมพันธ์กับคตินามายณะทั้งสิ้น

^{๗๓} อ่างแล้ว, ณรงค์ เส็งประชา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, หน้า ๔๐-๔๓.

สมัยนี้ มีการติดต่อกับชาวต่างประเทศ ชาวยุโรปเข้ามาติดต่อกับทางการค้า ในปี พ.ศ. ๒๐๕๙ โดยชาติโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เข้ามาติดต่อในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๐๗๒) นอกจากนี้ มีชาติสเปน ฮอลันดา อังกฤษ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในด้านการค้า การแลกเปลี่ยนพระราชสาสน์ และบรรณาการ รวมถึงการตั้งสถานีการค้าในสมัยอยุธยา นับเป็นการเริ่มต้นทางการทูตในราชอาณาจักรไทย ส่วนฝรั่งเศสมีการแลกเปลี่ยนทางการทูต นำโดย เซอวาเลีย เดอ โชมองต์ ซึ่งเป็นราชทูตของสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับชาติตะวันตกในสมัยอยุธยานั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า การควบคุมเส้นทางการเดินเรือ การเผยแพร่คริสต์ศาสนา อิทธิพลของชาติยังมิได้ส่งผลในด้านการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ทัศนคติการเมืองและเศรษฐกิจของไทยแต่อย่างใด ทั้งนี้ เพราะประเทศยุโรปในระยะนั้นยังมิได้พัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบในการปกครอง ชาติตะวันตกยังคงใช้รูปแบบการปกครองแบบบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้แนวคิดทางการปกครองมิได้แตกต่างกันมากนัก จึงยังไม่ปรากฏอิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามา มีอิทธิพลต่อการปกครองของไทย^{๗๔} วัฒนธรรมสมัยอยุธยา ที่สำคัญ ได้แก่

ด้านปกครองของกรุงศรีอยุธยา กษัตริย์มีอำนาจ และมีความสัมพันธ์กับราษฎรเสมือนเจ้ากับทาส กรุงศรีอยุธยามีวิวัฒนาการปรับปรุงการปกครองครั้งสำคัญในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งรูปแบบการปกครองมีลักษณะคล้ายการปกครองของขอม เช่น กษัตริย์เป็นเทวราชา และได้รับอิทธิพลจากขอมและสุโขทัยด้วย

ด้านสังคมอารยธรรมขอมได้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมากยิ่งขึ้นกว่ากรุงสุโขทัย สังคม กรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมศักดินา มีการตรากฎหมายถือว่าผู้ชายมีสิทธิอำนาจมากกว่าผู้หญิง แต่ยอมรับความสามารถของผู้หญิงและมีหน้าที่ทางครอบครัวมากกว่าผู้ชาย

ด้านศาสนา ประชาชนนับถือพระพุทธศาสนา ชาวกรุงศรีอยุธยาเลื่อมใสในศาสนาพุทธมีการสร้างวัดและพระพุทธรูปไว้มาก ในสมัยนี้มีผู้นับถือคริสต์และอิสลามอยู่บ้าง สมัยอยุธยาเริ่มมีการขยายอำนาจมากขึ้น มีการรวบรวมเอาอาณาจักรดินแดนสุวรรณภูมิและต่างชาติ มาเข้าด้วยกันและรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามากขึ้น อาทิ จากขอม ไทยได้รับอารยธรรมกัมพูชา เช่นการปกครองและศิลปกรรม หรือจากชาวต่างชาติโดยผ่านทางการค้าซึ่งในระยะนั้นมีอิทธิพลต่ออารยธรรมไทยจากการค้ากับประเทศ จีน ญี่ปุ่น เปอร์เซีย มาเลเซีย และการค้ากับประเทศตะวันตก โปรตุเกส ฮอลันดา และฝรั่งเศส ที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช^{๗๕}

^{๗๔}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๙-๓๐.

^{๗๕}บันเทิง พาพิจิตร์, ประเพณีวัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

ด้านศิลปกรรม มีการก่อสร้างสถาปัตยกรรม เจดีย์ขนาดใหญ่และขนาดเล็กจำนวนมาก และยังมี การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ เช่น พระพุทธไตรรัตนนายกที่วัดพนัญเชิง พระนครศรีอยุธยา ซึ่งพระ ราชพงศาวดารระบุว่า เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นเวลา ๒๖ ปี

สมัยกรุงธนบุรี สมัยนี้มีช่วงระยะเวลาเพียง ๑๕ ปี (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕) พระ เจ้ากรุงธนบุรีหรือพระเจ้าตากสินมหาราช ได้กู้เอกราชรวบรวมบ้านเมืองเป็นปึกแผ่น และเริ่มฟื้นฟู วัฒนธรรมของชาติ เช่น ทำนุบำรุงพุทธศาสนา ศิลปกรรมและเศรษฐกิจ การฟื้นฟูกระทำไม่ได้ไม่มาก เพราะบ้านเมืองยังไม่ค่อยสงบ และระยะเวลาการครองราชย์สั้น วัฒนธรรมสมัยธนบุรี ที่สำคัญ ได้แก่

ทางด้านศาสนา ทรงโปรดให้มีการชำระพระไตรปิฎก ที่วัดระฆังโฆสิตาราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๑ เชิญพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราชมาตรวจสอบกับฉบับที่กรุงธนบุรี ชำระวินัยสงฆ์ สร้าง และบูรณะวัดหลายแห่ง เช่น วัดอรุณราชวราราม

ด้านการปกครองและวัฒนธรรมในด้านอื่น ๆ รวมทั้งสภาพสังคมและลักษณะเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ ยังคงมีลักษณะเหมือนกับสมัยอยุธยา^{๗๖}

วัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เริ่มตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช ได้สถาปนากรุงเทพฯ ขึ้นเป็นราชธานีแทนกรุงธนบุรี เนื่องจากเหตุผลทางยุทธวิธีเป็นสำคัญ สำหรับพัฒนาการนั้นอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมกรุงศรีอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๑-๔) ชาตินิยมได้แก่ อังกฤษ โปรตุเกส ได้เข้ามาฟื้นฟูการค้ากับไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เช่น การยอมรับทฤษฎีการค้าเสรี (Laissez-faire) ของอาดัม สมิธ และชาวอเมริกัน เป็นยุคที่คนไทย เริ่มต้นรู้จักชาติตะวันตกในมิติของการติดต่อค้าขาย รวมถึงการทูตเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ทางการค้า แนวคิดตะวันตกได้เริ่มเข้ามาในรูปแบบของการใช้อิทธิพลของการเมืองและการทหารอย่าง ชัดเจน ในยุคของการขยายลัทธิจักรวรรดินิยมในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นต้นมา ซึ่งแนวความคิด แบบใหม่จากอิทธิพลของชาติตะวันตกส่งผลในการเปลี่ยนแปลงในสังคม การปกครอง เศรษฐกิจ ฯลฯ วัฒนธรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่สำคัญ ได้แก่

ด้านการปกครองในรัชกาลที่ ๑ มีลักษณะคล้ายกับกรุงศรีอยุธยาและธนบุรี ตำแหน่ง ข้าราชการกลางตำแหน่งสูงสุด คือ อัครเสนาบดี พอถึงรัชการที่ ๒ ดำเนินการตามรัชการที่ ๑ และมีการปรับปรุงเล็กน้อย

^{๗๖}อ้างแล้ว, บันเทิง พาพิจิตร, ประเพณีวัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ, หน้า ๕๑.

ด้านเศรษฐกิจ มีระบบเจ้าภาษีนายอากร เก็บภาษีอย่างเป็นทางการ ถึงรัชกาลที่ ๒ ทรงอนุญาตให้ชาวจีนผูกขาดเก็บภาษีบางอย่างโดยที่เจ้าภาษีนายอากรจะต้องส่งมอบเงินส่วนหนึ่งให้กับรัฐ ในรัชกาลที่ ๔ เศรษฐกิจของประเทศเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบวงการค้าเข้าไปสู่ระหว่างประเทศ

ด้านสังคม มีลักษณะเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสังคมมีชนชั้นการปกครอง เช่น กษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ กับชนชั้นผู้ใต้ปกครอง ได้แก่ ไพร่ และทาส รัชกาลที่ ๔ มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีหลายอย่าง โปรดให้ข้าราชการสวมเสื้อเข้าฟ้า และเริ่มห้ามบิดา มารดาขายบุตรหลานเป็นทาส ห้ามสามีขายภรรยาเป็นทาส ทรงเริ่มยกฐานะสตรีโดยให้สตรีที่บรรลุนิติภาวะ มีสิทธิเลือกสามีได้ โดยที่บิดามารดาไม่บังคับ

ด้านศาสนา ทรงสร้างบูรณปฏิสังขรณ์วัด เช่น พระอารามต่าง ๆ ที่ได้โปรดให้สร้างขึ้นใหม่ คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งสร้างขึ้นไว้เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาอริยรัตนปฏิมากร ในรัชกาลทรงฟื้นฟูประเพณีวิชาขบучา ทรงปรับการสอบพระปริยัติธรรม รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชทานกำเนิดคณะสงฆ์ธรรมยุติกขึ้นมา ซึ่งนับว่าเป็นการปฏิรูปพระพุทธศาสนาครั้งใหญ่คราวหนึ่งในประเทศไทย และปรับปรุงแก้ไขข้อปฏิบัติเป็นระเบียบแบบแผนสำหรับธรรมยุติก และทรงกำหนดหลักการอ่านหลักภาษีบาติ ขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับสากล ทรงพระราชนิพนธ์ให้เทศน์ด้วยปากเปล่า

ด้านการศึกษา ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีเริ่มพัฒนาการศึกษา โดยทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาแบบตะวันตก สนับสนุนให้มีชั้นนารตั้งโรงเรียน ส่งข้าราชการไปดูงานครั้งแรกสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง

การเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ไทยเริ่มมีการติดต่อกับตะวันตก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองที่มีผลกระทบต่อโลกทัศน์และค่านิยมของชาวไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ทั้งการบริหารราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีการแบ่งราชการเป็นกระทรวง กรม โดยย้ายเรื่องสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมในการปกครองเป็นหลักการสำคัญ ซึ่งต่างจากทัศนะเดิมของคนไทยและมีการเปิดประเทศโดยการรับเอาวัฒนธรรม ต่างชาติเพื่อพัฒนาประเทศอยู่หลายด้าน พัฒนาการวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ ๕ และ ๖ กระทำได้ไม่มากนัก เพราะบ้านเมืองยังไม่ค่อยสงบและระยะเวลาการครองราชย์สั้น ๆ วัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ที่สำคัญ ได้แก่

ด้านการปกครอง ได้มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ทั้งบริหารราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีการแบ่งราชการเป็นกระทรวง กรม ตรากฎหมายอย่างตะวันตกโดยย้ายเรื่องสิทธิเสรีภาพ รัชกาลที่ ๖ ทรงส่งเสริมวรรณกรรมสร้างสรรค์ และทรงเผยแพร่ลัทธิประชาธิปไตยโดยจัดตั้งดุสิตธานี ขึ้น ยกเลิกจารีตนครบาล ที่ใช้อำนาจขู่เชิญในการสอบสวนจำเลย ได้ตราพระราชบัญญัตินามสกุล พ.ศ. ๒๔๕๕ ให้ใช้พุทธศักราชเป็นศักราชในราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ แทนการใช้รัตนโกสินทร์ศก กำหนดคำนำหน้าสตรีโสดว่า “นางสาว” สตรีที่แต่งงานแล้วว่า “นาง” และมีว่าเด็กชาย เด็กหญิง

ด้านเศรษฐกิจ รัชกาลที่ ๕ ได้มีการปรับปรุงการบริโภคนิยม เช่น การใช้ช้อนแทนการเปิบด้วยมือ

ด้านสังคม รัชกาลที่ ๕ มีการเลิกทาส เลิกระบบไพร่ มีการปรับปรุงประเพณีวัฒนธรรมให้เจ้าข้าราชการยื่นเฝ้าตามประเพณีฝรั่ง แกไขการสืบสันตติวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ได้เลิกตำแหน่งวังหน้า และโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งสยามมกุฎราชกุมาร ทรงปรับปรุงการแต่งกายและการไว้ผมของคนไทยชายไว้ผมแบบฝรั่ง ใส่เสื้อราชปะแตน หญิงไว้ผมยาวตัดเป็นดอกบัวกระพุ่ม ให้ทหารนุ่งกางเกงแบบยุโรป ในรัชการที่ ๖

ด้านศาสนา รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้างวัดและบูรณปฏิสังขรณ์ เช่น วัดเบญจมบพิตร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม รัชกาลที่ ๕ ได้ทะนุบำรุงพุทธศาสนาให้มีประเพณีประจำรัชกาล ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์เป็นประจำทุกวัด วัดละเล็กละน้อย นอกจากนี้ได้ยังส่งเสริมการสอนพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ด้วยพระองค์เองบ้าง โดยพระราชนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับธรรมขึ้นไว้เป็นจำนวนมาก เช่น เทศนาเสือป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร

ด้านการศึกษารัชกาลที่ ๕ ได้มีการปฏิรูปการศึกษา ให้มีระบบการศึกษาที่ชัดเจน ให้ประชากรชาวไทยได้รับการศึกษาโดยทั่วถึง ไม่ใช่รับการศึกษาเฉพาะวัด หรือวังเท่านั้น มีโรงเรียนสอนประชาชนทั่วไปและในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งเป็นระยะที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก ไทยสนใจที่จะรับวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าจะเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมตะวันออก ทั้งนี้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลในการที่จะพัฒนาชาติไทย ช่วงนี้วัฒนธรรมตะวันออกนอกจากจะไม่ได้ได้รับความสนใจแล้ว ยังถูกสกัดกั้นอีกด้วย เช่น มีการสั่งปิดโรงเรียนสอนภาษาจีน และยกเลิกใบอนุญาตหนังสือพิมพ์จีน^{๗๗}

วัฒนธรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ ถึงปัจจุบัน มีการปกครองแบบประชาธิปไตย หมายถึงให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ความจริงแล้ว เริ่มมาจากรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ ก็ทรงเตรียมประชาธิปไตย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเร่งพัฒนาประเทศ ในระยะแรกเป็นการพัฒนาเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ ในยุคนียุโรปกำลังปฏิวัติอุตสาหกรรม รัชกาลที่ ๗ ได้พยายามวางหลักฐานประชาธิปไตยและทรงมีแผนการที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนแต่ทรงถูกคัดค้านโดยพวกเจ้านายจึงทรงยับยั้งแผนการนั้น จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติแต่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง โดยคณะราษฎร เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ หลังจากนั้นอารยธรรมไทย ก็มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ โดยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าวัฒนธรรมตะวันออก^{๗๘} วัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบันที่สำคัญ ได้แก่

^{๗๗}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๓๓-๓๕.

^{๗๘}ทัศนิตา นาคเกษม, ไทยศึกษา, หน้า ๓๕-๓๖.

ด้านการปกครอง เป็นการเปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นระยะที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก วัฒนธรรมตะวันออกไม่ได้รับความสนใจแล้ว เช่น มีการสั่งปิดโรงเรียนภาษาจีน

ด้านศาสนา รัชกาลที่ ๗ กำลังประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างหนัก และบ้านเมืองกำลังประสบกับความยุ่งยาก จึงมิได้สร้างวัดเพิ่มเติม แต่มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเป็นการใหญ่ เช่น วัดปฐมเจดีย์ รัชกาลที่ ๘ ได้สร้างพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย สมบูรณ์ครั้งแรก ได้โปรดฯ ให้รับงานนี้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์และกรมศาสนาจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป ซึ่งต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๙ มีการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เช่น ส่งพระสงฆ์ในประเทศไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ เช่น ยุโรป อเมริกา

ด้านการศึกษา รัชกาลที่ ๗ ได้มีการจัดประกวดการแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเด็ก

เศรษฐกิจ รัชกาลที่ ๗ ประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างหนัก และบ้านเมืองกำลังประสบกับความยุ่งยาก รัชกาลที่ ๘ เป็นระยะที่อยู่ในรัชกาลไม่มากนัก เศรษฐกิจก็ยังคงอยู่ในภาวะที่ต่ำในรัชกาลที่ ๙ (ปัจจุบัน) ภาวะเศรษฐกิจก็ดีขึ้นและบางช่วงก็ดีมาก ดีกว่าประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศหากบางช่วงการเมืองมีปัญหาภาวะเศรษฐกิจ โลกประสบปัญหา ประเทศไทยก็ถูกพวงไปด้วย เพราะเศรษฐกิจในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโลก และได้สร้างพุทธมณฑลเป็นการฉลอง ๒๕ ศตวรรษ ณ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ด้านสังคม ได้ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ รัฐบาลได้ส่งเสริมให้คนไทยได้มีโอกาสร่วมประเพณีท้องถิ่น คนอยู่ในเมืองก็กลับไปแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และฟื้นฟูประเพณีที่ถูกลืมไปแล้วนั้น เช่น ประเพณีเวียนเทียน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเผาเทียนเล่นไฟ เป็นต้น^{๗๙}

อนึ่ง มีคำกล่าวถึงวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งเมื่อกล่าวโดยหลักใหญ่แล้ว มี ๒ อย่าง คือ วัฒนธรรมร่วมสมัยจากอดีตและวัฒนธรรมร่วมสมัยในปัจจุบัน วัฒนธรรมร่วมสมัยจากอดีต คือ การนำวัฒนธรรมจากอดีตมาประยุกต์ใช้ร่วมกับวัฒนธรรมในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมดงาม ถูกกาลเทศะผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืนเป็นที่ยอมรับในแต่ละเรื่อง หรือทุกประเภทของวัฒนธรรม ในสังคมเดิมไทยมีการแบ่งชนชั้นในสังคมในระบบศักดินา มุลนาย-ไพร่ เมื่อมีการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก คนไทยได้รับการศึกษาจากตะวันตกมากขึ้นทำให้บุคคลเหล่านี้มีคุณค่าและมีฐานะทางสังคมเหนือกว่าคนไทยโดยทั่วไป ทำให้คนไทยนิยมไปศึกษาต่อต่างประเทศเพื่อให้ได้ชื่อนักเรียนนอก

^{๗๙} บันเทิง พาพิจิตร, ประเพณีวัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ, หน้า ๖๖.

ต่อมา มีการเข้าไปประกอบอาชีพในต่างประเทศจำนวนมาก นอกจากนี้ อิทธิพลตะวันตก ยังมีการแบ่งแยกในรูปแบบอื่นที่เข้ามาในวิถีชีวิตของคนไทย เช่น การแสดง ความมั่งคั่งจากวัตถุต่าง ๆ ทำให้ไทยประสบปัญหาตามมาคือ ไทยต้องสั่งซื้อสินค้าราคาแพงเข้าประเทศ เช่น รถยนต์ บ้านที่ทันสมัย มีอุปกรณ์ตกแต่งราคาแพงจากต่างประเทศ ทำให้มีผลกระทบแก่ราคาวัสดุ และค่าครองชีพของคนไทย ไทยต้องประสบภาวะน้ำมันขึ้นราคาตามต่างชาติไปด้วย

คนชนบทเริ่มซึมซับความเจริญทางเทคโนโลยีจากเมืองใหญ่ เริ่มปรับปรุงแนวทางการดำเนินชีวิตจากเดิมให้ทันสมัยรู้จักคุณค่าของเวลามากขึ้นเมื่อว่างจากการทำนาในอดีต คนไทยเคยใช้ควายไถนา แต่เวลาผ่านไปเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นได้นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาชีวิต จากการใช้แรงควายเปลี่ยนแปลงเป็นการใช้รถไถนาแทนการใช้ควายไถนา ซึ่งไถได้ตั้งแต่เช้า-เย็น แต่การทำนาก็ยังรักษารูปแบบเดิมไว้อยู่ เช่น การลงแขกในการทำนา ดำนา เกี่ยวข้าวและอีกหลายประการ ที่สังคมไทยได้ประพฤติปฏิบัติกัน บางอย่างคิดว่าเป็นของใหม่แต่ก็ยังรักษาสภาพเดิมไว้อยู่เช่นประเพณีสงกรานต์ ในวันเนา คนเหนือในเมืองเคยขนทรายเข้าวัดเพื่อหวังบุญ และอาานิสงส์แต่ปัจจุบันไม่ขนทรายที่ใช้คนขน ชุมชนเมืองก็บริจาคเงินกัน จ้างรถ ขนแทนคน แต่ความปรารถนาเขาก็เหมือนเดิมคือ หวังบุญกุศล มีคนกล่าวว่า คนเริ่มเห็นห้างวัด ศูนย์รวมของคนในหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนจากวัดมาเป็นร้านค้า แผล เครื่องรับโทรทัศน์และวิทยุ ทำให้ชาวบ้านได้รับข่าวสาร ไฟฟ้า น้ำประปา เข้ามาแทนที่แสงไฟจากตะเกียงและน้ำฝน อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของคนในชนบทแม้เมื่อมองอย่างผิวเผินจะดูเหมือนเปลี่ยนแปลงไป^{๘๐}

วัฒนธรรมร่วมสมัยในปัจจุบัน หรืออาจเรียกว่าสมัยใหม่ และอาจหมายความถึง โลกาภิวัตน์ หรือ ไฮเทคโนโลยีด้วยก็ได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกลมกลืนในแต่ละประเภทของวัฒนธรรมจากเดิมที่มีความเป็นอยู่แบบพอเพียงตามอัตภาพ มีความเอื้อเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นครอบครัวขยาย เมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้ครอบครัวไทยกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมีเพียง พ่อ แม่ ลูก ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ขาดการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ทอดทิ้งผู้สูงอายุ ขาดความรักในศิลปะไทย ก้าวร้าว และมักเกิดปัญหาครอบครัวตามมา เนื่องจากสังคมไทยมักเลียนแบบสังคมอเมริกัน วัยรุ่นพยายามใช้ชีวิตอย่างอิสระ (Privacy) ที่ไม่ถูกต้อง วัยรุ่นคลั่งไคล้ดนตรีตะวันตกใช้ชีวิตอย่างอิสระ มีความเสรีทางเพศ เด็กวัยรุ่นเริ่มท้องไม่มีพ่อ ทำให้เป็นปัญหาทำแท้งเถื่อนตามมา ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ คนไทยบางกลุ่มเป็นทาสวัตถุ ส่งผลให้ทำลายความมั่นคงของสถาบันครอบครัวไทยอย่างหมดสิ้น

^{๘๐}อ้างแล้ว, บันเทิง พาพิจิตร, ประเพณีวัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ, หน้า ๓๔.

ภาพรวมโดยทั่วไป เห็นได้ ๒ ประการคือวิถีชีวิตไทยในชนบทและวิถีชีวิตไทยในเมืองซึ่งมีความคาบเกี่ยวกันระหว่างสมัยอดีตและสมัยปัจจุบัน จัดเป็นวัฒนธรรมร่วมสมัย ในการพัฒนาวัฒนธรรมร่วมสมัยจัดแยกความเป็นอยู่ของสังคมเป็น ๒ ส่วน แบบวิถีชีวิตไทยในชนบท และวิถีชีวิตไทยเมือง ท่ามกลางความเจริญทางวัตถุที่ทำให้ชีวิตต้องแข่งขันกันมากขึ้น ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเริ่มห่างเหิน ต่างมีเวลาให้กันน้อยลงการคบหาสมาคมในสังคมก็จะเป็นไปอย่างฉาบฉวย ไม่จริงจังตั้งแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม ยังมีบางสิ่งบางอย่างที่มีได้เปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย ในทางตรงกันข้าม กลับได้รับการส่งเสริมให้รักษาไว้ตลอดไปสิ่งเหล่านั้นก็คือความเชื่อและค่านิยมในการยกย่องสรรเสริญผู้มีความสามารถ มารยาทสุภาพเรียบร้อย ความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการีและผู้มีพระคุณ วิถีชีวิตของคนไทยปัจจุบัน เป็นวิถีชีวิตที่รับแรงวัฒนธรรมใหม่จึงเกิดขึ้นหลายอย่าง ได้แก่

ด้านอาหาร คือ คนในเมืองปัจจุบันมีการรับประทานอาหารนอกบ้านมากกว่าในบ้าน บางคนเกือบทำอาหารด้วยตนเองไม่เป็น จำเป็นหาอาหารมารับประทานโดยไม่ต้องมีหม้อข้าวหม้อแกง ใช้อาหารถุงแทน สำหรับวัยรุ่นยุคใหม่จะถนัดอาหารพวกเส้น

ด้านสังคม เด็กวัยรุ่นสมัยปัจจุบัน จะได้รับอิทธิพลจากเพื่อนมากกว่าครอบครัว การแต่งตัวมีการแสดงอวัยวะบางส่วน ให้คนอื่นได้เห็น เช่น เจาะจมูก และเสื่อสวมใส่ก็เปลี่ยนแบบตลอด

ด้านภาษา ปัจจุบันมีการพัฒนาภาษาทั้งผู้ใหญ่ และวัยรุ่น สร้างศัพท์ใหม่ ๆ มาใช้และแพร่กระจายต่อกันเช่นคำว่า “กิ๊ก” หมายถึง เพศตรงข้ามที่คบหาด้วยความสัมพันธ์กัน หรือเป็นคู่นอนกัน บางคนก็บอกว่ามี กิ๊กหลายคน แต่คำว่า “กิ๊ก” สมัยก่อน หมายถึง ชู้ ที่สังคมต่างไม่ยอมรับกันถือว่าเป็น ความชั่วร้าย ผิดศีลธรรม^{๔๑}

สรุปได้ว่า พัฒนาการของวัฒนธรรมไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นความเป็นวัฒนธรรมร่วมสมัย กล่าวคือ การนำวัฒนธรรมจากอดีตมาประยุกต์ใช้ร่วมกับวัฒนธรรมในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมตีมาม ถูกกาลเทศะ ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืนเป็นที่ยอมรับในแต่ละเรื่อง หรือทุกประเภทของวัฒนธรรม ซึ่งดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นได้ทุกวันทุกเวลา และยังสามารถแสดงเป็นภาพลักษณ์ออกมาได้ ซึ่งได้แก่ ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการทำอาหาร การแต่งกาย สื่อมวลชน กีฬา หรือวรรณกรรมก็ตาม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ กระแสอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามา และตัววัฒนธรรมตะวันตกเองยังมีการแบ่งแยกในรูปแบบอื่นซึ่งได้เข้ามาในวิถีชีวิตของคนไทยแล้ว อาจส่งผลให้วัฒนธรรมที่ตีมามของไทยเสื่อมสูญหรือสลายไป หากไม่มีกระบวนการทางสังคมเข้ามาช่วยอนุรักษ์อย่างจริงจัง

^{๔๑}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๓๗-๔๐.

๒.๒.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับศิลปวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับศิลปวัฒนธรรมไทย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา โดยพระพุทธเจ้าได้ส่งพระสาวกทั้งหมดไปเผยแผ่ธรรมะในที่ต่าง ๆ ไม่ซ้ำกัน ด้วยพระพุทธโอวาทว่า

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง^{๔๒}

กระทั่ง พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ณ พระนครปาฏลีบุตรและทรงปรึกษารวมกับพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน คำสอนของพระพุทธองค์สามารถนำความสุขมาให้แก่ปวงชนได้เหมือนสมัยพระองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ทรงพิจารณาเห็นว่า ต่อไปภายหน้าถ้าหากพระพุทธศาสนาในอินเดียไม่มั่นคง พระพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่ในประเทศต่าง ๆ ต่อไป ดังนั้น จึงเห็นสมควรส่งพระสมณทูตที่มีความรู้ความสามารถไปประกาศศาสนาในประเทศต่าง ๆ จึงส่งพระเถระที่ได้รับการคัดเลือกส่งไปยังที่ต่าง ๆ ๙ สาย หนึ่งในจำนวน ๙ สายนั้น มีพระธรรมทูตสายที่ ๘ ที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งไปดินแดนสุวรรณภูมิ พร้อมคณะมีปรากฏชื่อดังนี้ พระโสณะ พระอุตตระ พระณานิยะ พระภูริยะ และพระมุนียะ^{๔๓}

นอกนี้ยังมีสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ร่วมคณะ ๓๘ รูป/คน ซึ่งมีปรากฏในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาแห่งพระวินัยปิฎกนำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีสันนิษฐานกันว่าอาจได้แก่บริเวณนครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น เป็นประจักษ์พยานอยู่จนบัดนี้ เมื่อทำสังคายนาแล้วจึงส่งพระธรรมทูตไปประกาศศาสนาในต่างแดน ๙ สาย และสายที่ ๘ ได้ส่ง พระโสณะและอุตตระ พร้อมคณะมาสู่สุวรรณภูมิซึ่งดินแดนดังกล่าว ได้แก่ ประเทศสยาม หรือประเทศไทย พม่า และมอญ

^{๔๒}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๔๓}เฉลิม เชื้อทองกลาง, ประวัติพระพุทธศาสนา, (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

คณะพระธรรมทูตได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าสุวรณภูมิเป็นอย่างดี เมื่อเดือน ๑๒ พุทธศก ๒๓๕ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ดำเนินมา ตลอดจนถึง พ.ศ. ๒๖๔ พระโสมณะ จึงสั่งให้สร้างวัดขึ้นเป็นแห่งแรก ณ เมืองเถื่อนทองที่อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ให้พระภิกษุเถระเป็นผู้ทำนิตพัทธสีมา ต่อจากนั้นทรงให้สร้างเจดีย์ทรงบาตรคว่ำ เหมือนพระสถูปที่เมืองสาญจีในประเทศอินเดีย ตั้งชื่อวัดว่า วัดพุทธบรมธาตุ เชื่อกันว่าเป็นวัดแห่งแรกและเจดีย์องค์แรกของพระพุทธศาสนาในเขตสุวรณภูมิ การก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ได้ดำเนินการก่อสร้างอยู่ ๒ ปี จึงแล้วเสร็จ

ดังกล่าวนี้ การเข้ามาของพระพุทธศาสนาสู่ประเทศไทย อาจแบ่งออกได้เป็น ๔ ยุค คือ ยุคเถรวาทแบบสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ยุคมหายาน ยุคเถรวาทแบบพุกาม และ ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ดังนี้

ก. ยุคเถรวาทแบบสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งเมืองปาฏลิบุตรได้ทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่โศการาม เมืองปาฏลิบุตรโดยปรารถนาเหล่าเดียรถีย์ประมาณ ๖๐,๐๐๐ คน ปลอมบวชเพื่อหวังลาสิกขากระในพระพุทธศาสนา เพราะพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะทรงบำรุงพระพุทธศาสนาแต่พระองค์ไม่ทรงรังเกียจศาสนาอื่น ทรงให้ความอุปถัมภ์เสมอแต่อาจจะน้อยไปหน่อยจึงทำให้ลัทธิอื่นเห็นว่าการเข้าไปบวชในสำนักพระพุทธศาสนาจะเจริญมากกว่านี้จึงเข้ามาโดยไม่ถูกต้องตามหลักพระวินัย จึงทำให้มีความสับสนวุ่นวายในการประกาศศาสนาพระเจ้าอโศกจึงอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ดินแดนที่ชื่อว่า สุวรณภูมินี้มีนักโบราณคดีมีทัศนคติต่าง ๆ กันออกไปถึง ๔ กลุ่มใหญ่ คือ

๑. กลุ่มอินเดีย ส่วนมากเชื่อว่าสุวรณภูมิ คือ แหลมมลายูหรือดินแดนตอนใต้ของไทยลงไปสุดเกาะสุมาตรา สมัยนาลันทารุ่งเรืองได้มีนักศึกษามาจากต่างที่ไปศึกษาที่นาลันทาก็หยุดพักที่สุวรณภูมิก่อนประวัติพื้นเมืองเล่ากันว่า สมัยโบราณคนนี้มีทองมาก เล่นชนไก่กันโดยการเอาทองเท่าตัวไก่ ออกเป็นเดิมพัน เขาจึงเรียกว่าสุวรณภูมิ หรือแหลมมลายู

๒. กลุ่มอินเดียส่วนน้อยมีความเห็นว่า สุวรณภูมิ ได้แก่ ริมทะเลด้านตะวันออกของอินเดียใต้ คือ รัฐโอริสสาในปัจจุบัน

๓. กลุ่มพม่า เชื่อว่า สุวรณภูมิได้แก่บริเวณตอนกลางและตอนใต้ของพม่าและอ้างว่าอุบาสก ๒ คน คือ ตปุสสะและภัลลิกะ ซึ่งเป็นพ่อค้าไปพบพระพุทธเจ้าหลังตรัสรู้ใหม่ ๆ นั้นเป็นคนของพม่า ไปจากสุวรณภูมินี้เอง ขากลับได้นำพระเกสาธาตุที่พระพุทธเจ้าประทานให้มาบรรจุไว้ที่เจดีย์ใหญ่ ชื่อ เขตากอง

๔. กลุ่มไทย เชื่อว่า สุวรรณภูมิ ได้แก่ ตอนใต้ของไทย คือ บริเวณนครปฐมพระโสมงกับ พระอุตุตระและคณะเดินทางเรือมาขึ้นที่นครปฐมสมัยก่อนนครปฐมเป็นทางน้ำ แต่ปัจจุบันทางน้ำได้ เปลี่ยนไป แผ่นดินปัจจุบันจึงตั้งเขิน และเชื่อว่าสุวรรณภูมิได้แก่ไทย พม่า มลายู เขมร เพราะย่านนี้มี ทองมาก เขาจึงเรียกว่า สุวรรณภูมิ^{๔๔}

ข. ยุคมหายาน

การสังคายนาครั้งที่ ๔ ซึ่งมีพระเจ้ากนิชกมหาราชทรงอุปถัมภ์ ฝ่ายมหายาน ที่เมืองชาลัน ธร แคว้นแคชเมียร์ตอนเหนือของประเทศอินเดียและได้ส่งสมณะทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานในเอเชียกลางและในที่ต่าง ๆ สมัยนั้นพระเจ้ามิ่งตี้ทรงนำเอาพระพุทธศาสนาจากเอเชีย กลางเข้ามายังประเทศจีน พร้อมกับได้ส่งสมณทูตมาเชื่อมสัมพันธไมตรีมายังขุนหลวงเม้า กษัตริย์ไทย ผู้ครองอาณาจักรอัยลาว คณะทูตได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ ทำให้อาณาจักรอัยลาวที่แต่ ก่อนเคยนับถือผี เทวดา และวิญญาณหันมานับถือพระพุทธศาสนา ใน พ.ศ. ๑๓๐๐ กษัตริย์แห่งศรี วิชัยในเกาะสุมาตราเรืองอำนาจได้ขยายอาณาเขตเข้ามาถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานีพระมหากษัตริย์ศรี วิชัยทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอยู่แล้วจึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มหายานในภาคใต้ของประเทศไทยได้สะดวก หลักฐานคือ พระเจดีย์พระธาตุที่ ไชยา และพระมหาธาตุที่ นครศรีธรรมราช ถือว่า เป็นสัญลักษณ์พระพุทธศานามหายาน

พ.ศ. ๑๕๕๐ กษัตริย์แห่งกัมพูชาในราชวงศ์สุริยวรมันเรืองอำนาจได้แผ่อำนาจลงมาทั่ว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทยโดยมาตั้งเมืองละโว้หรือลพบุรีเป็นเมืองหลวง ที่สำคัญในการดูแลปกครองในสมัยนั้น ถ้านับแล้วเป็นสมัยลพบุรี เนื่องจากกษัตริย์กัมพูชาทรงศรัทธา เลื่อมใสพระพุทธศานามหายาน ซึ่งได้เผยแผ่เข้ามาจากอาณาจักรศรีวิชัย แต่สมัยนั้นศาสนาพราหมณ์ กับมหายานได้ผสมผสานกันแทบจะแยกกันไม่ออก ประชาชนในถิ่นนั้นรับเอาพระพุทธศาสนามาทั้ง ฝ่ายเถรวาทที่มาก่อนและมหายานที่มาจากศรีวิชัย พร้อมกับศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาใหม่ ชาวไทยก็ นับถือด้วยพระสงฆ์สมัยนั้นมี ๒ นิกาย คือเถรวาทและมหายาน ต่างก็ใช้ภาษาบาลีและสันสกฤต

ค. ยุคเถรวาทแบบพุกาม

กษัตริย์แห่งพุกามคือพระเจ้าอโนรุธมหาราชหรือพระเจ้าอโนรธามังข่อเรืองอำนาจ ทรง ปราบปรามรามัญทรงรวบรวมพม่าเข้าเป็นก๊กเดียว แล้วขยายอาณาเขตเข้ามาถึงอาณาจักรล้านนา ล้านช้าง จนถึงลพบุรีและทวารวดี พระเจ้าอโนรุธมหาราชทรงเลื่อมใสในพระพุทธศานามหายานอยู่ แล้ว จึงทรงทำนุบำรุงเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยพระราชศรัทธาจึงเรียกพระพุทธศาสนาในยุคนี้ว่า เถรวาทแบบพุกาม

^{๔๔}อ้างแล้ว, เฉลิม เชื้อทองกลาง, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๘-๒๙.

มีประชาชนไทยกลุ่มหนึ่งในประเทศจีนถูกจีนรุกราน จึงอพยพลงมาทางใต้จากอาณาจักร อ้ายลาวก็มาตั้งอยู่ที่น่านเจ้า เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๒๙๙ ชุนท้าวกวาโอรสขุนบรมแห่งอาณาจักรน่าน เจ้า ได้มาตั้งอาณาจักรโยนกเชียงแสนขึ้นในสุวรรณภูมิทำให้คนไทยกระจัดกระจายอยู่ทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น หลังจากนั้นอาณาจักรกัมพูชามี อำนาจมากยิ่งขึ้นคนไทยที่เคยอยู่ในเขตการปกครองของขอมก็รับเอาศาสนาวัฒนธรรมของขอมมา ด้วย ส่วนคนไทยที่อยู่ในอาณาจักรล้านนาก็ได้รับอิทธิพลของขอมน้อยมาก เมื่ออาณาจักรพุกามแผ่ ขยายเข้ามาครอบงำคนไทยในถิ่นนี้ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนานั้นคงอยู่แล้วจากบรรพบุรุษจึงรับนับถือ พระพุทธศาสนาแบบพุกามจนแพร่หลายทั่วภาคเหนือ ดังนั้นคนไทยในภาคเหนือจึงมีวัฒนธรรมและ ขนบธรรมเนียมคล้ายกับพุกามที่รับพระพุทธศาสนาเมษายน^{๘๕}

ง. ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์

ยุคนี้ถือว่าเป็นแบบศาสนาประจำชาติของไทยซึ่งถือว่ามีประวัติศาสตร์ศาสนาที่ยาวนาน มากกว่ายุคทั้ง ๓ ที่กล่าวมา ดังนั้นในยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์จึงแบ่งเป็นสมัยเพื่อสะดวกต่อการ เข้าใจและจำของผู้สนใจทั่ว ๆ ไป^{๘๖}

๑. พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

พ.ศ. ๑๘๐๐ สมัยกรุงสุโขทัย ระยะเวลาอาณาจักรพุกาม และอาณาจักรกัมพูชาเสื่อมอำนาจ ลง คนไทยกลุ่มหนึ่งชื่อพ่อขุนบางกลางหาว ได้ประกาศอิสรภาพขึ้นและขับไล่พวกขอมมีอำนาจอยู่ใน บริเวณตอนกลางและตอนเหนือของประเทศสยามออกไป แล้วตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงสุโขทัย แล้วสถาปนา พระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ในด้านศาสนาระยะแรกตั้งกรุงสุโขทัยมี ศาสนาต่าง ๆ ปนกันหลายลัทธิหลายนิกาย มีพราหมณ์ พุทธนิกาย มหายานและพุทธหินยาน พราหมณ์ กับมหายานมีอยู่ก่อน ส่วนหินยานหรือเถรวาทมาทีหลัง มาจากขอมสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ และจากลพบุรีพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘)

นอกจากนี้ยังเชื่อว่าอาจมาจากเขมรในยุคเดียวกันทั้งนี้ด้วยเพราะตอนปลายรัชสมัยของ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔) หินยานแบบลังกาวงศ์ได้เจริญมากในเขมร พระราชโอรสของ พระองค์ไปบวชเรียนมาจากลังกาคลับมาพื้นฟูศาสนาที่นั่น ทั้งนี้อาจเป็นเหตุผลทางการเมืองก็ได้ เพราะคนไทยนับถือหินยาน ส่วนพวกขอมเดิมนับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายาน

^{๘๕}กรมการศาสนา, **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ การศาสนา, ม.ป.ป.), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๘๖}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ประวัติพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๑๒.

เมื่อขับไล่ขอมออกแล้วก็ไม่ต้องการสนับสนุนลัทธินิกายของขอมด้วย ถึงกระนั้นก็ตาม กลิ่นไอของพราหมณ์และมหายานยังติดแน่นอยู่กับชาวสุโขทัยมิได้เสื่อมสิ้นไปทีเดียวจะเห็นได้จาก พระนามของกษัตริย์ก็ตาม สถานที่ก็ตาม เช่น คำว่าพระเจ้าที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล คือ พระเจ้าสุทโธทนะ พระเจ้ารามคำแหง ต่อมาเปลี่ยนเป็นพ่อขุนรามคำแหง แม้สมัยปัจจุบันก็ยังมีร่องรอยและอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ เช่น ประเพณี พิธีกรรม และภาษา เป็นต้น

ครั้นต่อมาถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงกษัตริย์องค์ที่ ๓ ของกรุงสุโขทัย มหายานรุ่งเรืองอยู่ทางใต้ คือ อาณาจักรศรีวิชัยและรุ่งเรืองอยู่ทางตะวันออกคือประเทศเขมรได้ค่อย ๆ เสื่อมไป ประกอบกับเวลานั้นพระองค์ทรงทราบกิตติศัพท์ว่า พระสงฆ์ที่ไปศึกษาจากลังกามาอยู่ที่นครศรีธรรมราชนั้น ปฏิบัติธรรมวินัยเคร่งครัด จึงได้ไปอาราธนาพระสงฆ์เหล่านั้นขึ้นไปตั้งวงศ์และเผยแพร่วิชิตที่กรุงสุโขทัย ดังข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๒ ว่า เบื้องตะวันตกสุโขทัยนี้มีพระอรหันต์พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่พระสังฆราชปราชญ์เรียนพระไตรปิฎกหลวง (รู้หลักฉลาด) กว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคนลูกแต่เมืองนครศรีธรรมราชมา^{๘๗}

ย้อนกล่าวถึงความเป็นมาของพระสงฆ์เหล่านี้บ้างเล็กน้อย คือ เมื่อครั้งพระเจ้าปรีกษพาทุ มหาราชแห่งราชวงศ์ลังกา (พ.ศ. ๑๖๙๕) ได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้รวมสงฆ์ ๓ นิกายเข้าเป็นอันเดียวกันแล้วโปรดให้ทำสังคายนาชำระพระไตรปิฎก รวมทั้งอรรถกถา ฎีกา เป็นต้น นับเป็นการสังคายนาครั้งที่ ๗ ของเถรวาท ผลของการทำสังคายนาครั้งนี้ทำให้พระพุทธศาสนาในลังการุ่งเรืองขึ้นมาก ทั้งด้านการเรียนการปฏิบัติจึงมีพระสงฆ์จากนานาประเทศ เช่น ไทย พม่า เขมร ลาว เป็นต้น เดินไปศึกษาบาลีที่ลังกาเป็นจำนวนมาก แต่ทางฝ่ายลังกาไม่แน่ใจว่าพระสงฆ์เหล่านั้นจะบริสุทธิ์หรือไม่ จึงขอให้บวชใหม่ตามแบบของลังกา ครั้นเมื่อพระสงฆ์เหล่านั้นเรียนจบแล้วก็กลับสู่บ้านเมืองของตนที่นครศรีธรรมราช ซึ่งครั้งนั้นเรียกว่า นครตามพรลิงค์ พร้อมกันนั้นพระสงฆ์ชาวลังกาก็ได้เข้ามาด้วยสังฆปาโมกข์ชื่อว่า พระราหุล เหตุการณ์ตอนที่ท่านเข้ามานั้นก่อนสมัยกรุงสุโขทัยประมาณ ๑๐๐ ปี แต่ลัทธินิกายนี้ ซึ่งเรียกกันต่อมาว่าลังกาวงศ์นั้นได้ฝังรากที่มั่นคงและเจริญแพร่หลายอยู่ในบริเวณนั้นส่งมาจนถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง

โดยปกติพระชาวลังกามักอยู่ป่าทั้งนี้เพราะภูมิประเทศลังกานั้นป่ามากกว่าทุ่ง เมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้ขยายอาณาเขตลงไปถึงนครศรีธรรมราชได้ทรงพบเห็นและเลื่อมใสพระสงฆ์เหล่านั้นจึงโปรดอาราธนาท่านเหล่านั้นไปยังกรุงสุโขทัยและถูกอัยยาศัยของท่านจึงโปรดให้สร้างวัดถวายพระเหล่านั้น ดังนั้นจึงเกิดเป็นคณะอรหันต์หรือลังกาวงศ์สืบต่อมา

^{๘๗}กรมการศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, หน้า ๔๕-๔๗.

คณะอรัญญิกะ คือ หินยานหรือเถรวาทนั่นเอง แต่เป็นคณะที่เข้ามาใหม่คนก็นิยมนับถือ เจ้าขุนมูลนายและประชาชนใหม่คนก็นิยมนับถือ เจ้าขุนมูลนายและประชาชนนิยมบวชเรียนในคณะนี้ ทำให้มีประชาชนนับถือมากขึ้นในระยะเวลาไม่นาน วัดของคณะใหม่ก็เรียกว่าวัดอรัญญิก เช่น วัดป่ามะม่วง วัดเขาพระบาทน้อย ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองพอประมาณ ส่วนหินยานและมหายานเดิมมีคนนับถือน้อยลง แต่ละคณะไม่ขึ้นต่อกันในระยะแรกเพราะนิกายเดิมใช้ภาษาสันสกฤตส่วนหินยานใหม่ใช้ภาษาบาลีตามแบบลังกาการสังฆกรรมจึงร่วมกันไม่ได้ ต่อมาภายหลังการคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายกับปรองดองกันได้ด้วยดี โดยที่สาเหตุการปรองดองมีสาเหตุ ๒ ประการ คือ พ่อขุนรามคำแหงใช้กุสโลบายชักนำขอร้องให้สงฆ์ ๒ ฝ่ายร่วมกัน และเจ้านายและประชาชนหันไปนับถือคณะใหม่ในที่สุดก็รวมกันได้โดยไม่บังคับ

ร่องรอยการปรองดองของคณะสงฆ์ ๒ คณะนี้มีมาสมัยต่อมา คือ การบรรพชาและอุปสมบทให้ใช้ไตรสรณคมณ์ ๒ ครั้ง ภาษาบาลี ๑ ครั้ง ภาษาสันสกฤต ๑ ครั้ง (มาเลิกใช้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕) และบรรดาอุโบสถที่สร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดหลวงมีใบสีมา ๒ ใบซ้อนกันก็มี ๓ ใบก็มี

เมื่อคณะสงฆ์รวมเป็นอันเดียวกันแล้วต่างก็แบ่งฐานะแตกต่างกันเป็น ๒ พวก คือ พวกที่สมათาน คันถุระ ก็เรียนบาลี ศึกษาพระไตรปิฎก อยู่วัดใกล้บ้านจึงชื่อว่าคณะคามวาสี และพวกที่สมათานวิปัสสนาธุระก็บำเพ็ญภาวนาหาความสงบสุขอยู่ตามป่า จึงชื่อคณะคามวาสี เมื่อรวมกันแล้วทำให้การเกิดความเจริญและเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการศึกษา ตรวจสอบพระไตรปิฎกที่ยังขาดตกบกพร่องอยู่ให้สมบูรณ์ อักษรที่ใช้เป็นอักษรสิงหล คงจะปริวัตรเป็นอักษรขอมส่วนอักษรของพ่อขุนรามคำแหงยังเป็นของใหม่จึงใช้ภาษาขอมไปก่อน จนเข้าใจว่าภาษาขอมเป็นภาษาสำหรับเขียนพระไตรปิฎก

ด้านศิลปะ การสร้างปูชนียสถานแต่ก่อนสร้างเป็นพระปรางค์ เช่น ปรางค์วัดมหาธาตุ พระปรางค์วัดพระพายหลวง เมืองสุโขทัย ต่อมาพ่อขุนรามให้ทรงสร้างเจดีย์แบบล้อมปางหรือทรงกลม

ด้านการสร้างพระพุทธรูปของไทย แต่ก่อนไม่เคยมีเปลวรัศมีสูง ก็ให้มีเปลวสูงขึ้น

ด้านประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ชาวกรุงสุโขทัยมีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ชีวิตประจำวันผูกพันอยู่กับศาสนา บำเพ็ญบุญทั้งในพรรษาและออกพรรษา

ด้านการเผยแผ่ธรรม นอกจากจะเอาใจใส่ด้านการก่อสร้างปูชนียสถานแล้วทรงเอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอน คือ โปรดให้สร้างกระดานหินที่กลางดงตาลขนานนามว่า มงัคนศิลาอาสน์ ถ้าเป็นวันพระโปรดให้ปู่ครู เถระ มหาเถระ ขึ้นนั่งเหนือขดาร์น แสดงธรรมแก่อุบาสกอุบาสิกา ถ้าเป็นวันธรรมดาพระองค์จักทรงใช้เป็นที่พักสำหรับว่าราชการบ้านเมือง เมื่อมีเวลาจะอบรมข้าราชการและราษฎรไปด้วย

ด้านการพัฒนาประเทศโดยอาศัยพระพุทธศาสนา พระองค์ยังใช้กุศโลบายชักนำประชาชนโดยวิธีอื่นด้วย เช่น การสร้างพระพุทธรูปปางลีลาแต่ก่อนสร้างพระพุทธรูปนั่งปางต่าง ๆ คือ ว่าปางนั่งสมาธิไม่ใช่การพัฒนาประเทศ

ด้านวรรณคดีพระพุทธศาสนา เช่น เถภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วงที่ประชาชนทั่วไปใช้สั่งสอนกันสืบ ๆ กันมา ตัวอย่างเช่น ไปบ้านท่านอยู่หนึ่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงเรื่องภูมิทั้ง ๓ คือ กามภูมิ ได้แก่ มนุษย์และเทวดา รูปภูมิ ได้แก่ พวกพรหมที่มีรูปร่าง และ อรูปภูมิ ได้แก่ พวกพรหมที่ไม่มีรูปร่าง^{๘๘}

๒. พระพุทธศาสนาในสมัยล้านนา

สมัยล้านนาตรงกับสมัยกรุงสุโขทัยและคาบเกี่ยวกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นเพื่อความสะดวกต่อการศึกษาก็แยกออกเป็นตอน ๆ ดังนี้

สมัยพระเจ้ามังราย เชื่อว่ามีพระพุทธศาสนาแบบมหายานปะปนอยู่บ้าง เหตุผลคือ คนไทยเคยอยู่ทางตอนใต้ของจีน เมื่ออพยพลงมาสู่ล้านนา คงจะนำพระพุทธศาสนาแบบจีนลงมาด้วย และมหายานของขอมในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ นั้นรุ่งเรือง มหายานจากอาณาจักรเขมรเข้ามายังแคว้นโยนกได้ยังมีร่องรอยพระพุทธศาสนา มหายานหลงเหลืออยู่ในอาณาจักรล้านนาในสมัยต่อมา คือ ชาวพุทธในบริเวณนี้ ทั้งพระและฆราวาสที่เคร่งครัดในศาสนาจะไม่ฉันเนื้อสัตว์ รับประทานเนื้อสัตว์เป็นผู้ไร้เมตตาดาราณี เป็นการบำรุงกิเลสไม่สมควรที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนหินยานไม่ถือเรื่องนี้ เพียงถือเอาตามพระวินัยว่าไม่เห็น ไม่ได้ยิน และไม่สงสัยว่าเนื้อนั้นเขาฆ่าเพื่อเรา เราไม่ผิด ไม่เป็นอาบัติ พระฉันได้ ฆราวาสก็ทานได้ และพิธีกรรมทางศาสนา คือ พิธีกึ่งเต็กก็เป็นของมหายาน สมัยก่อนพระภิกษุสามารถฉันผลไม้ได้และเมียงคำได้ หลังเที่ยงวันปัจจุบันหายไปเกือบหมดแล้วพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ในสมัยนี้เป็นมหายาน

สมัยพระเจ้ามังราย เมื่อพระองค์ปราบหริภุชไชแล้ว ทรงพบพระพุทธรูปที่วิหารใต้หลังหนึ่งในเมือง ซึ่งไม่ถูกไฟไหม้ ทรงทราบว่า พระพุทธรูปองค์นั้น คือ พระเสด็จมณี (พระแก้วขาว) เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของหริภุชไช (มอญ) ซึ่งพระนางจามเทวีอัญเชิญมาจากละโว้ พระองค์เลื่อมใสมากเมื่อประทับที่ใด ก็โปรดให้นำไปทุกครั้ง

พระเจ้าสามฝั่งแกน สมัยนี้มีพระสอุปใหญ่องค์หนึ่ง ณ เมืองเชียงรายได้ต้องสนิบาตลงมาพบพระแก้วมรกต ณ ที่นั้นด้วย จากนั้นพระองค์จึงทรงโปรดให้นำไปประดิษฐาน ณ วัดพระแก้ว

^{๘๘}เฉลิม เชื้อทองกลาง, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๒.

พระเจ้าติโลกราช พระองค์ทรงผนวชชั่วคราว ณ วัดป่าแดงเป็นตัวอย่างให้ข้าราชการและประชาชนจะได้นำไปประพฤติปฏิบัติตาม ผลงานของท่านมีการบำเพ็ญกุศลบวชพระชาวเชียงใหม่ ๕๐๐ รูป สร้างสถูปบรรจุพระอัฐิของพระบิดา สร้างอารามต่าง ๆ ทรงนำสังคายนา ครั้งที่ ๘ เพื่อชำระพระไตรปิฎกให้ถูกต้อง

พระสงฆ์ในอาณาจักรล้านนามีหลายคณะทั้งลังกา รามัญ คณะเดิมชาวพื้นเมือง แต่ไม่มีการขัดแย้ง หรือแข่งขันกัน ต่างคนต่างศึกษา คณะสงฆ์ล้านนาจึงแตกฉานในพระไตรปิฎก จนสามารถแต่งคัมภีร์ต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น มังคลัตถทีปนี จักกวาฬทีปนี เวสสันดรทีปนี และสังขยาปกาสภิกษา ที่พระสิริมังคลาจารย์เป็นผู้แต่ง คัมภีร์จามเทวีวงศ์ และสิ่งหิงคินิทาน พระโพธิ์รังษี เป็นผู้แต่ง คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ พระรัตนปัญญาเถร เป็นผู้แต่งคัมภีร์สารตถทีปนี พระนันทาจารย์ เป็นผู้แต่ง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีบทสวดมนต์ชนิดต่าง ๆ อีกหลายบทเช่น บทสวด พาหุง เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า บทถวายพรพระ พระล้านนาเป็นผู้นำมาสวด บางเรื่องแปลเป็นภาษาต่าง ๆ เช่น เป็นภาษาไทยบ้าง ลังกาบ้าง ภาษาอังกฤษบ้าง^{๘๙}

๓. พระพุทธศาสนาในสมัยสมัยกรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นเมืองหลวงอันยาวนานถึง ๔๑๗ ปีมีกษัตริย์ปกครองติดต่อกันมา ๓๔ พระองค์ ดังนั้น ในที่นี้จึงกล่าวเฉพาะกษัตริย์ที่มีผลงานด้านพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่พระองค์ หากศึกษาให้ดีจะพบหลักฐานความนับถือพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาไม่สู้เข้มไปในทางแบบชั้นสูงนัก โดยมากสนใจมุ่งไปแก่เรื่องการบุญการกุศลบำรุงวัดพระสงฆ์สร้างวัดวาอาราม ปุชนิยสถาน ปุชนิยวัตถุ พิธีกรรม งานฉลอง งานนมัสการ เช่น ไหว้พระธาตุและพระพุทธบาท การบำเพ็ญภาวนาก็เน้นไปข้างความขลังศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มีเรื่องไสยศาสตร์ อาถรรพ์ปะปนเป็นอันมาก อย่างน้อยเป็นลักษณะที่เด่นในปลายสมัย

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ หลังจากทรงจัดการบ้านเมืองให้เข้ารูปเข้ารอยแล้ว ทรงหันมาเอาพระทัยใส่ด้านศาสนา คือ ทรงโปรดให้สร้างวัดขึ้น ๒ วัด คือ วัดพุทไธสวรรย์ สร้าง ณ บริเวณตำบลเวียงเหล็ก ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งพลับพลาที่ก่อสร้างพระนคร เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการย้ายมาสร้างนครกรุงศรีอยุธยาเป็นวัดประจำรัชกาล และเป็นที่ประสิทธิประสาทวิชา การพิชัยสงคราม ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาด้วย และวัดใหญ่ชัยมงคล ซึ่งสร้างนอกเมืองด้านตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อถวายพระคณะสงฆ์ที่ออกไปศึกษาคัมภีร์จากประเทศลังกาในสำนักพระวันรัต ที่เรียกว่า คณะป่าแก้ว คณะนี้ถือการบำเพ็ญวิปัสสนาเป็นสำคัญ

^{๘๙}กรมการศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, หน้า ๔๗.

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๑๓) สมัยนี้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมากกว่าทุกรัชกาล พระองค์ทรงครองราชย์ยาวนานถึง ๔๐ ปี ทำให้ศาสนาเป็นปึกแผ่นมากที่สุด ผลงานของพระองค์มีมากที่พระองค์ทำไว้ ถวายวังให้เป็นวัด ทรงอุทิศที่พระราชวังเดิมสร้างวัดเป็นเขตพุทธาวาส เพื่อประกอบพิธีทางศาสนา ปัจจุบันเรียกว่า วัดพระศรีสรรเพชญ์ ทรงหล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ ซาติ สร้างวัด เช่น วัดจุฬามณีที่พิษณุโลก และบูรณะวัดต่าง ๆ เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเมืองสุพรรณบุรี เสด็จออกผนวชเมื่อสมัยพระเจ้าสามพระยา ส่งพระไปศึกษาที่ประเทศศรีลังกาคลับมาตั้งนิกายลังกา วงศ์ใหม่ขึ้นผนวช ณ วัดจุฬามณี ซึ่งเวลานั้นพระองค์ครองราชย์มาแล้ว ๑๗ ปี มีวังสนามจันทร์ออกผนวช ตามด้วย กำหนดประเพณีการบวชของเจ้านายให้พระโอรสวช พระราชนัดดาบวช เพื่อศึกษาเล่าเรียนธรรม เมื่อศึกษาออกมาจะได้เป็นคนดี ช่วยบริหารประเทศต่อไป วรรณคดีศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๔ โปรดให้ประชุมสงฆ์นักปราชญ์ทั้งปวงแล้วช่วยกันแต่งมหาชาติคำหลวง เพื่อสวดให้อุบาสูภาสิกาฟัง ในโอกาสทำบุญ ชุมนุมในวัดซึ่งไม่มีวัตถุประสงค์ในการเทศน์

สมัยพระเจ้าทรงธรรม พระเจ้าทรงธรรมเป็นเจ้านายผู้ใหญ่พระนามว่า พระศรีสิงห์ ต่อมาออกผนวชจนได้เป็นพระราชคณะตำแหน่งพระพิมลธรรม เป็นผู้รอบรู้พระไตรปิฎกต่อมามีลาผนวชเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๓ พระองค์ได้ให้ฉลองพระที่นั่งจอมทอง ๓ หลังบอกบาลีแก่ภิกษุสามเณรทุกวัน มีพระภิกษุ สามเณรจากอารามต่าง ๆ ไปเรียนเป็นจำนวนมากในสมัยนี้มีพระสงฆ์ที่ไปศึกษาที่ประเทศศรีลังกาคลับมาได้ทูลพระเจ้าทรงธรรมว่าทางลังกามีพระพุทธรูปในประเทศ ๕ แห่ง คือ ภูเขาสุวรรณมาลิก ภูเขาสุมนภูฏ ภูเขาสุวรรณบรรพต โยนกปุระ และริมหาดแม่น้ำนัมมทา พระลังกาบอกว่าเขาสุวรรณบรรพตอยู่ในประเทศสยาม เมื่อทรงทราบเช่นนั้น พระองค์ก็ให้สืบเสาะหาจนมีนายพรานไปพบที่สระบุรี จึงทรงกราบทูลให้ทรงทราบพระองค์เสด็จไปทอดพระเนตรแล้วทรงมีพระราชศรัทธา อุทิศที่ดินโดยรอบทิศละ ๑๐๐ โยชน์ ให้เป็นพุทธบูชาแล้วสถาปนามณฑลรอบรอยพระพุทธรูปแล้วกำหนดให้มีประเพณีนมัสการพระพุทธรูปขึ้นในกลางเดือน ๓ และเดือน ๔ ทุก ๆ ปี

รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีหลักฐานว่าประเพณีการบวชเรียนคงจะได้รับความนิยมกันมากปรากฏว่ามีผู้บวชได้รับพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เป็นอย่างดี ทำให้คนหลบเลี้ยงราชการบ้านเมืองไปบวชกันมาก ถึงกับต้องมีรับสั่งให้ออกหลวงสรรศักดิ์เป็นแม่กองประชุมสงฆ์สอบความรู้พระภิกษุสามเณร ผู้ที่หลบเลี้ยงบวช สอบได้ความชัดว่าไม่มีความรู้ด้านศาสนาถูกบังคับให้ลาสิกขาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังมีเรื่องที่แสดงถึงการมีผู้บวชแล้วเป็นผู้พันราชภัย ยุคนี้ โดยเฉพาะรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีการติดต่อค้าขายกับชาวยุโรปมาก นอกจากมาค้าขายแล้ว ยังนำคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชศรัทธามั่นในพระพุทธศาสนา แต่พระองค์ยังให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสมบูรณ์ในตัวอยู่แล้ว ยังทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่น ๆ เหมือนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

โดยเฉพาะคริสต์ศาสนาที่มากับชาวตะวันตก มีการสร้างวัดเซนต์โยเซฟที่สถิตของสังฆนายกที่อยู่ยาและสร้างวัดเซนต์เปาโลที่ลพบุรี และตะนาวศรี ซึ่งมีการติดต่อสัมพันธ์ไมตรีแน่นแฟ้นแบบพิเศษกัน พระเจ้าหลุยส์แห่งฝรั่งเศสและพวกบาทหลวงคิดว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเลื่อมใสศรัทธาในคริสต์ศาสนา จึงได้ส่งเอกอัครราชทูตมาเจริญพระราชไมตรีและให้ทูลเชิญเข้ารับพระองค์ทรงผ่อนผันโดยพระปรีชาญาณว่า หากพระผู้เป็นเจ้าของพระทัยให้พระองค์เข้ารับเมื่อใดก็จะคลี่คลายให้เข้ารับเมื่อนั้น นับว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพระศาสนาอย่างหนึ่ง ถ้าพระองค์ตรัสตอบว่าตกลงปัจจุบันพระพุทธศาสนาคงจะเสื่อมไปเกือบหมดแน่นอน

สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีประเพณีการบวชเรียน พวกขุนนางจะมีบรรดาศักดิ์จะต้องผ่านการบวชเรียนก่อน และมีวรรณคดีเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะวรรณคดีทางด้านศาสนา เช่น นันทโศภนินทสูต พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ และพระราชปวงฉาตามคณะสงฆ์ สมัยนี้ประเทศลังกาศาสนาวงศ์ได้เสื่อมสูญไป มีพระภิกษุจะประกอบพิธีอุปสมบทพระเจ้ากัรติสิริราชสิงหะ จึงได้ส่งคณะทูตมาขึ้น พ.ศ. ๒๒๙๓ เพื่อขอคณะสงฆ์ไทยไปให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรที่ลังกา คณะสงฆ์ไทยมีพระอุบาลีเป็นหัวหน้า ได้เดินทางไปใน พ.ศ. ๒๒๙๖ และพำนักอยู่ที่วัดบุพพาราม เมืองแควนตี ประกอบพิธีผูกพันธสีมา ทำอุปสมบทรวมให้แก่กุลบุตรชาวลังกาจึงทำให้เกิดนิกายอุบาลีวงศ์^{๙๐}

๔. พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงธนบุรี

สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕) เป็นเมืองหลวงได้ ๑๕ ปี สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงเอาพระทัยใส่ในเรื่องศาสนามาก ถึงแม้ว่าจะทรงเหน็ดเหนื่อยยิ่งกว่ากษัตริย์พระองค์ใดก็ตาม ถึงกระนั้นก็นำสรรเสริญน้ำพระทัยของพระองค์ที่ไม่ทอดทิ้งภารกิจทางด้านศาสนา คราใดเมื่อมีเวลาว่างพระองค์จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาทันที

พ.ศ. ๒๓๑๑ ทรงจัดสังฆมณฑล จากการที่ทรงพิจารณาว่าศาสนาจะรุ่งเรืองต้องอาศัยพุทธบริษัททั้ง ๔ เวลานั้นพระสงฆ์แตกแยกและบกพร่องต่อหน้าที่บ้างในด้านพระวินัยบ้างไม่มีพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิคอยแนะนำ จึงโปรดให้มีการประชุมพระเถระทั้งหลายเท่าที่มีอยู่ในราชอาณาจักร วัดบางหัวใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) เลือกตั้งพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิพรรษาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช และเถรานุเถระตามลำดับแล้วโปรดให้ไปอยู่ตามอารามต่าง ๆ คอยสั่งสอนคัมภีร์และวิปัสสนาธุระแก่ภิกษุสามเณรต่อไป

^{๙๐}อ้างแล้ว, กรมการศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, หน้า ๔๘-๔๙.

ทรงบูรณะพระอารามต่าง ๆ ทั้งสร้างอุโบสถ วิหาร เสนาสนะในพระอารามต่าง ๆ ประมาณกว่า ๒๐๐ หลัง และให้ภิกษุสงฆ์ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยขัดข้องประการใด ขอให้บอกโยม โยมจะจัดให้ตามต้องการบำรุงการเล่าเรียนพระไตรปิฎก พระภิกษุสามเณรรูปใดบอกรูปบาปได้มากก็โปรดถวายผ้าไตรจีวรและจตุปัจจัยแก่พระเถระที่สอบได้

หลังปราบเจ้านครศรีธรรมราชแล้ว โปรดให้นิมนต์พระเถระทั้งในกรุงนอกกรุงมารับข่าวสารรูปละ ๑ ถูจ ปัจจัยรูปละบาท รูปใดมีจีวรเก่าก็จัดถวาย และแจกทานแก่คนยากจนคนละ ๑ สลึง ทุกวันอุโบสถ ขากลับได้อารธนานิมนต์อาจารย์ศรีเข้ามากรุงธนบุรีด้วยและตั้งให้สมเด็จพระสังฆราชประจำ ณ วัดบางหัวใหญ่

หลังกรุงศรีอยุธยาแตกบ้านเมืองถูกเผาทำลายวัดวาอารามถูกเผา พระไตรปิฎกถูกไฟไหม้สูญหายไปด้วย จึงได้รวบรวมคัมภีร์ต่าง ๆ ตามหัวเมืองมาชำระแต่ยังไม่เสร็จก็สวรรคตเสียก่อน

เมื่อครั้งไปปราบพระเจ้าฝางที่อุตรดิตถ์ (เป็นพระตั้งตนเป็นกษัตริย์) จึงประกาศให้สงฆ์มาสารภาพผิด แล้วให้สึกออกไปรับราชการ ถ้าไม่รับผิดจะต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ คือ ให้ดำนํ้าต่อหน้าพระที่นั่ง ถ้าชนะก็ทรงตั้งเป็นอธิการ ถ้าแพ้ให้สึกออกมาสักข้อมือใช้ในราชการจนกว่าผิดมากก็ให้ประหารชีวิต พิธีดำนํ้านี้ให้ดำนาน ๓ กลิ่นใจ ผู้ชนะก็มี ผู้แพ้ก็มีจนจีวรกองเป็นจอมปลวก ที่บริสุทธิ์ชนะก็ให้อุปสมบทใหม่^{๑๑}

๕. พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงวางผังเมืองโดยลอกแบบผังเมืองของกรุงศรีอยุธยาทั้งพระราชวัง วัด และสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องวัด เช่น วัดมหาธาตุ วัดระฆัง ที่เห็นได้ชัด คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกตเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล โดยไม่มีพระสงฆ์อยู่

รัชกาลที่ ๑ ทรงปฏิสังขรณ์วัดอีกหลายวัด เช่น วัดพระเชตุพน แล้วรวบรวมพระพุทธรูปตามหัวเมืองมาประดิษฐานไว้รอบพระเบญจกคจำนวน ๑,๒๔๘ องค์ ปฏิสังขรณ์วัดสลักแล้วพระราชทานนามว่า วัดนิพพานาราม ต่อมาเปลี่ยนเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ และตอนปลายรัชกาลที่ ๑ จึงเรียกว่า วัดมหาธาตุ

^{๑๑}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๒๑.

นอกจากนี้ รัชกาลที่ ๑ ยังทรงทำสังคายนาต่อจากพระเจ้าตากสินที่ยังทำไม่เสร็จ โดยไปจัดให้ประชุมพระราชวงศ์คานวงศ์พระเถระและพระเปรียญ ตกลงทำสังคายนา ให้จัดหาพระที่รู้ภาษาบาลี ๒๑๘ รูป ราชบัณฑิต ๓๒ คน เป็นกรรมการทำเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ ณ อุโบสถวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระเจ้าอยู่หัวทรงอุปถัมภ์ทำอยู่ ๕ เดือนจึงแล้วเสร็จเมื่อทำเสร็จคัดจำลองสร้างเป็นฉบับหลวงขึ้นเรียกว่า ฉบับทองใหญ่ มี ๓๕๔ คัมภีร์ เป็นหนังสือ ๓๖๘๖ ผูก นำไปเก็บไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่หลายวัด เช่น วัดอรุณราชวราราม วัดโมลีโลกยาราม เป็นต้น ทรงริเริ่มวันวิสาขบูชาใหม่หลังจากไม่ได้ประกอบพิธีมาตั้งแต่ปลายอยุธยา กรุงธนบุรีและรัชกาลที่ ๑ จึงทรงกระทำตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน

รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนอยู่ขึ้นไว้อีกหลายฉบับ โดยครบถ้วนสมบูรณ์กว่าสมัยก่อน ๆ และโปรดให้แปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย เพื่อให้ผู้ไม่รู้ภาษาบาลีได้รู้เข้าใจพระพุทธศาสนา พร้อมสร้างวัดหลายวัด เช่น วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดเทพธิดาราม วัดราชนันทาราม และรวบรวมตำราต่าง ๆ เช่น อักษรศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ โบราณคดีไว้ที่วัดโพธิ์

อีกประการหนึ่งเจ้าฟ้ามงกุฎ (พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ยังผนวชอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทรงศึกษาจนสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค ทรงเลื่อมใสจริยวัตรพระมอญชื่อพระสุเมธจารย์ (ชาย พุทธวิโส) ฟานักอยู่ที่วัดบวรมงคล จึงมีพระประสงค์จะประพฤติตามจริยวัตรของพระมอญรูปนั้น จึงเสด็จออกจากวัดมหาธาตุไปประทับที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) พ.ศ. ๒๓๗๒ ทรงอุปสมบทใหม่โดยอาศัยพระสุเมธจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วแยกพระองค์ไปตั้งนิกายใหม่ เรียกว่า ธรรมยุติกนิกาย โดยฝังลูกนิมิตผูกพัทธสีมาขึ้นใหม่ที่วัดสมอราย เป็นการจัดตั้งคณะธรรมยุติกนิกายใน พ.ศ. ๒๓๗๖ แล้วเสด็จไปจำพรรษาที่วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู และกำหนดให้วัดนี้เป็นศูนย์กลางคณะธรรมยุติกนิกาย ตั้งแต่นั้นมาจึงผนวชอยู่ ๒๗ พรรษา แล้วเสด็จออกมาขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๔ ในพระบรมราชจักรีวงศ์^{๑๒}

รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนขึ้นครองราชย์พระองค์ผนวชถึง ๒๗ พรรษา ศึกษาพระธรรมวินัยจนสอบได้ถึงเปรียญธรรม ๔ ประโยค จึงรู้หลักกรรมการบริหารและการเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างดี หลังจากนั้นครองราชย์แล้วทรงสร้างวัดบรมนิวาส วัดโสมนัสวิหาร วัดปทุมวนาราม วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามและวัดมกุฏกษัตริยาราม ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐม ทรงอุปถัมภ์คณะสงฆ์ญาณิกายและสนับสนุนธรรมยุติกนิกายเต็มที่

^{๑๒}กรมการศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, หน้า ๕๑-๕๓.

รัชกาลที่ ๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ นั้น พระองค์มีพระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษาเท่านั้นต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ถึง ๕ ปี ครั้น พ.ศ. ๒๔๑๖ เมื่อมีพระชนมายุครบ ๒๐ พรรษา พระองค์ได้มีพระราชโองการประกาศขอลาผนวชต่อที่ประชุมว่า พระองค์มีพระชนมายุครบถ้วน ๒๐ ปีบริบูรณ์ควรจะได้อุปสมบทเพื่อเป็นการสนองพระเดชพระคุณให้สมพระราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมชนกนาถ ดังนั้น พระองค์จึงเสด็จออกผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๖ โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นพระราชอุปัชฌาย์ วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารของพระองค์มี ๒ ประการ คือ เพื่ออุทิศส่วนพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถ ซึ่งทรงปรารถนาไว้เมื่อยังทรงมีพระชนม์อยู่ และเพื่ออนุวัติตามประเพณีนิยมของไทย คือ ลูกผู้ชายเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี ต้องบวชก่อนจะถือว่าเป็นคนสมบูรณ์

นอกจากพระองค์ทรงสร้างวัดเป็นจำนวน เช่น วัดเบญจมบพิตร ถวายคณะสงฆ์มหานิกาย และวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ถวายคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ที่สำคัญพระองค์ยังทรงสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย ถวายเป็นราชสักการะแด่พระบรมชนกนาถ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนี้ นับเป็นการสร้างมั่นคงและความเจริญทางการศึกษาแก่คณะสงฆ์ทั้ง ๒ นิกายเป็นอย่างมาก

รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า พระองค์เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงมีพระปรีชาปราดเปรื่องในด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และที่สำคัญทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาหลายด้าน เช่น ทรงเทศนาสั่งสอนธรรมเพื่ออบรมข้าราชการด้วยพระองค์เองเป็นนิตย ทรงพระราชนิพนธ์คำสอนในพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น เทศนาเสือป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พุทธศักราชแทนรัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ. เป็น พ.ศ.) ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ทรงเปลี่ยนการสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจากสอบปากเปล่ามาเป็นข้อเขียน นอกจากนี้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มการศึกษาพระปริยัติแผนกนคธรรมขึ้น เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระธรรมวินัยให้กว้างขวางและลุ่มลึก อนึ่งพระองค์ไม่เพียงทรงตราพระราชบัญญัติการยกเว้นการเป็นทหารสำหรับพระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมเท่านั้น ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกองอนุศาสนาจารย์ขึ้นเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมแก่ทหารอย่างกว้างขวาง จากพระกรณียกิจดังกล่าวนี้ นับว่าพระองค์ทรงมีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาอย่างหาที่สุดมิได้^{๔๓}

^{๔๓}เฉลิม เชื้อทองกลาง, เอกสารการบรรยายประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๔๕-๕๓.

รัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพุทธมามกะตามพระราชประเพณี ได้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ อาทิ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐจำนวนจบละ ๔๕ เล่ม รวม ๑,๕๐๐ จบ เพื่ออุทิศถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อจะให้ทันฉลองกรุงเทพฯ ๑๕๐ ปี ในปี ๒๔๗๕ อีกด้วย และที่สำคัญในราชการนี้ทรงอนุญาตให้คฤหัสถ์ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ธรรมศึกษา) ได้

รัชกาลที่ ๘ พระพุทธศาสนาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลนี้มีเหตุการณ์ที่น่าศึกษาหลายประการ ดังนี้

- พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้อุปสมบท ณ วัดพระศรีมหาธาตุเมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นการอุปสมบทร่วมนิกาย คือ มีพระอุปัชฌาย์และอันตบรวม ๕๐ รูป เป็นพระมหานิกาย ๓๕ รูป พระธรรมยุติ ๑๕ รูป พระสามัญญ ๑ รูป โดยมีสมเด็จพระสังฆราช(แพ) วัดสุทัศน์เป็นพระอุปัชฌาย์ การอุปสมบทคราวนี้มีรัฐบาลเป็นเจ้าภาพ เวลานั้นพระยาพหลมียศเป็นพลโท เมื่ออุปสมบทแล้วจำพรรษาที่วัดเบญจมบพิตร เป็นเวลา ๓ เดือน ๒๔ วัน

- เมื่อคณะรัฐบาลมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายก ได้สร้างวัดพระศรีมหาธาตุขึ้นที่บางเขนโดยมีวัดอุปสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ ๒ นิกายได้อยู่ร่วมกันเป็นแผนการจะรวมนิกายสงฆ์ การเปิดวัดคราวนั้นทำเป็นรัฐพิธีเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๕ ในวันพิธีได้อาราธนาพระเถระไปร่วมพิธีจำนวน ๘๐ รูปทั้ง ๒ นิกายจัดร่วมกัน แต่พระที่จะจำพรรษาที่วัดนั้นคัดเลือกไปจากวัดต่าง ๆ จำนวน ๒๔ รูป นิกายละ ๑๒ รูป แต่ไม่นานนักฝ่ายธรรมยุติกก็ได้ครองวัดนี้

- มี พ.ร.บ. ๒๔๘๔ ซึ่งไม่พุดถึงนิกายแต่สำหรับใช้กับคณะสงฆ์ ก็ไม่สามารถรวมกันได้ พ.ร.บ. ๒๔๘๔ จึงเลิกใช้

- มีการเทียบวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมดังนี้
- ประโยค ๙ สามารถบรรจุในตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ชั้นตรี อันดับ ๑
- ประโยค ๖ - ๗ - ๘ เทียบเท่าเตรียมอุดมศึกษาอนุศาสนาจารย์ ผู้ช่วยอนุศาสนาจารย์
- ประโยค ๕ เทียบเท่ามัธยม ถ้าสอบเข้าราชการพลเรือนชั้นจัตวาอันดับ ๑๓
- ประโยค ๓-๔ สามารถเป็นครู สอนศีลธรรมและภาษาไทยในโรงเรียนราษฎร์ได้
- ชั้นนักธรรมเทียบเท่าปฐมศึกษา^{๔๔}

^{๔๔}อ้างแล้ว, เฉลิม เชื้อทองกลาง, เอกสารการบรรยายประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๕๓-๖๒.

สมัยรัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองราชย์ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ แล้วเสด็จออกผนวช ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารเป็นเวลา ๑๕ วัน พระองค์ทรง เป็นกษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย ที่เสด็จออกผนวชขณะครองราชย์ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็นพระราชาอุปฌาย์ มีสมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภณ เถร) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ พระศาสนโสภณ (จวน อุฏฺฐายี) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระพุทธศาสนาในสมัยนี้มีเหตุการณ์สำคัญหลายประการ อาทิเช่น

- มีการเปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง ๒ แห่ง คือ มหา มกุฏราชวิทยาลัยเปิดสอน พ.ศ. ๒๔๘๙ และ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เปิดสอน พ.ศ. ๒๔๙๐
- มีการก่อสร้างพุทธมณฑล จำนวน ๒๕๐๐ ไร่ เพื่อ ๒๕ พุทธศตวรรษ
- มีการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นภาษาไทย ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการ แปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทย
- มีการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๐๑

นอกจากนี้ ในรัชสมัยนี้รัฐบาลยังได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ ขึ้น อีกทั้ง รัฐบาลยังได้สร้างโรงพยาบาลสงฆ์เพื่ออนุเคราะห์แก่พระภิกษุสามเณรที่อาพาธ มีการส่งสมณะทูตไป ประกาศศาสนา ณ ต่างประเทศโดยเฉพาะที่ยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย มีการสร้างวัดไทยใน ต่างประเทศเป็นจำนวนมาก มีการแปลพระไตรปิฎกฉบับไทยรัฐขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ รัฐบาลได้ตรา พระราชบัญญัติรับรองวิทยฐานะแก่ผู้สำเร็จการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๗ และ ยังได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง พ.ศ. ๒๕๔๐ นับว่าพระราชบัญญัตินี้ได้สร้าง ความมั่นคงและความก้าวหน้าแก่การศึกษาของคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก

เนื่องด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ นี้ ทรงเป็นพุทธมามกะมีพระราช ศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า ทั้งภาครัฐและเอกชนล้วนดำเนิน กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล โดยมีกิจกรรมทางศาสนา มาก เช่น การจัด งานวันวิสาขบูชาโลก โดยประเทศไทยเราเป็นเจ้าภาพเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่คนทั่วโลก ประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะคนไทยคนต่างชาติมาแสดงออกทำให้สังคมโลกได้รู้จัก สนับสนุนบำรุงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับโลกต่อไป^{๙๕}

^{๙๕} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๒๗.

จากประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

อิทธิพลต่อลักษณะนิสัยจิตใจ คนไทยมีนิสัยเยือกเย็น โอบอ้อมอารี เมตตากรุณา เคารพอ่อนน้อม ถ่อมตน กตัญญูกตเวที ขยัน อดทน สุภาพและไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

อิทธิพลต่อศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของไทยเจริญก้าวหน้าเพราะพระพุทธศาสนา เช่น ภาพเขียน ฝาผนังโบสถ์ เพดานโบสถ์ แบบก่อสร้างโบสถ์วิหาร การหล่อพระพุทธรูป เจดีย์รูปทรงต่าง ๆ ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของไทยวิจิตรงดงาม เพราะพระพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจ

อิทธิพลต่อภาษา คนไทยรับพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายานจากอินเดียเราจึงรับเอาภาษาบาลีหรือมคธและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยมากมาย เช่น บุบผา-บุษบา, ปัญญา-ปรัชญา ฯลฯ

อิทธิพลต่อวรรณกรรม ที่สำคัญและดีเด่นเข้าขั้นวรรณคดี ส่วนมากมาจากเรื่องทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง สมุทรโฆษคำฉันท์ ปุณณิเวทคำฉันท์ พระมาลัยคำหลวง ปฐมสมโพธิกถา สามัคคีเภทคำฉันท์ และกาพย์เห่เรือ พระกฐินหลวง ฯลฯ แม้เรื่องของไทยแท้ ๆ เช่น ลิลิตพระลอ ก็ยังมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทรกอยู่

อิทธิพลต่อจารีตประเพณี ประเพณีที่สำคัญ ๆ ของไทย ส่วนมากสืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาเช่น มาฆบูชาวิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา แห่เทียนพรรษา ตักบาตรเทโว ทำขวัญนาค ลอยกระทงและพิธีแห่ต่าง ๆ ของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อิทธิพลต่อขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของไทย สืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติ เช่น การต้อนรับแขก การเข้าพบผู้ควรเคารพ การให้เกียรติแก่ผู้อื่น มารยาทสุภาพ อ่อนโยน ไม่ลู่อานาจฝ่ายต่ำ เช่น โลก โกรธ หลง

อิทธิพลต่อการศึกษาเล่าเรียน สมัยโบราณวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา พระเป็นครูสอนศีลธรรม และอบรม^{๑๖}

ดังกล่าวนี้ พระพุทธศาสนาจึงเป็นต้นกำเนิดของวัฒนธรรมไทยตั้งแต่อดีตและสืบทอดมากระทั่งปัจจุบัน ซึ่งมีมากมายหลากหลายด้าน ดังนี้

^{๑๖}ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, “ค้นหาอะไรในวันสงกรานต์”, พุทธจักร, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐): หน้า ๕๕-๕๗.

๑. สถาบันกษัตริย์ไทย ที่ได้รับการยกย่องจากชาวโลกว่า พระองค์เป็นยิ่งกว่ากษัตริย์ (The King of King) เพราะทรงทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ ฯลฯ ทรงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก เช่น ยามบ้านเมืองมีวิกฤตด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ความแตกแยกของเหล่าพสกนิกรที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจและอื่น ๆ ก็จะมีทรงเข้าไปประสานให้เกิดความสงบสามัคคีขึ้นในแผ่นดินทุกครั้งไปจนเป็นที่รู้จักกันในสังคมโลก โดยเฉพาะประเทศที่ปกครองโดยระบอบกษัตริย์

๒. อักษรไทย ก็ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ก่อนที่พ่อขุนรามคำแหงจะทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้นั้นพระองค์ทรงศึกษาเขียนภาษาบาลี สันสกฤต ขอม มอญมาก่อน ซึ่งขอมและมอญดังกล่าวนี้ก็ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาคือพระไตรปิฎก

๓. จิตใจแบบไทย เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า คนไทยมีจิตใจโอบอ้อมอารีชอบช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ชอบทำบุญให้ทาน กระทั่งสัตว์ต่าง ๆ ด้วยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก เรื่องมหาเวสสันดรชาดกที่ถ่ายทอดมาในรูปเทศน์มหาชาติ

๔. จรรยา มารยาทไทย ลักษณะเด่นคือเคารพผู้อาวุโส การกราบไหว้อ่อนน้อมถ่อมตนและการยิ้มแย้ม คนไทยถูกปลูกฝังนิสัยมาตั้งแต่เยาว์วัยในความเคารพผู้ใหญ่โดยได้รับแบบอย่างจากพ่อแม่ โดยเฉพาะจากแม่ที่มีหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนหรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เหล่านี้ล้วนเป็นวัฒนธรรมไทยที่รับจากพระพุทธศาสนาจนเป็นที่ประทับใจชาวต่างชาติ ตามสมญาว่า สยามเมืองยิ้ม

๕. การแต่งกายแบบไทย เรียบง่ายปกปิดมิดชิดของสงวน แม้จะมีแฟชั่นใหม่ ๆ เข้ามาก็จะดัดแปลงให้เป็นไทย ๆ ตามความเหมาะสมเรียกว่ามีจิตวิญญาณแห่งความละอายตามแบบชาวพุทธที่ได้รับการอบรมมา

๖. ศิลปกรรมไทย มีความงดงามตามแบบไทยไม่ว่าจะเป็น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรศิลป์และประณีตศิลป์ รวมไปถึงนาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย เพลงไทย ลายไทย มวยไทย นับเป็นศิลปะความชำนาญด้านต่าง ๆ ของคนไทยที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาจนเป็นของไทย ปากฎเด่นเป็นสง่าทำทวยสายตาของนักท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน งานชิ้นเอกเหล่านี้เกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๗. วรรณคดีไทย นับเป็นงานสร้างสรรค์ด้านภาษาไทย ที่ประดิษฐ์ขึ้นจากความรู้ ความรู้สึกนึกคิดอย่างสร้างสรรค์ ของบรรพบุรุษไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ นักปราชญ์ไทยที่สร้างสรรค์งานนี้ก็มีทั้งองค์พระมหากษัตริย์ ราชบัณฑิต ราษฎรทั่วไป รวมถึงพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญชำนาญในแต่ละสาขา จนวรรณคดีไทยได้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และบางเรื่องยังเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลกจนได้รับรางวัลจากองค์การสหประชาชาติ

๘. ประเพณีไทย ได้แก่ วิถีชีวิตนี้ปฏิบัติสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ที่เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า เหมาะกับสังคมไทย มีทั้งจารีตประเพณี ขนบประเพณีและธรรมเนียมประเพณี อันเป็นกฎระเบียบที่วางไว้ให้คนในสังคมปฏิบัติ หากใครฝ่าฝืนกฎประเพณีก็จะมีโทษทั้งอย่างหนัก อย่างกลางและอย่างเบา โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแม่แบบในการวางกฎ ระเบียบ เช่น ประเพณี การแต่งงาน การเกิด การศึกษาเล่าเรียน การทำมาหากิน แม้กระทั่งการตาย สังคมไทยถูกวางกฎระเบียบเรียกว่า วัฒนธรรมประเพณีไทย ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป^{๙๗}

สรุปได้ว่า ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมายาวนาน วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงได้ฝังรากลึกลงไปในชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ยังไม่เกิดจนถึงตาย ตัวอย่างเช่น ในตอนเกิดมีพิธีโกนจุก โตขึ้นมีพิธีบวช ต่อามีพิธีแต่งงาน และท้ายสุดมีพิธีศพ เป็นต้น พระพุทธศาสด์จึงมีความสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ เช่น การแต่งกายแบบไทย วรรณคดีไทย ประเพณีไทย ตลอดจนถึงจรรยาบรรณไทย เป็นต้น กล่าวคือพระพุทธศาสนามีอิทธิพลให้คนไทยมีจิตใจแบบไทย ดังเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า คนไทยมีจิตใจโอบอ้อมอารีชอบช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ชอบทำบุญให้ทาน กระทั่งสัตว์ต่าง ๆ ทั้งนี้ด้วยได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา นั่นเอง

๒.๒.๖ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การอนุรักษ์ (Conservation) คือ การใช้และจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างฉลาด ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อบรรลุความต้องการในอนาคตและให้หมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ การสงวน และการปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย^{๙๘} อนุรักษ์ คือ รักษาให้คงเดิม^{๙๙} การสงวนปกป้องรักษาจากความสูญเสียดังกล่าวเพื่อให้มรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นสามารถให้ความสุขทางจิตใจของตนและของคนรุ่นต่อไป ในการปฏิบัติการในงานอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังเนื่องจากต้องเกี่ยวข้องกับการเข้าไปกระทำหุดยั้งขัดขวางการเสื่อมของสิ่งของวัสดุเดิมทำให้เปลี่ยนรูปลักษณะและบางครั้งจะยากต่อการคืนสภาพ^{๑๐๐}

^{๙๗}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

^{๙๘}กรมศิลปากร, คู่มือถวญความรู้แก่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม, หน้า ๓๕.

^{๙๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๓๗๑.

^{๑๐๐}Weaver E. Martin, *Conserving Buildings: Guide to Techniques and Materials*, (New York: John Wiley & Sons, 1993), p. 53.

การอนุรักษ์เป็นการกระทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ในกิจการใด ๆ ก็ตาม เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม การอนุรักษ์สัตว์ป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ^{๑๐๑} เป็นการใช้อย่างสมเหตุสมผลเพื่อการมีใช้ตลอดไป เป็นคำนิยามง่าย ๆ แต่เป็นการเน้นการใช้ทรัพยากรเป็นพื้นฐาน อีกทั้งยังมีแนวทางการใช้ตลอดไป ซึ่งหมายถึงว่าจะใช้ทรัพยากรอย่างไรจึงจะทำให้มีทรัพยากรเป็นต้นทุน (Stock) ที่สามารถมีใช้ตลอดไป อย่างไรก็ตาม การใช้นี้มีได้หมายถึงเฉพาะการนำมาบริโภค ต้ม กิจ หรือสัมผัส เท่านั้น แต่หมายความรวมถึง การเก็บเอาไว้ชมเชย ฟันฟู หรือพัฒนาสิ่งนั้นให้ดีขึ้นก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสงวนหรือการแบ่งเขตที่จะสงวนไว้ก็ได้^{๑๐๒}

นอกจากนี้แล้ว การอนุรักษ์ยังเป็นกระบวนการสงวนรักษาที่ได้เข้มงวดเป็นลักษณะผ่อนคลายเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ภูมิทัศน์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้มิให้สูญหายหรือถูกเปลี่ยนไปโดยการใช้สอยหรือการบริโภคที่ไม่เหมาะสมหรือกล่าวโดยหลักการ คือ การพิทักษ์รักษาสภาพและเอกลักษณ์แต่ไม่หวงห้ามในการใช้

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ ยูเนสโก จึงได้กำหนดแนวความคิดไว้ชัดเจนว่าการพัฒนาที่ถูกต้องมีลักษณะเริ่มจากภายในประเทศและประดิษฐ์คิดค้นภายในวัฒนธรรมแต่ละแห่งเอง ไม่มีใครสามารถให้ข้อเสนอแนะแบบสำเร็จรูปกับทุกเรื่องทุกปัญหาได้ว่าจะนำเอาคุณค่าศิลปะและวัฒนธรรมที่ดงามมาประยุกต์ผสมผสานหรือสร้างใหม่อย่างไร ให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาและการพัฒนา เป็นเรื่องที่สมาชิกในชุมชนจะร่วมกันพิจารณากำหนดแนวทางของตนเอง^{๑๐๓}

การอนุรักษ์ที่ดีต้องดำเนินไปโดยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม คือ มีทั้งการรักษาคุณค่าเดิมของสิ่งนั้น ๆ พร้อมทั้งมีการพัฒนาควบคู่กันไปด้วย การอนุรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงการเก็บรักษาของเก่าเข้าพิพิธภัณฑ์เท่านั้น หากต้องศึกษาค้นคว้าและนำคุณค่าที่ได้เผยแพร่กลับไปสู่สังคมอย่างกว้างขวางอีกครั้งเป็นการยกระดับสังคมให้หันมาสนใจในมรดกศิลปะและวัฒนธรรม ดังนั้น การอนุรักษ์ที่ดีจึงมีหลักสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

^{๑๐๑}จิระวิวัฒน์ โกมลเปลิน, *หมวดวิชาส่งเสริมสุขภาพชีวิต ๓ (เลือก) ภาคกลาง*, (กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔๗.

^{๑๐๒}เกษม จันทร์แก้ว, *เอกสารการสอนมุขนิพนธ์และวิชาการป่าไม้ การจัดการสิ่งแวดล้อม (หน่วยที่ ๘)*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๘๒.

^{๑๐๓}สุรสวัสดิ์ สุรสวัสดิ์, *การอนุรักษ์ศิลปกรรม*, (เชียงใหม่: คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

๑. อนุรักษ์เพื่อรักษาวัฒนธรรม ให้พ้นจากการเสื่อมสลายโดยธรรมชาติและกาลเวลา

๒. อนุรักษ์เพื่อพัฒนามรดกวัฒนธรรม ให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมปัจจุบันให้ได้

หากกระทำดังที่กล่าวนี้ การอนุรักษ์จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเราหลากหลายประการด้วยกัน คือ ได้เป็นการเก็บรักษาคุณค่ามรดกวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดไปยังชนรุ่นหลัง ได้เป็นการศึกษาค้นคว้ามรดกทางวัฒนธรรมและเผยแพร่เพื่อยกระดับสังคม และทำให้สังคมสามารถพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและเป็นตัวของตัวเองบนรากฐานมรดกวัฒนธรรมและเทคโนโลยีของตนเอง^{๑๐๔}

วัฒนธรรมต่าง ๆ เกิดจากแนวปฏิบัติที่ซ้ำ ๆ ของบรรพบุรุษมาช้านาน และผลของการปฏิบัตินั้นส่งผลต่อชีวิตและการอยู่ร่วมกันทางสังคม วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งความคิดหรือการกระทำของมนุษย์ในส่วนรวมที่เป็นลักษณะอันเดียวกันและสำแดงให้ปรากฏเป็นภาษา ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ แนวปฏิบัติเหล่านั้นจึงสามารถสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันได้ นั่นแสดงให้เห็นว่าทุกวัฒนธรรมในโลกย่อมมีคุณค่าและมีที่มาที่เป็นประโยชน์กับส่วนรวมในด้านใดด้านหนึ่ง สมควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้^{๑๐๕}

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการรักษาวิถีชีวิตของของชนชาติไทย ที่มีความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ถ้าปราศจากมนุษย์และสังคม วัฒนธรรมก็จะถึงจุดอวสาน ซึ่งเรียกกันว่า วัฒนธรรมที่ตายแล้ว และจากการที่ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเื่องที่ทำให้คนไทยมีใจกว้าง ไม่มีนิสัยกีดกัน หรือเบียดเบียนชนชาติอื่นหรือศาสนาอื่น มีไมตรีต่อทุกคนตลอดจนทำให้คนไทยยอมรับและปรับตัวเข้ากับสิ่งที่มาจากต่างวัฒนธรรมได้ง่าย ในด้านสังคมและวัฒนธรรม การปกครอง เพราะเหตุที่ได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการปกครองอยู่มากทั้งที่เกี่ยวกับผู้ปกครอง ผู้อยู่ในปกครองและวิธีการปกครอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการอนุรักษ์อยู่ที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มประชาชาติหรือแต่ละกลุ่มสังคม วัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปเป็นความเจริญก็อยู่ที่คนในสังคมมีปัญญาความสามารถค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่ยังซ่อนเร้นอยู่และประดิษฐ์เสริมสิ่งใหม่บนรากฐานสิ่งเก่า เพื่อรักษาเสถียรภาพและบุคลิกของสังคมตนเองไว้ การเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าเท่านั้นที่จะทำให้วัฒนธรรมมีเสถียรภาพ ดังที่ในเชิงวิชาการเรียกว่า วัฒนธรรมมีพลวัตนั่นเอง

^{๑๐๔}อ้างแล้ว, สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, การอนุรักษ์ศิลปกรรม, หน้า ๙.

^{๑๐๕}พระอธิการศิริพงษา ภูทกปัญโญ, “หลักพุทธธรรมกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยทรงดำ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): หน้า ๑๖๒.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า “สันติ” หมายถึง ความสงบ และคำว่า “สันติสุข” หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ^{๑๖} ในทางพระพุทธศาสนา สันติสุข คือ หลักการของการดับทุกข์ ดังที่คราวหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับนิพพานว่า “ธรรมดว่าอมตะเป็นของเห็นได้ยากสักจะมีใช้สิ่งที่เห็นได้ง่ายเลยชำแรกค้นหาได้แล้วเมื่อรู้ได้เห็นอยู่ ย่อมไม่มีอะไรค้างใจ” ปุถุชนชอบเพิ่มอัตราหรือขีดระดับของความสุขให้สูงขึ้นด้วยการหาทางเพิ่มความร่ำเพื่อจะให้ได้มีความสุขให้มากยิ่งขึ้นการแสวงสุขของปุถุชนเป็นเหมือนการก่อกะพ้อไหมไฟขึ้นแล้วได้รับความสนุกสนานซึ่งนำเอือกเย็นจากการดับไฟนั้นยิ่งไหมไฟให้ลุกลิงร้อนแรงขึ้นเท่าใดก็ยิ่งใช้ความแรงในการดับทำให้เกิดเสียงฉีกวูบวาบโอดโพนมากขึ้นเท่านั้นปุถุชนจึงมักดำเนินชีวิตในแบบของการไหมไฟดำเนินชีวิตส่วนผู้หลุดพ้นแล้วเป็นเหมือนผู้ที่ได้ดับไฟสำเร็จแล้วอยู่สุขสบายเอือกเย็นปลอดภัยไม่ต้องถูกเผาผลาญ^{๑๗}

ความอยู่เย็นเป็นสุข คือ ดุลยธรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกันอันประกอบด้วยดุลยภาพของกายจิตสังขมและสิ่งแวดล้อม หรืออาจเรียกว่าเกิดความเป็นธรรมทางสังขมซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม (Wholeness) โดยอาศัยหนทางที่เรียกว่ามรรค คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสดมภ์ ๓ คือ จิตวิวัฒน์ การพัฒนาจิตให้กว้างไม่เห็นแก่ตัว (ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง) การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นไม่รวมศูนย์ (เศรษฐกิจดุลยนิยม) การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นเศรษฐกิจดุลยนิยมและสัมมนาพัฒนา คือ การพัฒนาเพื่ออุดมการณ์สูงสุดและส่งเสริมสดมภ์โดยมีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่ การศึกษา ศาสนา สุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน การสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกฎหมายภายใต้ยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขการส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมีพื้นฐานอยู่บนการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่^{๑๘}

^{๑๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๒๐๖.

^{๑๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธิม, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓๔.

^{๑๘}ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ภัคธรรค, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

สันติสุขเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการสงบระงับของกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การที่บุคคลหรือกลุ่ม ไม่ทะเลาะ แกร่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย ด้วยอำนาจของทิวฐิ หรือการยึดมั่นถือมั่น^{๑๐๙} สันติสุขหรือสันติภาพย่อมเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสังคม และ สันติที่แท้จริงและเป็นพื้นฐานของสันติเชิงสังคมก็คือสันติภายใน^{๑๑๐}

สรุปได้ว่า สันติสุข คือ ความสุขที่เกิดจากความสงบ เป็นองค์รวมเรื่องสันติภาพที่ต้องกล่าวไว้สมบูรณ์ในภาวะ ที่สงบ ราบรื่น ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นสภาพสังคมอันเป็นอุดมคติซึ่งมนุษย์ไม่ทำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิต และต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติสุขจึงเป็นเป้าหมายและกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

๒.๓.๒ ความสำคัญของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความสำคัญของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขมีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำก็จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงามการเข้าใจ ความสำคัญของสันติสุข มีดังนี้

๑. สันติสุข เป็นความร่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่วการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือ การสำรวมระงับยับยั้งกายวาจาการแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณาเป็นต้น มุ่งเน้นสันติสุข ความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุข เรียกว่า อยู่ในขั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหรือทิวฐิฉัมมิภักถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายภักถะศีลธรรมนี้คือศีล เมื่อยุติได้ปัญหาทั้งหมดไป

^{๑๐๙}พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส, พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๖๖.

^{๑๑๐}Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk), *Buddhist Morality*, (Bangkok: Mahachula longkornrajavidyalaya University Press, 1994), p. 19.

๒. สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไปมีความสุขพื้นฐาน เป็นความสุขโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ได้แก่ ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเจิดจ้าไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างสงบ อยากรู้ก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่าเป็นผู้มีความสุข

๓. สันติสุข เป็นความสงบสันติ กามสุขเป็นสุขที่ถูกตัณหาปรุงแต่งอยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือ เนื่องด้วยความชอบใจไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชินภาวะ เช่นนี้นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น ซึ่งเป็นต้นตอของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาภิส เมื่อเกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณให้ความสบาย เป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้องยังเป็นสุขกันได้มาก คนก็ยิ่งดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้นเพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน

สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้นจำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็นสังคมคุณภาพ ซึ่งสังคมคุณภาพนั้นเกิดขึ้นมาได้จากหลายสาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นี้ในทางพุทธศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกร่วมกันนั้นน้อยลง และที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมา มักจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า วิธีการอารยะ (Civilize) หรือ ความเป็นอารยะ (Civility)^{๑๑๑}

สรุปได้ว่า สันติสุข มีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขจึงมีความสำคัญยิ่งที่มนุษย์จะต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต

^{๑๑๑}ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๑๒.

๒.๓.๓ ประเภทของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ประเภทของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การร่วมกันอย่างสันติสุขต้องอาศัยการยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน ถ้าปราศจากการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยาก แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะปัญหาสำคัญ คือ คนที่เพียรพยายามจะสร้างสันติสุขหรือสันติภาพจะต้องเริ่มจากจิตใจของปัจเจกชนแต่ละคนเสียก่อน กล่าวคือ จะต้องมีความสงบภายในใจ ถ้ายังไม่สงบภายในใจเราจะไม่สามารถสร้างสันติภาพได้ ในพระพุทธศาสนา เน้นไปที่ยุดิ การเบียดเบียน ประทุษร้ายกัน เบียดเบียนกันทางร่างกาย เบียดเบียนกันทางทรัพย์สิน สร้างอาชญากรรมทางเพศ ทำลายล้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โทกาทลวงกลวงกันเบียดเบียนกัน ด้วยสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าเมื่อมองเป้าหมายที่จะให้เกิดเป็นสันติภาพแล้วเราจะสรุปรวมด้วยคำเพียงสามคำเท่านั้นเอง คือ การที่เราสามารถสงบความทุกข์ได้ สามารถสงบภัยได้ สามารถสงบโรคได้

การแบ่งประเภทของสันติสุขนั้น สามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ โลกียสันติสุข และโลกุตตรสันติสุข ดังนี้

๑. โลกียสันติสุข

โลกียสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลกียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลกสุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้ หมายถึง โลกเป็นที่ของสัตว์ภาวะของชีวิตของสัตว์ภูมิ หมายถึง ชั้นหรือระดับจิตใจ ระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี ๓ ภพ คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุขความทุกข์ในชั้นโลกียะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน^{๑๑๒}

โลกียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ๔ คือ (๑) กามาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณระดับจิตใจที่ของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น) (๒) รูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้น) และ (๓) อรูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนอรุธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌานหรือผู้อยู่ในอรุภพทั้ง ๔ ชั้น)^{๑๑๓}

^{๑๑๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๘.

^{๑๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

ทั้ง ๓ ภูมินี้ เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกีย์สุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกันสุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้เป็นความสงบเป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข

๒. โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิชิชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ความสุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ เรียกว่า โลกุตตรสันติสุข ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรคอันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคลเพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่าทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) ได้แก่ อริยมรรคซึ่งแปลว่า มรรคหรือหนทางอันประเสริฐ^{๑๑๔}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดี ไว้ว่า สุขของคฤหัสถ์มี ๔ ประการ ประกอบด้วย (๑) อตฺถิสุข คือ สุขที่เกิดแก่ความมีทรัพย์ (๒) โภคสุข คือ สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค (๓) อานันยสุข ๓ คือ สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ และ (๔) อนวัชชสุข คือ สุขเกิดแต่ประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ^{๑๑๕} สันติสุขในพระพุทธศาสนา สามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือกรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ ดังนี้

๑. กายเป็นสุข ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงเรื่องของกายกรรมที่ทำให้เกิดความสุขได้นั้น ระบุไว้ว่า “กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฐิ วชิกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฐิ เจตนาความปรารถนาความตั้งใจและสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้มีสัมมาทิวฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ และสัมมาวิมุตติ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจเกือบจะเป็นสุขซ้อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิวฐิติ”^{๑๑๖} กล่าวได้ว่า กายกรรมที่ทำให้เข้าถึงความสุขได้นั้น ต้องมีจุดเริ่มต้นที่ความคิดหรือการมีสัมมาทิวฐิ จึงจะทำให้การกระทำ และการประกอบอาชีพการงานเป็นไปด้วยความดีงาม มุ่งเข้าสู่การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและหมู่ชน

^{๑๑๔} อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ประกอบด้วย สัมมาทิวฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ), ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑.

^{๑๑๕} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕-๑๐๖.

^{๑๑๖} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๔/๒๔๖.

๒. วาจาเป็นสุข ตัวอย่างของลักษณะการใช้วาจาให้เกิดสันติสุขที่ดีที่สุดนั้น คือ วาจาของพระพุทธเจ้าในการแสดงธรรมเพื่อสร้างสันติสุขให้กับหมู่ชน ดังความในพระไตรปิฎกว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่งเทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาทการพูดก็นับว่ายอดเยี่ยมคือบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่พูดวาจาเกี่ยวข้องกับมุสาวาท ไม่พูดวาจาอันทำความแตกร้างกัน ไม่พูดวาจาอันส่อเสียด ไม่มุ่งเอาชนะกัน กล่าววาจาอันเกิดจากความแ่งตีกัน กล่าวแต่วาจาอันมีหลักฐานด้วยปัญญาชื่อว่ามโนตา ตามกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญนี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทการพูด^{๑๑๗}

๓. ใจเป็นสุขสันติ สุขในพระพุทธศาสนามีจุดหมายสูงสุด คือ นิพพาน ทั้งนี้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีระบุถึงการนำธรรมมาเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้สะอาดเป็นที่รองรับความสุขหรือสิ่งที่เป็นกุศล โดยเรียนรู้ตามจิตและหาทางรู้เท่าทันจิตของตนไม่ให้ถูกมารหรือกิเลสครอบงำ ลักษณะของผู้มีใจเป็นสุขได้นั้น ดังความว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลายนี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องพละของภิกษุ เราไม่เล็งเห็นกำลังอื่นแม้อย่างหนึ่งซึ่งข่มได้แสนยากเหมือนกำลังของมาร ๓ นี้เลย บุญนี้จะเจริญขึ้นได้อย่างนี้ก็เพราะสมาทานกุศลธรรมเป็นเหตุ^{๑๑๘}

ประการสำคัญ คือ ความสุขในชีวิตประจำวันเกิดได้ตลอดเวลา และชีวิตจะไม่เป็นทุกข์เลย ถ้าเรามีธรรมะชนิดที่ควบคุมตัวกูหรือชาตินี้ได้แล้ว อะไร ๆ จะไม่เป็นทุกข์เลย จะมีอะไรสักเท่าไร มากน้อยเท่าไร จะไม่เป็นทุกข์เลย ล้วนแต่อำนวยความสะดวก ความสะดวกสบายอะไรอย่างนั้น ไม่เป็นทุกข์เลย จิตใจจะมีความสุขสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็นอยู่ได้^{๑๑๙}

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของสันติสุขสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) โลภียสันติสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ และ (๒) โลกุตตรสันติสุข คือ ความสุขที่ อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ทั้งนี้ สันติสุขในพระพุทธศาสนาสามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือ กรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ

^{๑๑๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๓/๑๑๓.

^{๑๑๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๒.

^{๑๑๙}พุทธศาสนิกฯ (เงื่อม อินทปณฺณ), ปฏิจจสมุพบาทในชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทตถตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า คำนำ.

๒.๓.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็น ๒ ระดับ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ดังนี้

๑. ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุขเป็นความสุขที่มีลักษณะแห่งความเจียม ความสะอาดความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่ เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นชุ่มมัว ความสงบระงับสงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้ จะเป็นความสุขสงบในขั้นบุุคคลคนธรรมดา ซึ่งในขั้นนี้ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร โดยนัยนี้ สิงคาลกสูตร ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ ไว้ดังนี้

๑.๑ มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนประมาทช่วยรักษา (๒) เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน (๓) เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพาได้ และ (๔) เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๑.๒ ทมะหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๑.๓ มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ (๒) เพื่อนมีสุขพลอยแจ่มชื่นยินดี (๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข (๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วย พุดเสริม

๑.๔ สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พุดจริงทำจริง

๑.๕ ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่ การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๑.๖ มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ แบบ คือ (๑) บอกความลับแก่เพื่อน (๒) รักษาความลับของเพื่อน (๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง และ (๔) แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๑.๗ มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี ๔ แบบ คือ (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ เคยฟัง และ (๔) บอกทางสวรรค์ให้ ทั้งนี้ หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศเบื่งบน ตรงกันทุกข้อแต่จะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ (๑) ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว (๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี (๔) ให้ได้ฟังได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง (๕) ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ (๖) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอทางสวรรค์^{๑๒๐}

^{๑๒๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๔๓.

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะแนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดีมีปัญญา มีคุณธรรมทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดึงามที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดีเห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีมิตรชนิดในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นซุมนุ่มด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบนั่นกลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้าถึงใจได้แก่ มิตรสื่อมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น Facebook เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ไกลไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธาการที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธเจ้าก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือฟังตนเองได้เป็นอิสระ ทั้งนี้ ความคิดเห็นถูกเห็นชอบ เกิดจากความรู้ ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังสืบ ๆ กันมาในสังคมช่วยให้เกิดความประพฤดีดี ประพฤติชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่ฟังแก่คนอื่นได้พร้อมๆ กับเราต้องฟังคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่ฟังพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้ฟังบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุกและให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนาไปยังขึ้นไปในไตรสิกขาเพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพฟังตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดี^{๑๒๐}

๒. ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดึงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกันสำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่

^{๑๒๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประดับประดาประคองคอยเสริมเติมและกระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแยกคายนั่นต่อ ๆ ไป ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขชั้นต่าง ๆ นั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ซึ่งประกอบด้วย อธิศีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่ และอธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่^{๑๒๒}

นอกจากนี้ ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น ทิฏฐธัมมิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุกุฐานสัมปทา (๒) รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา (๓) รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่ เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา และ (๔) รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มี ความสุขได้ โดยไม่ สรุ่ยสร้อยฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และอีกหัวข้อธรรม ได้แก่ สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผลถูกหลักพระศาสนาซึ่งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา (๒) ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา (๓) ประกอบด้วย ความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้ง จะช่วยเหลือ คนที่ ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา และ (๔) การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิตสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้นจะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธหลงให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าที่ต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ ได้ผลแท้งกว่าวิธีที่ยังในระดับที่ เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม

^{๑๒๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๗.

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน กล่าวคือ (๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข ซึ่งสันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบในชั้นปุถุชนคนธรรมดาที่อาศัยความมีอิทธิพลชกุงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงาม ที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ และ (๒) ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข เป็นปัจจัยที่ดีงามภายในตัวบุคคล เป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ซึ่งรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา หรือข้อที่จะต้องศึกษาปฏิบัติ ได้แก่ อธิศีลสิกขาคือศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขาคือจิตอันยิ่งใหญ่ และ อธิปัญญาสิกขาคือปัญญาอันยิ่งใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นข้อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ทั้งนี้ ปัจจัยทั้ง ๒ ย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะการปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามย่อมเกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมภายนอก และปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน นั่นเอง

๒.๓.๕ การสร้างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ความเจริญหรือความเสื่อมหรือความประสบผลสำเร็จหรือความล้มเหลวในชีวิต มีส่วนสัมพันธ์อย่างมากมายกับปัจจัยในทางบวกคือการส่งเสริมและในทางลบคือการบั่นทอน รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขต้องอาศัยผู้ชี้นำทางให้ตรง สันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์และสังคมโลกทุกระดับพึงปรารถนาและต้องการให้เกิดขึ้น และวิธีที่ช่วยให้มนุษย์และสังคมสันติสุขได้ จำเป็นต้องสร้างขึ้นมาจากทั้ง ๒ ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคม ดังนี้

๑. การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคล

การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคลควรส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาดีหรือถูกต้องสมบูรณ์ คือ ต้องมีความรู้ทั้งด้านวิชาชีพและมีความรู้ด้านศีลธรรมหรือธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องหรือสมบูรณ์ด้วย ส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยดีหรือถูกต้องทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา สุขภาพอนามัยดีทางกายคือร่างกายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของจิต สุขภาพอนามัยดีทางจิตคือจิตปรกติไม่เป็นคนวิกลจริต ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของสติปัญญา และสุขภาพอนามัยดีทางสติปัญญาคือไม่มีความเห็นผิด เข้าใจผิด เชื่อผิด และไม่ เป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะแก้ปัญหายุ่งยากให้ลุล่วงไปด้วยดีส่งเสริมให้บุคคลมีครอบครัวที่ดี หรือถูกต้อง หรือไม่มีปัญหาครอบครัวคือมีความเป็นอยู่ที่ถูกต้องต่อกันและกันตามหลักธรรมะเรื่องทศ ๖ ได้แก่ ทิศข้างหน้าคือบิดามารดา ทิศข้างหลังคือลูกหลาน ทิศข้างซ้ายคือมิตรสหาย ทิศข้างขวาคือครูบาอาจารย์ ทิศข้างบนคือผู้บังคับบัญชาและสมณะ ทิศข้างล่างคือคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา^{๑๒๓}

^{๑๒๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๔/๒๑๒-๒๑๘.

การส่งเสริมให้บุคคลมีระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ เป็นบุคคลที่ไม่ยากจน ไม่เดือดร้อน มีระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่ากินอยู่พอดีเท่าที่จะให้สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่ แล้วทำหน้าที่ได้มากมาย ถ้ามีเหลือก็ใช้ไปเพื่อประโยชน์ของสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักธรรมชาติ จินรู้ว่าธรรมชาติคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ ทั้งนี้ หน้าที่แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ได้แก่ หน้าที่ชั้นที่หนึ่งพื้นฐานทั่วไปคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ หน้าที่ชีวิตรอดอยู่ได้ เป็นหน้าที่ระดับโลกิยะ และหน้าที่ชั้นที่สองคือให้รอดจากความทุกข์ ความบีบคั้นของโลก เป็นหน้าที่ระดับโลกุตตระ ดังนั้น แม้ว่าบุคคลจะมีหน้าที่อย่างโลกิยะ ให้รอดชีวิตอยู่ได้ในโลก แต่ต้องมีชีวิตอย่างโลกุตตระคือมีหน้าที่ไม่ให้เรื่องโลก ๆ ความเห็นแก่ตัวของกูมาครอบงำทำให้เป็นทุกข์ได้ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนไม่เห็นแก่ตัวคือรักผู้อื่น เพราะนำหลักธรรมะสูงสุดมาใช้คือทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เรามีปัญหาคือความทุกข์อย่างเดียวกัน คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างเดียวกัน แล้วเราจะเบียดเบียนกันทำไมเราจะเอาเปรียบกันทำไม เราจะรังเกียจกันทำไม เราจึงรักผู้อื่น ส่งเสริมให้บุคคลมีศีลธรรม คือ มีการคิด การพูด การกระทำที่เป็นไปเพื่อให้เกิดความปรกติ ความสงบสุขหรือสันติสุข แต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาโกลาหลวุ่นวายวิกฤตการณ์ใด ๆ ที่ตรงกันข้าม ส่งเสริมให้บุคคลมีสัมมาทิฐิ คือ ความคิดความเห็น ความเชื่อ ความรู้ ที่ถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิดการคิด การพูดและการกระทำที่ถูกต้องตามไปด้วย สัมมาทิฐิจึงเป็นความรู้ที่เป็นรากฐานของศีลธรรม และส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนมีชีวิตเย็น ชีวิตเย็นนี้ มี ๒ แบบ คือ ชีวิตเย็นอย่างผู้มีกิเลสแก่กิเลสไม่เกิดขึ้น เพราะสามารถควบคุมไว้ได้ เรียกว่า ชีวิตเย็นแบบชาวโลก และชีวิตเย็นอย่างผู้ไม่มีกิเลส คือ แบบพระอรหันต์ เพราะหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นอีก

๒. การสร้างสันติสุขในระดับสังคม

การสร้างสันติสุขในระดับสังคม ควรส่งเสริมให้สังคมมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้อง กล่าวคือระบบที่คนร่ำรวยกับคนยากจนอยู่ร่วมกันได้ โดยการร่วมมือกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลับทะนุบำรุงส่งเสริมรักษาทรัพยากรของธรรมชาติ และทำสิ่งที่มีค่าน้อยให้มีค่ามาก หรือทำสิ่งที่ไม่มีความให้กลายเป็นของมีค่า และเป็นระบบเศรษฐกิจที่จัดการให้มนุษย์ได้รับประโยชน์สูงสุดทางจิตวิญญาณคือบรรลุมรรคผลนิพพาน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือคนยากจนก็ตาม ต่างก็พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ โดยมีหลักธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจคือมีความรู้สึกรู้สีกว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการเมืองที่ถูกต้อง กล่าวคือ ระบบที่ทำให้อยู่กันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้ศาสตรา โดยไม่ต้องใช้อาญา และระบบการเมืองซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น รัฐบาลการบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ รัฐสภาพ พรรคการเมือง เป็นต้น จะต้องมีศีลธรรมคือความถูกต้องเป็นหลักในการปฏิบัติทั้งนักการเมืองและประชาชน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการปกครองที่ถูกต้อง

ระบบการปกครองทั้งหลายที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นระบบใดก็ตาม ต้องถือเอาธรรมะคือความถูกต้องเป็นใหญ่ มีความถูกต้องเป็นหลัก โดยที่ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองก็ต้องมีธรรมะ มีศีลธรรม คือ ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ธรรมะ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบศีลธรรมและศาสนาที่ถูกต้อง ศีลธรรมที่ถูกต้องคือศีลธรรมที่เป็นไปตามหลักของศาสนาที่ถูกต้อง เพราะศีลธรรมเป็นผลผลิตที่ออกมาจากหลักเกณฑ์ของศาสนา เพราะฉะนั้นศาสนาจะต้องเป็นระบบที่ถูกต้องด้วย ศาสนาที่ถูกต้องจึงหมายถึงศาสนาที่มนุษย์สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ถูกต้องคือสันติสุขแก่มนุษย์ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการศึกษาที่ถูกต้อง กล่าวคือ การศึกษาจะต้องสอนให้คนมีทั้งความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้อง มีศีลธรรม เหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ สามารถพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงคือทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติเป็นสาวกที่ดีของศาสนา และส่งเสริมให้สังคมมีระบบนิเวศวิทยาที่ถูกต้องในที่นี้ไม่ได้หมายถึงระบบการกำจัดมลภาวะเท่านั้น แต่มีความหมายกว้างไปจนถึงวิทยาการสำหรับการเป็นอยู่ทุกแขนง ทุกทิศทาง ทุกระดับที่ถูกต้อง โดยการดำเนินการให้มีลักษณะพอดี และสามารถควบคุมให้มีความเรียบร้อย มีความสงบสันติสุขได้ เรียกว่า นิเวศวิทยาที่ถูกต้อง เหมาะสมแก่ความมีสันติสุข

การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข จึงเป็นสภาพความเป็นอยู่ หรือการดำรงชีพอยู่ที่มีแต่ความสงบปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง มีความยุติธรรม และแนวทางต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความสงบอย่างมีหลักการและมีเหตุผล รวมทั้งรู้จักสิทธิหน้าที่ มีวินัยในตนเอง เพราะที่ไหนมีความสงบ มีความสุข นั่นก็คือภาวะไร้ความขัดแย้ง ภาวะที่ทำให้เกิดความสงบสุข ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา

สรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา หากส่งเสริมตามแนวทางดังที่กล่าวในเบื้องต้นให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน ทั้งส่วนปัจเจกบุคคลและส่วนสังคม สันติสุขก็จะพึงเกิดขึ้นแก่สังคมโลก

๒.๓.๖ ชุมชนสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ชุมชนสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ชุมชนสันติสุขนั้นจะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน (Inner Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก (External Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี (การคืนดี) เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ลักษณะของชุมชนสันติสุขดังกล่าว คือ สภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้นทั้งทางกายหรือทางวัตถุ การบีบคั้นทางสังคม การบีบคั้นทางจิต และบีบคั้นทางปัญญา^{๑๒๔}

ลักษณะภายนอกที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

๑. ชุมชนที่รวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

๒. ชุมชน มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุน แรงงาน ทรัพยากรเพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อส่วนรวมสูง ไม่ว่าจะด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

๓. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

^{๑๒๔}ประเวศ วะสี, สานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า บทนำ.

๔. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๒๕}

โดยรวม คือ ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมโปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชนมีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และ มุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนการพึ่งความช่วยเหลือ จากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช้การพึ่งพาตลอดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่นภาคีราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ชุมชนสันติสุขคือความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ เข้ามาผนวกกัน ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ^{๑๒๖} เกณฑ์ชีวิตของชุมชนนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ความเป็นปึกแผ่น แน่นแฟ้น มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีศีล เป็นสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระผู้อื่นเพราะว่า เราเป็นคนมีสัมมาอาชีพ มีงานมีกิจการที่มั่นคงขยันสร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น กล่าวโดยรวม คือ

๑. อยู่กันอย่างมีความสุข สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบาน จิตใจร่าเริง ก็คือ ความหมั่นหมอง ความเครียดน้อยลง แจ่มใส ไม่เศร้า ไม่หดหู่ ไม่เครียด ไม่แข็ง ถ้าใครยังเครียด แข็ง มีดี ๆ มั่ว ๆ หม่น ๆ หมอง ๆ นั้นผิดทางแล้ว

^{๑๒๕}อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์ยานงค์, การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด), ๒๕๔๐, หน้า ๙-๑๐.

^{๑๒๖}ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

๒. ไม่ฟังเพื่อ แต่รู้เรื่องฟังเพื่ออง ไม่ผลาญพลา สุรุษสุร่าย โลกทุกวันนี้มันเพื่อ อยากได้มา แสวงหาเกินความจำเป็น มาบ่าเรอตุน มาสะสม

๓. มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเพื่อสะพัดแจกจ่าย ละเอียดลออ ประหยัด สิ่งไหน นำมาซ่อมแซมใช้ได้ใหม่ก็นำมาใช้อีก

๔. ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม

๕. มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพพร้อมเพรียงกันทำงาน งานที่เป็น กุศล เป็นภาพรวมของความสามัคคี สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของความเป็นภราดร เป็น ชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน หมายถึงความไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่คลอนแคลน เป็นความ ยั่งยืนคงทน มั่นคงแข็งแรง

๖. เป็นสังคมที่สร้างทุนทางสังคม มีประโยชน์คุณค่าต่อผู้อื่นและสังคมทั่วไปในรอบกว้าง ทุนทางสังคม คือ การเสียสละอย่างแท้จริง เราเสียสละให้คนคนหนึ่ง ทุน คือ การสั่งสม เราเสียสละ ๕ หน่วย ก็เป็นบุญของเรา ๕ หน่วย มันเป็นนามธรรมที่ได้เสียสละให้กับสังคม คนที่มีประโยชน์มีคุณค่า ต่อผู้อื่นนั้นและ คือ ทุนทางสังคม มีคุณธรรมที่แท้จริง มีสัจธรรมที่เป็นผู้เสียสละให้แก่ทางสังคม

๗. เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน หรือกอบโกย

๘. เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างเป็นสุข^{๑๒๗}

สรุปได้ว่า ชุมชนสันติสุขเป็นชุมชนที่มีชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชน ที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วม ในกระบวนการของชุมชน มีความมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน มีพื้นฐาน ของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยนัยนี้ ชุมชนสันติสุขนั้น จะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพ ในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี ทั้งนี้ มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ ดังกล่าวนี้เป็นองค์ประกอบชุมชนสันติสุขที่เป็นองค์ประกอบ ในลักษณะองค์รวม ไม่สามารถขาดองค์ใดองค์ประกอบหนึ่งไปได้ นั่นเอง

^{๑๒๗}โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

๒.๓.๗ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สังคมแห่งสันติ จัดได้ว่า เป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้ง และบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ^{๑๒๘}

สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคทางด้านต่าง ๆ ทำให้มีความสุขทั้งส่วนตนและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังพุทธพจน์ความว่า “ชีวิตถูกขรณานำเข้าไป อายุจึงสั้น ผู้ที่ถูกขรณานำเข้าไปแล้วไม่มีเครื่องต้านทาน บุคคลพิจารณาเห็นภยันี้ในมรรณะควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเถิด”^{๑๒๙}

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนโดยมุ่งหมายไปที่เรื่องของชีวิต และสอนเฉพาะเรื่องที่สามารถนำไปถอนทุกข์ถอนปัญหาของชีวิตซึ่งเป็นเสมือนลูกศรอาบยาพิษออกจากชีวิตให้ได้โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังที่ ทำอย่างไรจะพัฒนาปุถุชนไปให้เป็นอริยชนหรืออารยชน เราจึงต้องพัฒนาปุถุชนนี้ขึ้นไปอีก เพื่อไม่ให้มนุษย์ปุถุชนเหล่านี้มาสร้างปัญหาความขัดแย้ง ไม่มาทำสงครามกัน ไม่ให้มาเอาไรต์เอาเปรียบข่มเหงรังแกอะไรต่าง ๆ สารพัด ที่มันเกิดเป็นปัญหาในสังคมปัจจุบัน^{๑๓๐}

คำถามว่า ทำไมจึงปรารถนาเรื่องสันติภาพ เหตุผลก็คือ สันติภาพนั้นมันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคลหรือทั้งหมดในโลก ล้วนต้องการสันติภาพ^{๑๓๑}

^{๑๒๘}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๗.

^{๑๒๙}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓/๔-๓๙๖.

^{๑๓๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๓๑}พุทธศาสนิกฯ (เจื้อม อินทปญฺโณ), สันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

ในประเทศไทยขณะนี้ ความขัดแย้งทางความคิดลงลึกแทบจะทุกหมู่บ้าน ในชุมชน แทบจะมองไม่เห็นหนทางแห่งความสมานฉันท์ และเห็นวิวัฒนาการของประชาธิปไตย เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือกระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะลายนและสลายความเป็นอัตลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริมและยอมรับในศักยภาพของมนุษย์โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เองเป็นฐานรากว่าเข้มแข็งพอที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่าจะพาให้ชุมชนก้าวผ่านความขัดแย้งหนนี้ไปได้ แนวทางการสร้างสังคมสมานฉันท์ในกรอบของพุทธสันติวิธี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุข มีความรู้ความเข้าใจศาสนาที่ตนนับถืออย่างเพียงพอ โดยปราศจากการนำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องกีดกันสันติสุขที่จะพึงมีร่วมกัน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยกรอบความคิดและการวิเคราะห์จากสหศาสตร์ ประกอบด้วย สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติสาขาต่าง ๆ ด้วย

สันติวิธีและประชาธิปไตยจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุนหรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มิติของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคอย่างสุจริตและเป็นธรรมในสังคมด้วยหลักธรรมาธิปไตยคือถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้องความสมควร ถือได้ว่าการทำความดีก็เพราะเห็นแก่ความดี ความถูกต้อง ไม่ใช่ทำด้วยหวังอะไรตอบแทน หลักธรรมาธิปไตยนี้พระพุทธศาสนาสอนอย่างตรงไป ตรงมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมาธิปไตยอาจนำไปใช้ได้ทุกกรณีและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ทุกคนนั้นต้องคำนึงถึงหลักธรรมาธิปไตย เมื่อสังคมไทยมีความรักความสามัคคีแล้วก็เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

ในบรรดาธิปไตยทั้ง ๓ นั้น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุด และโลกาธิปไตยก็ยิ่งดีกว่าอัตตาธิปไตย ถึงอย่างไรพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาธิปไตย ถ้าเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้อง เป็นธรรม ชอบธรรม มีความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง ต่อประชาชน เหมือนพ่อปกครองลูก (Paternalism) และมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้นประเสริฐที่สุด แม้นักปรัชญาเมธีทางการปกครองในยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้า โดยกล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด^{๑๓๒}

^{๑๓๒}วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๖),

ธรรมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ บรรารภธรรมเป็นใหญ่ สามารถแบ่งเป็น ๒ ทรศณะ คือ ในแง่ของการประพฤติธรรม และในแง่ของปรัชญาการปกครอง โดยในแง่ของการประพฤติธรรม ธรรมาธิปไตย เป็นการบรรารภพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในอาธิปัตเตยสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย... ธรรมาธิปไตย เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราอกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราอกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะ เหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อภิปัญญาชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย ภิกษุณั้ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้ว เรอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย^{๑๓๓}

ส่วนในแง่ของปรัชญาการปกครอง ธรรมาธิปไตยเป็นการปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่ การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้องเท่านั้น ไม่ได้อิงอาศัยอำมาตย์หรือเกียรตินิยม รวมถึงพรรคพวก ญาติพี่น้องแต่อย่างใดไม่ การปกครองในลักษณะนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะนำมาใช้กับทุกยุคสมัย แม้จะกล่าวอีกสักกี่ครั้งก็ยุคสมัยก็คงเป็นอยู่อย่างนั้น อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับธรรมะคือความถูกต้องโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นการเห็นของคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อยก็ตาม แม้จะเป็นความเห็นของบุคคลคนเดียว ทว่าชอบธรรมหรือเป็นการเห็นที่ถูกต้องก็ถือเอาตามนั้น

การปกครองที่ดีเลิศตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์^{๑๓๔}

^{๑๓๓} อจ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓.

^{๑๓๔} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาลุฬายาบรรณาคาร, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕๔.

สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติ เพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง แนวทางนี้เป็นการปฏิเสธหนทางสุดโต่งทั้งสองด้าน คือ

๑. หนทางในการแสวงหา และแย่งชิงผลประโยชน์และความต้องการเพื่อบำรุงบำเรอและสนองตอบต่อความอยากที่ไร้ขีดจำกัดของมนุษย์

๒. การทรมาณตนโดยการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความทุกข์ยากลำบากให้แก่ตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ตัวเองบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวัง

โลกเป็นอหิวาณะตามหลักอิทัปปัจจยตา คือ สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกขาดจากกันได้ ทศณะดังกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนาช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากความยึดติดในสมมติบัญญัติทั้งยังช่วยให้ถอนออกจากความสำคัญมั่นหมายในตัวตน^{๑๓๕} แนวทางปฏิบัติการณ์สันติวิธีแบบอหิวาณะมีลักษณะเด่น คือ การไม่แยกการภวากับกิจกรรมทางสังคมออกจากกัน เพราะปฏิบัติการทางสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนพัฒนาตนในทางจิตวิญญาณ เป็นการบ่มเพาะความเมตตาความอดทนความไม่ถือตัวตนและการเอาชนะความโกรธเกลียด พร้อมทั้งจะยอมรับความทุกข์ทรมานโดยที่ใจไม่ได้ทุกข์ตามไปด้วย เป็นต้น และยังถือว่าเป็นแค่การกระทำแต่ไม่มีผู้กระทำซึ่งการคิดเช่นนี้จะช่วยคลายความยึดมั่นถือมั่นในผลของการกระทำให้ลดน้อยถอยลง

ด้วยเหตุนี้ ทางสายกลาง จึงถือว่าเป็น สันติวิธีวิถีพุทธ ที่ประกอบด้วยหนทางในการดับทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรงสมุทัยคือสาเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรง เพื่อให้เข้าถึงนิโรธ คือสันติ โดยใช้ มรรค ๘ ซึ่งถือได้ว่าเป็น สันติวิธีวิถีพุทธ ที่ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ คือ

๑. ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) โดยเน้นกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น ประตูปานแรก คือสร้างความรับรู้ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวประเด็นปัญหา สาเหตุ เป้าประสงค์ที่มุ่งหวัง และวิธีดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าประสงค์การสร้างความสำเร็จที่ถูกต้องตั้งแต่แรก จะทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้มีโอกาสศึกษาและเรียนรู้ข้อเสนอกันและกันว่า มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติร่วมอย่างไรประเด็นสำคัญคือ ความเข้าใจชัดเจนในความเป็นเราจะทำให้ง่ายต่อการเปิดพื้นที่ให้คนอื่น หรือกลุ่มอื่นได้พิจารณาข้อห่วงใยต่าง ๆ ด้วยซึ่งการสร้างความสำเร็จร่วมกันอย่างถูกต้องจะก่อให้เกิดพลังสนับสนุนและการตอบรับจากกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมอย่างมากมายมหาศาล

^{๑๓๕}พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิวาณะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลมคิมทอง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๗

๒. ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) โดยการแสดงออกต้องไม่เป็นไปเพื่อความอยากได้อำนาจหรือมุ่งผลประโยชน์และความต้องการส่วนตนหากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง การไม่คิดผูกพยาบาทอาฆาตมาดร้าย และจงเวรจงกรรมต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและการไม่กระทำการที่นำไปสู่การเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เกิดความทุกข์ทรมานและเดือดร้อนอันเกิดจากการแสดงออกด้วยการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ

๓. การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) เน้นการสื่อสารแบบสัมมาวาจาโดยไม่ใช้วาจาหรือคำพูดที่แสดงออกด้วยการด่าทอ การใช้คำหยาบคาย การพูดเพื่อเจ้า ส่อเสียดการพูดปิดมดเท็จ ถูกเหยียดหยามการใส่ร้ายป้ายสีอันจะนำไปสู่การสร้างความโกรธเกลียด เคียดแค้นและชิงชังเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมสัมมาวาจาจึงเป็นการสื่อสารด้วยข้อมูลที่เป็นจริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคีมีประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา การสื่อสารด้วยคำพูดผ่านสื่อต่าง ๆ ที่เน้นแง่มุมเชิงบวกจะทำให้บรรยากาศการพูดคุย และหาทางออกเป็นไปได้ง่ายมากยิ่งขึ้นเพราะหลายครั้งการสื่อสารได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คู่กรณีนำมาขยายผลและเติมเชื้อไฟแห่งความเกลียดชังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๔. การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) โดยการไม่ยุยงส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรงด้วยการทำร้ายประหารบุคคลอื่นที่มีความเชื่อและเห็นต่าง สังคมโลกและสังคมไทยมิได้สิ้นไร้ไม้ตอกและอับจนหนทางในการแสวงหาเครื่องมือจัดการความขัดแย้งหากแต่ท่าทีของคู่ขัดแย้งได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการหาทางออกร่วมกันการแสดงท่าทีที่เปี่ยมล้นด้วยความรัก ให้เกียรติและเคารพกลุ่มบุคคลความเชื่อและการกระทำที่แตกต่างจะเป็นสะพานที่ทำให้คู่กรณีได้ทอดเดินข้ามพื้นที่ของตัวเองไปเรียนรู้และพร้อมจะเข้าใจเพื่อนมนุษย์มากยิ่งขึ้น

๕. ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) ใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรม ไม่คลาดเคลื่อนไปจากธรรมจะทำให้การดำเนินชีวิตมีคุณและมีความหมายมากยิ่งขึ้นแนวทางเหล่านี้จะกลายเป็นแบบอย่างของกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม ทั้งในความเชื่อมั่นและเกิดแรงแรงบันดาลใจในการปฏิบัติภารกิจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันแบบอย่างที่ได้เห็นได้ชัดคือการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายของมหาตมะคานธีได้กลายเป็นพลังและความศรัทธาของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม การเพียรละสิ่งไม่ถูกต้องและเหมาะสมที่ได้ดำเนินการอยู่การเพียรรักษาสิ่งที่ดีและงดงามเอาไว้อย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาความจริง ความดีและความงามให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ การกระทำการในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดแนวร่วมอย่างยั่งยืนและมั่นคงและแนวร่วมเหล่านั้นพร้อมที่จะร่วมอุดมการณ์อย่างมั่นคงโดยไม่หวาดกลัวต่ออุปสรรคใด ๆ ที่จะตามมาอีกทั้งจะทำให้คู่กรณีตระหนักรู้ถึงพลังของถึงความมุ่งมั่นของเรา

๗. การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) กำกับ ควบคุมและรู้เท่าทันความคิดของตนเองไม่กระทำการหรือตัดสินสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความหุนหันพลันแล่นภายใต้อิทธิพลของไฟที่กำลังสุ่มใจคือ ไฟคือความอยากได้ผลประโยชน์ และความต้องการ ไฟคือความโกรธเกลียดและไฟคือความหลง ในขณะที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ความกดดัน ยุ่งยาก และซับซ้อนต้องใช้สติเป็นเครื่องมือในการกำกับ และตรวจสอบ ไม่ให้ประมาท ยามใจและหลงใหลในชัยชนะ ซึ่งอาจจะก่อเกิดผลกระทบในเชิงลบตามมาดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนว่า ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ บุคคลละความชนะและความแพ้เสียแล้ว จึงสงบระงับ (เวร) นอนเป็นสุข

๘. ความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration) เป้าหมายของสันติวิธี คือการปรากฏขึ้นของความสันติ ซึ่งผ่านการรับฟัง การยอมรับ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นจำเป็นต้องเพ่ง จดจ่อและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่ได้กำหนดทิศทางและวางกรอบเอาไว้ อีกทั้งไม่ย่อท้อเหนื่อยหน่ายต่อปัญหาที่เข้ามา ทำท่ายต่อการพูดคุยเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดที่คู่กรณีสามารถรับได้ โดยไม่ยึดมั่นในทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับเราคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเท่านั้น ถึงกระนั้น ในขณะที่เรามุ่งมั่นต่อเป้าหมายมากเพียงใด จำเป็นต้องใส่ใจต่อวิธีการและความสัมพันธ์มากขึ้นเพียงนั้น^{๑๓๖}

หากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับความแตกต่างในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน สันติวิธีทั้งสิ้น^{๑๓๗}

สรุปได้ว่า สังคมแห่งสันติเป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้งและบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติเพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) และความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration)

^{๑๓๖} อ่างแล้ว, พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งทวิภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, หน้า ๑๕๔.

^{๑๓๗} Dahl A. Robert, *On Democracy*, (London: Yale University Press, 2000), pp. 38-44.

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

บริบทนี้ ครอบคลุมข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี ดังนี้

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ราชบุรีเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ที่สมัยนั้นเรียกกันว่า “ทวารวดี” และราชบุรียังเป็นแหล่งพบปะของพ่อค้าวาณิชแต่ครั้งโบราณ ทั้งยังเป็นเมืองหน้าด่านที่ติดต่อกับพม่า ดังนั้น ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สุดแห่งหนึ่ง^{๑๓๘} ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวใส่ง และ ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑

ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี^{๑๓๙}

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๑	ชาติพันธุ์จีน	บ้านโป่ง	บ้านโป่ง	๑๗,๐๗๒
			กรับใหญ่	๑๔,๖๔๓
		เมือง	หน้าเมือง	๓๖,๐๔๐
			โพธาราม	โพธาราม
๒	ชาติพันธุ์ยวน	เมือง	คูบัว	๑๐,๙๒๖
			ห้วยไผ่	๖,๗๖๖
			ดอนตะโต	๑๕,๕๐๕
			เจดีย์หัก	๒๑,๓๐๖
			หีนกอง	๘,๓๙๑
			ดอนแร่	๔,๓๕๖

^{๑๓๘}วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี. จังหวัดราชบุรี, <<http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี>>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๙}ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี ไม่นับรวมกลุ่มไทยพื้นถิ่นจังหวัดราชบุรี.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
	ชาติพันธุ์ยวน (ต่อ)	โพธาราม	หนองโพ	๖,๘๓๙
		บ้านโป่ง	หนองปลาหมอ	๗,๑๔๒
		บางแพ	วัดแก้ว	๕,๘๗๖
		ปากท่อ	อ่างหิน	๔,๘๖๘
		ปากท่อ	ทุ่งหลวง	๑๓,๖๖๗
		ปากท่อ	บ่อกระดาน	๒,๖๘๔
		จอมบึง	รางบัว	๙,๒๘๔
		สวนผึ้ง	ท่าเคย	๙,๔๕๑
๓	ชาติพันธุ์มอญ	บ้านโป่ง	คู้งพยอม	๗,๒๑๒
		บ้านโป่ง	บ้านม่วง	๓,๖๖๖
		บ้านโป่ง	นครชุมน์	๖,๒๙๘
		โพธาราม	คลองตากต	๑๑,๘๖๓
		โพธาราม	สร้อยฟ้า	๓,๔๕๖
		โพธาราม	ดอนกระเบื้อง	๔,๒๑๕
๔	ชาติพันธุ์เขมร	เมือง	คู้งกระถิน	๕,๖๒๐
		เมือง	พงสวาย	๙,๗๖๗
		ปากท่อ	ยางงาม	๒,๓๘๕
		ปากท่อ	ดอนทราย	๙,๖๘๘
		ปากท่อ	ปากท่อ	๗,๔๗๙
		ปากท่อ	หนองกระทุ่ม	๕,๘๘๙
		วัดเพลง	เกาะศาลพระ	๓,๗๓๕
		บางแพ	หัวโพ	๔,๗๐๙
		บางแพ	บางแพ	๘,๒๐๕
		โพธาราม	บางโตนด	๕,๑๙๙
		โพธาราม	เจ็ดเสมียน	๕,๗๐๙

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๕	ชาติพันธุ์ลาวเวียง	เมือง	เขาแร้ง	๓,๓๓๒
		โพธาราม	บ้านฆ้อง	๘,๗๐๑
		โพธาราม	บ้านสิงห์	๑๒,๑๕๗
		โพธาราม	บ้านเลือก	๑๐,๔๘๐
		โพธาราม	ดอนทราย	๗,๒๒๔
		บ้านโป่ง	หนองกบ	๑๑,๘๗๗
		บ้านโป่ง	ปากแรต	๑๖,๒๓๘
		บ้านโป่ง	หนองอ้อ	๑๕,๔๘๐
		บ้านโป่ง	ท่าผา	๑๘,๔๖๒
	จอมบึง	ปากช่อง	๙,๗๗๓	
๖	ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง	จอมบึง	จอมบึง	๑๕,๔๗๓
		ดำเนินสะดวก	ดอนคลัง	๔,๘๘๙
		ดำเนินสะดวก	บัวงาม	๔,๒๘๒
		บางแพ	ดอนคา	๓,๕๗๕
		ปากท่อ	ห้วยยางโทน	๔,๒๒๑
๗	ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง	สวนผึ้ง	สวนผึ้ง	๒๐,๙๕๕
		สวนผึ้ง	ตะนาวศรี	๑๕,๖๒๘
		บ้านคา	บ้านคา	๙,๒๐๐
		บ้านคา	บ้านบึง	๙,๕๐๖
		ปากท่อ	ยางหัก	๗,๘๒๘
รวม				๕๑๘,๔๘๔

สรุปได้ว่า จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่าในอดีตชื่อว่าทวารวดีซึ่งเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สืบทอดกันมา ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโສ້ງ และชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้น ๕๑๘,๔๘๔ คน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ธนิต ยืนยง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดนครนายก” จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดนครนายก ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ และการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดนครนายก ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พัฒนาและส่งเสริมความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้สังคมมีความสุข อยู่ในระดับมาก การส่งเสริมการบริการทางการแพทย์ ศูนย์สุขภาพแบบองค์รวม อยู่ในระดับมาก และการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก สินค้า บริการ อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ^{๑๔๐}

อัครกฤษ นุ่นจันทร์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการบริหารงานของเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดลพบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการบริหารงานของเทศบาลตำบลในเขต จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านระดับมากจำนวน ๔ ด้าน คือ ด้านการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม ด้านการประเมินผล ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และระดับปานกลางจำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านการวางแผน และ (๒) เปรียบเทียบความแตกต่าง การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการบริหารงานของเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดลพบุรี ในภาพรวมเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบล ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อจำแนกตามการได้รับรู้ข่าวสาร พบว่าในภาพรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๔๑}

^{๑๔๐}ธนิต ยืนยง, “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดนครนายก”, วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

^{๑๔๑}อัครกฤษ นุ่นจันทร์ และคณะ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการบริหารงานของเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดลพบุรี”, วารสารรัชต์ภาคย์, ฉบับพิเศษ ครอบรอบ ๒๓ ปี สถาบันรัชต์ภาคย์ (เมษายน ๒๕๖๒): หน้า ๑๓-๑๔.

ณัฐพร ตอกบุญนาค และฐาปกรณ ทงค่านุช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา: ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวของคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น ชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผนคิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากรประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมาก แต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลงหากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากในปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ที่ตายตัว^{๑๔๒}

มานิดา เฟื่องชูนุช และจุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ กรณีศึกษา: โครงการขยายกำลังการผลิตโรงไฟฟ้ากระบี่” จากผลการวิจัยพบว่า พื้นที่โครงการอยู่ใกล้กับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ เป็นแหล่งเศรษฐกิจและศูนย์กลางความหลากหลายชีวภาพทางทะเล ในส่วนของกฎหมายมีช่องว่างในทางปฏิบัติทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวยังไม่สามารถบรรลุเจตนารมณ์ที่แท้จริง และแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทยมิได้พิจารณาถึงศักยภาพด้านพลังงานที่มีอยู่ รวมถึงความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง นอกจากนี้ประชาชนยังมีอุปสรรคในด้านการได้รับข้อมูล ซึ่งอาจยังไม่เพียงพอต่อกระบวนการตัดสินใจ เนื่องจากข้อมูลที่โครงการนำเสนอแก่ประชาชนเป็นข้อมูลด้านเดียวและยังไม่ชัดเจนเพียงพอ ทำให้ประชาชนเกิดความสับสน ในส่วนของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ พบว่า ฐานข้อมูลด้านสุขภาพของประเทศยังไม่สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกับผลกระทบด้านสุขภาพจากการดำเนินโครงการได้ นำไปสู่ความไม่ชัดเจนของมาตรการลดผลกระทบต่อสุขภาพ ด้านความขัดแย้งในพื้นที่เป็นผลมาจากการได้รับผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของคนสองกลุ่ม^{๑๔๓}

^{๑๔๒}ณัฐพร ตอกบุญนาค และฐาปกรณ ทงค่านุช, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา: ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ), ๒๕๕๖, หน้า ก.

^{๑๔๓}มานิดา เฟื่องชูนุช และจุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ กรณีศึกษา: โครงการขยายกำลังการผลิตโรงไฟฟ้ากระบี่”, วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๐): หน้า ๑๗๔.

นางเยาว์ ทองสุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอสีเกา จังหวัดตรัง” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอสีเกา จังหวัดตรัง มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ส่วนผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง พบว่า เพศ และการศึกษาที่ต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน แต่อายุ และระดับรายได้ต่างการมีความคิดเห็นไม่ต่างกัน ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ปัญหาข้อจำกัดด้านเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม การขาดความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วม ไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานในกิจกรรมหรือโครงการ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ประชาชนต้องการสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ มากกว่าที่มีในโครงการ ประชาชนบางกลุ่มมองเห็นผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นตัวเงินมากกว่าความเข้มแข็งที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชน และประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการติดตามประเมินผลของกิจกรรมต่าง ๆ ข้อเสนอแนะโดยภาพรวมคือความต้องการด้านการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้าน การสร้างวินัยทางการเงิน การปลูกฝังจิตสำนึก การบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีและภูมิปัญญาเพื่อแสดงผลงานของกลุ่มต่าง ๆ และเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้แก่ประชาชนในหมู่บ้านและประชาชนทั่วไปที่สนใจในผลงานการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เป็น การเปิดโอกาส การเรียนรู้จากผลงาน ผลผลิตที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างการพัฒนาชุมชนด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนต่อไป^{๑๔๔}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทำงานของบุคคลร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตนหรือกลุ่มได้ตั้งไว้ด้วยความสมัครใจมิได้ถูกบีบบังคับ กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว อาศัยการมีส่วนร่วมเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย โดยกระบวนการของการมีส่วนร่วมครอบคลุมการทำงานทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

^{๑๔๔}นางเยาว์ ทองสุข, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอสีเกา จังหวัดตรัง”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๙.

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระครูประภัสร์มโนธรรม (ธงทิพย์ ปภสฺสโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสภาพปัจจัยเบื้องต้นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีผลให้ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๔๕}

วารินทร์ จิตคำภู ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยใหญ่) ในทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดแม่ฮ่องสอน” จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความต้องการจัดให้มีขึ้น ปรากฏว่า อยู่ในระดับมากและมากที่สุดเกือบทุกกิจกรรม ยกเว้นการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดแสดงละคร ดนตรี ลิเก การจัดประกวดแข่งขันกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดเวทีเสวนา การบรรยายและปาฐกถาทางวัฒนธรรมพื้นบ้านและการทัศนศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความต้องการจัดให้มีขึ้นระดับปานกลาง และกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอต้องการจัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงคุณปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ การจัดทำข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นหมวดหมู่ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตามลำดับ^{๑๔๖}

^{๑๔๕}พระครูประภัสร์มโนธรรม (ธงทิพย์ ปภสฺสโร), “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, หน้า ก-ข.

^{๑๔๖}วารินทร์ จิตคำภู, “การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยใหญ่) ในทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, รายงานการวิจัย, (ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา), ๒๕๕๑, หน้า ๑-๒.

สิทธิโชค วิบูลย์, สุเทพ บุญซ้อน และปิยะวรรณ เลิศพานิช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญ ชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือ เป็นการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ วิถีชาวมอญทั้งด้านวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่ยังถือได้ว่าชุมชนศาลาแดงเหนือยังมีความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ คือ คนในชุมชนยังคงปฏิบัติประเพณีหลัก ๆ เช่น ประเพณีเปิงสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีทำบุญกลางบ้าน คติความเชื่อทางศาสนา ส่วนวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต เช่น ภาษา การแต่งกาย การประกอบอาชีพของคนในชุมชนมีการอนุรักษ์ลดน้อยลง เนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศ ไปสู่ความเป็นสากลทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป หรือระบบการศึกษาแผนใหม่ทำให้มีการใช้ภาษามอญ ในชีวิตประจำวันลดน้อยลงไป อย่างไรก็ตามชาวมอญชุมชนศาลาแดงเหนือ ยังมีแนวทางในการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยให้ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับเยาวชนได้สืบทอดต่อไป (๒) การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ชุมชนศาลาแดงเหนือโดยการใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน คือ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนสภาพแวดล้อมของชุมชน มาพัฒนาโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เส้นทางการท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งนำมาสู่การสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม และ (๓) ข้อเสนอแนะต่อชุมชน คือ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดรายได้ การสร้างงาน สร้างอาชีพ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นต้นทุนในการดำเนินการ โดยประชาชนในชุมชนต้องมีความรับผิดชอบ และร่วมมือกันมาทบทวนการใช้ต้นทุนทางสังคมให้เป็นไปตามทิศทางที่ถูกต้อง แนวทางหนึ่งที่น่าสนใจคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีหลักการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเน้น การบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเพื่อก่อประโยชน์ในชุมชนคือ การกระจายรายได้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ เป็นการศึกษาและการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนแก่ผู้เกี่ยวข้อง^{๑๔๗}

^{๑๔๗}สิทธิโชค วิบูลย์, สุเทพ บุญซ้อน และปิยะวรรณ เลิศพานิช, “การศึกษาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี”, รายงานการวิจัยสาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๔, หน้า ๑-๒.

พระอธิการวิน ทีปธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณี การแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทของพระสงฆ์ ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จากการสำรวจกลุ่ม ตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ ประเพณีการแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อ พิจารณาหลายด้านพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณี การแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านร่วมปฏิบัติงาน และด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา และพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท ของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร อยู่ใน ระดับมาก คือ ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา (๒) ผลการ เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างความ คิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ จำนวนพรรษา ตำแหน่งทางสงฆ์ วุฒิการศึกษา(สามัญศึกษา) วุฒิ การศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) และระยะเวลาที่สังกัด อยู่ภายในวัด พบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัดต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร โดยภาพรวมมี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ (๓) ข้อเสนอแนะ พบว่า พระสงฆ์ควรมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้มากกว่านี้โดยการเป็นผู้นำในการบำรุงรักษา และพัฒนาการแข่งเรือใน รูปแบบใหม่ ๆ ผสมผสานกับการแข่งเรือแบบเก่า ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้ยืนยาว^{๑๔๘}

สรุปได้ว่า หน้าที่การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมจำเป็น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกฝ่าย และต้องเริ่มต้นที่การศึกษา ค้นคว้า และการวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่ ต้องการอนุรักษ์ โดยในการศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะทำให้ทราบความหมาย และความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ได้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่าทำให้เกิดการยอมรับ และการนำไปใช้ประโยชน์ อย่างเหมาะสม ต่อไป

^{๑๔๘}พระอธิการวิน ทีปธมโม, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาววัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗, หน้า ก-ข.

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีเป็นการเผยแพร่ธรรมตามแนวทางของพระพุทธเจ้า โดยรูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีเป็นการเรียนรู้ธรรมผ่านกิจกรรม ในลักษณะของพระวิทยากรธรรมะโอดี ซึ่งพระสงฆ์สามารถเป็นพระวิทยากรธรรมะโอดีได้ มีความเหมาะสม เพราะเป็นการนำหลักศาสนของพระพุทธศาสนาผ่านการประยุกต์เพื่อการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ด้วยกระบวนการใช้สื่อกิจกรรมประกอบการเรียนรู้ และใช้กระบวนการของกิจกรรมกลุ่มในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยและวิเคราะห์ห้ององค์กร วิเคราะห์ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สร้างรูปแบบการฝึกอบรม ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ รูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีจึงเกิด D-H-A-M-M-A-O-D Model โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข^{๑๔๙}

ศรคม เผือกผิววงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคู์บอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง และมั่นคง จึงได้ทำการประยุกต์หลักสารานิยธรรมเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคู์บอน สำหรับแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนวัดคู์บอนประกอบด้วย (๑) การปรับทัศนคติของชุมชนในการทวงแหวนวัดเป็นสมบัติของชุมชน (๒) การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ (๓) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา (๔) การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา (๕) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และ (๖) การจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๑๕๐}

^{๑๔๙}พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ก-ข.

^{๑๕๐}ศรคม เผือกผิววงศ์, “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคู์บอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก.

พระมหาคำพอง สททวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาในชุมชนทั้งสองศาสนาที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ภายใต้ภาวะความแตกต่างนั้นกลับเป็นการหลอมรวม และผสมผสานวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ของประชาชนในชุมชนทั้งสองศาสนาในชุมชนแห่งนี้ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงซึมซับและหลอมรวมกัน โดยไม่มีความเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาแบ่งกันประชาชนในชุมชน ดำเนินชีวิตและอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของการจัดการศึกษา สำหรับผลการวิเคราะห์การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในมิติความเป็นมนุษย์ พบว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อมีชีวิตอยู่รอดส่วนหนึ่ง และเรียนรู้ได้โดยกระบวนการศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่ง เป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่มารู้ และเห็นได้จากการมีวิถีคิด มิติทางสังคม พบว่า โครงสร้างของความรู้ และความต้องการของผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิรูปและฟื้นฟู ผ่านวิธีสอนและเนื้อหา การให้ผู้เรียนยอมรับและเข้าใจความหลากหลายของกันและกัน^{๑๕๑}

นงลักษณ์ ลักษณะโกคิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖” จากผลการวิจัยพบว่า องค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ มีชื่อว่า “6Ps Model” ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (๑) การจัดการเพื่อสันติสุข (Peaceful Management:PM) (๒) ภาวะผู้นำเพื่อสันติสุข (Peaceful Leadership :PL) (๓) การกำกับดูแลเพื่อสันติสุข (Peaceful Governance :PG) (๔) ความยุติธรรมเพื่อสันติสุข(Peaceful Justice :PJ) (๕) ที่ทำงานเพื่อสันติสุข (Peaceful Workplace :PW) และ (๖) ผลลัพธ์เพื่อสันติสุข(Peaceful Results :PR) โดยมี ๑๔ องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (๑) การสื่อสารในองค์กร (๒) วัฒนธรรมองค์กร (๓) การจัดการความรู้ (๔) การบริหารจัดการองค์กร (๕) ภาวะผู้นำ (๖) บุคลากรในองค์กร (๗) คุณค่าหลัก (๘) หลักธรรมคุณธรรมจริยธรรมขององค์กร (๙) ความรับผิดชอบต่อสังคม (๑๐) ธรรมภิบาล (๑๑) องค์กรมุ่งเน้นให้พนักงานมีความสุข (๑๒) องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุข (๑๓) ผลการดำเนินงานขององค์กร และ (๑๔) การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย^{๑๕๒}

^{๑๕๑}พระมหาคำพอง สททวโร, “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก-ข.

^{๑๕๒}นงลักษณ์ ลักษณะโกคิน, “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ก.

ปัญจริย์ จุลไกรอานิสงส์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของแรงงานฝ่ายผลิต ห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง คือ แรงงานฝ่ายผลิตยังขาดซึ่งการจดจ่อในงานที่รับผิดชอบอันเนื่องมาจากการขาดสมาธิและสติในขณะที่ทำงาน ขาดความสนใจในการทำงานอย่างจริงจัง ขาดการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและข้อผิดพลาดในการควบคุมการผลิตว่าจะส่งผลกระทบต่ออย่างไร้ของค์กร มีปัญหาเรื่องการทำงานแบบส่งทอดต่องานในแต่ละกะ ทำให้ผู้เข้ากะใหม่ไม่ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานก่อนหน้านี้ (๒) สติในพระพุทธศาสนา คือ ความระลึกได้ ความเอาใจใส่ความจำได้ความไม่เลื่อนลอย ไม่เผลอไม่ประมาทกระทำทุกอย่างด้วยความระมัดระวังตัวรับผิดชอบไม่ปล่อยปละละเลยมีความตื่นตัวในขณะที่ทำงาน พร้อมทั้งรู้ว่า สิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่ประโยชน์ ควรหรือไม่ควร รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน ไม่ทำผิดพลาดให้เกิดความเสียหาย อีกนัยหนึ่งนั้น การมีสติระลึกได้ คือ ความไม่ประมาทนั่นเอง (๓) ประยุกต์ใช้หลักสติในการพัฒนาการทำงานของแรงงานฝ่ายผลิต ด้วยการฝึกอบรมโดยกิจกรรม “โครงการสวดมนต์ปฏิบัติธรรมร่วมกัน” พบว่าพนักงานมีใจเย็นขึ้น มีอารมณ์สุขุม ไม่วุ่นวาย สามารถควบคุมตนเองได้ อดทนได้นานขึ้น มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล พุดจาสื่อสารกันอย่างระมัดระวัง มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมากขึ้น มีความรอบคอบ ไม่เข้าใจผิด ไม่หลงลืม ไม่เผลอตัว มีสภาวะแห่งความตื่นและความรู้สึกตัวควบคุมอารมณ์ได้ง่าย ผลปรากฏ คือ ผลการผลิตที่ดีขึ้นในแง่ของความปลอดภัย การสูญเสียผลิตภัณฑ์อันเกิดจากความผิดพลาดของผู้ควบคุมเครื่องจักรมีอัตราส่วนลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ประสิทธิภาพในการทำงานมีคุณภาพมากขึ้น^{๑๕๓}

สรุปได้ว่า สังคมแห่งสันติเป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้งและบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ทางสายกลางซึ่งเป็นทางสายเอกที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย คือ สันติวิธีวิถีพุทธ หรือ พุทธสันติวิธี

^{๑๕๓}ปัญจริย์ จุลไกรอานิสงส์, “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก-ข.

๒.๕.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ธนพชร นุตสาระและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน” จากผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ตำบลเวียงใต้ และกลุ่มชาติพันธุ์มุเซอ ตำบลแม่เนาเติง อำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ตำบลเวียงใต้และกลุ่มชาติพันธุ์มุเซอ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้อำเภอบางบาลมากทำให้ทั้ง ๒ กลุ่มชาติพันธุ์รับวัฒนธรรมจากภายนอกทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป ในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๒ กลุ่มนี้ใช้วัฒนธรรมกฎหมายด้วยวิธีการนับถือผีเป็นการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันที่ภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปการนับถือผีแบบดั้งเดิมไม่สามารถควบคุมสมาชิกภายในชุมชนได้ จึงจำเป็นต้องออกกฎระเบียบของชุมชนขึ้นมา เพื่อควบคุมให้สมาชิกในชุมชนมีระเบียบวินัยและปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งการตั้งกฎหมายท้องถิ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำวัฒนธรรมกฎหมายเข้ามาปรับเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน^{๑๕๔}

วศิน โต้ะสิงห์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดชลบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีบุญกลางบ้าน อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดชลบุรี พบว่า (๑) การปลูกฝังค่านิยม จากสถาบันครอบครัว โดยการเริ่มต้นจากพ่อ แม่ ที่ควรปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดี อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดีของสังคม การส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีส่วนร่วมในการร่วมประเพณีบุญกลางบ้านหรือการจัดให้มีการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเต้นรำ การประกวดร้องเพลงการเดินขบวนพาเหรด การแข่งขันการจักสาน การแข่งขันกีฬา เป็นต้น (๒) การจัดการหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีบุญกลางบ้านในสถานศึกษา เพื่อปลูกฝังและสั่งสมความรู้และส่งเสริมประเพณีบุญกลางบ้าน และความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ (๓) การสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีบุญกลางบ้าน เพื่อเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ (๔) การส่งเสริมประเพณีบุญกลางบ้านต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องพร้อมการพัฒนาและส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น การจัดงานหรือการออกนิทรรศการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าของชุมชน^{๑๕๕}

^{๑๕๔}ธนพชร นุตสาระและคณะ, “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๙, หน้า ข.

^{๑๕๕}วศิน โต้ะสิงห์, “คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์), ๒๕๕๙, หน้า ๔-๕.

วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอรุ่งทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ลาวเวียงรุ่งทอง อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ตั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ บ้านสมอลม อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เพราะเห็นว่าภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้อพยพมาไปตั้งบ้านเรือนที่ตำบลดอนคา เป็นชุมชนขนาดใหญ่มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้ เช่น บุญข้าวจี บุญบั้งไฟ สารทลาว ตักบาตรเทโว อย่างไรก็ตามชาวลาวเวียงได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่นและความเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การกินข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก สันนิษฐานว่าเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของภูมิประเทศที่เหมาะสมในการปลูกข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว มีการนำแคนพัฒนาให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่กลายเป็นวงแคนประยุกต์ มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การแต่งกายด้วยผ้าทอมือ การพูดภาษาลาวเวียงและมีความภาคภูมิใจในการเป็นชาวลาวเวียงแม้ว่าความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่จดจำจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการแพ้สงคราม การถูกกวาดต้อนก็ไม่ได้ทำให้รู้สึกถึงความด้อยกว่าชุมชนอื่น ๆ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ทำให้ชุมชนลาวเวียงแห่งนี้มีความเข้มแข็ง พยายามรักษาและฟื้นฟู และสร้างอัตลักษณ์ลาวเวียงขึ้นเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลง ความทันสมัย รวมทั้งกระแสการท่องเที่ยวชุมชนที่กำลังได้รับความนิยม^{๑๕๖}

สม จะเปา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ” จากผลการวิจัยพบว่า ชาวคะฉิ่น มีด้านความเชื่อ ศาสนาแบบดั้งเดิม วัฒนธรรม และประเพณี ที่ได้เชื่อถือกันมายุคต่อยุคจนถึงปัจจุบัน ภายหลังจากได้รับการยอมรับการเป็นชนเผ่าชีวิตความเป็นอยู่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ วัฒนธรรม และประเพณีของชนชาติพันธุ์คะฉิ่น ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมที่เปิดกว้าง สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผย เช่น ด้านวัฒนธรรม ประเพณีการแต่งกาย ภาษา และประเพณีการเต้นรำ แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางส่วนที่ยังไม่สามารถยอมรับตามกฎหมาย ดังการศึกษาที่ทุกคนก็เข้าใจตรงกันว่าการศึกษาคือสิ่งที่ดี แต่ขึ้นอยู่กับกรอบของการเรียนรู้อะไรที่แตกต่างกัน บางคนส่งเสริมลูกหลานให้การศึกษาอย่างดีก็มีอนาคตสดใส บางคนไม่มีโอกาสให้ลูกหลานให้การศึกษาได้ จึงคล้อยตามกระแสค่านิยม จึงแตกต่างกันในความรู้ความเข้าใจกันอย่างมาก^{๑๕๗}

^{๑๕๖}วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง, “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอรุ่งทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”, วารสารมหาวิทยาลัยนครราชสีมา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): หน้า ๒๖.

^{๑๕๗}สม จะเปา, “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า ๗๐.

สุธี จันทร์ศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของการขับไทดำมี ๒ ลักษณะ ได้แก่ การขับในพิธีกรรม และการขับที่เป็นวัฒนธรรมบันเทิง การขับไทดำในพิธีกรรมนั้นมีการสืบทอดในลักษณะของทรงสภาพ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ โดยผู้ขับจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามแบบแผนของพิธีกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างเคร่งครัด ซึ่งในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะขาดผู้สืบทอดและลดบทบาทเหลือเพียงการสาธิต ส่วนการขับไทดำในวัฒนธรรมบันเทิง พบการปรับเปลี่ยนโดยการผสมผสานองค์ประกอบทางดนตรีแบบดั้งเดิมเข้ากับดนตรีสมัยนิยมรวมถึงการผลิตและเผยแพร่โดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่สะท้อนให้เห็นว่า การสืบทอดในลักษณะทรงสภาพดนตรีแบบดั้งเดิม แม้จะสามารถต่อยอดจิตสำนึกความเป็นไทดำได้ดี แต่กลายเป็นข้อจำกัดในการธำรงอยู่ท่ามกลางบริบทสังคมสมัยใหม่ ในขณะที่การปรับเปลี่ยนสะท้อนถึงการต่อรองผ่านการนำองค์ประกอบและเทคโนโลยีในสังคมนั้นมาปรับใช้ ทำให้การขับมีความทันสมัยและมีคุณค่าเชิงสุนทรียะมากขึ้น จึงมีแนวโน้มของการเรียนรู้และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทดำในพื้นที่ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตต่อไปได้^{๑๕๘}

สรุปได้ว่า แต่ละชาติพันธุ์ต่างมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้มุ่งหมายเฉพาะบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่างเหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไปเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกันก็สามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้โดยเฉพาอย่างยิ่ง ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน

^{๑๕๘} สุธี จันทร์ศรี, “ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): หน้า ๘๗.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังนี้

๓.๒.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑. ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๕๑๘,๔๘๔ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^๑ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)

แทนค่า $n = \frac{518,484}{1 + 518,484(0.05)^2}$
 $= 399.69$ หรือ 400 คน

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๕๑๘,๔๘๔ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๗ กลุ่ม ตามชาติพันธุ์ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๔๐๐ คน ออกเป็น ๗ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม^๒ ดังนี้

^๑คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

^๒กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

$$\text{สูตร } n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ n_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย

N_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

N คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

n คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากชาติพันธุ์จีน จำนวน ๗๗,๐๔๗ คน ได้แก่

$$\begin{aligned} n_i &= \frac{77,047}{518,484} \times 400 \\ &= 60 \text{ คน} \end{aligned}$$

รายละเอียดจำนวนประชากรจำแนกตามชาติพันธุ์ และขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ แสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑

จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย
บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำแนกตามชาติพันธุ์

ที่	ชาติพันธุ์	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑	ชาติพันธุ์จีน	๗๗,๐๔๗	๖๐
๒	ชาติพันธุ์ยวน	๑๒๗,๐๖๑	๙๘
๓	ชาติพันธุ์มอญ	๓๖,๗๑๐	๒๘
๔	ชาติพันธุ์เขมร	๖๘,๓๘๕	๕๓
๕	ชาติพันธุ์ลาวเวียง	๑๑๓,๗๒๔	๘๘
๖	ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง	๖๓,๑๑๗	๔๙
๗	ชาติพันธุ์โส้	๓๒,๔๔๐	๒๕
รวม		๕๑๘,๔๘๔	๔๐๐

๓.๒.๒ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ ตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๐ ท่าน ดังนี้

๑.๑ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สุนติกโร)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลเสมาธรรมจักร

สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา

๑.๒ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรุฑโฒ)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดขนอน/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานใน-

การอนุรักษ์พื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO)

๑.๓ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ

กระทรวงมหาดไทย

๑.๔ นางนงคราญ สุขสม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๑.๕ นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๑.๖ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ์

ตำแหน่ง ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.)
ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

๑.๗ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๘. นายไพโรจน์ พจนานาท

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

๑.๙ นางวิภา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๑.๑๐ นางรวีวรรณ ลิ่มพิบูลย์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ ตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ ท่าน ดังนี้

๒.๑ พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต)

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร)

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอจอมบึง/

ประธานกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรม ๘ ชาติพันธุ์
วัดวาปีสุทธาวาส อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๒.๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

๒.๔ นางสมนึก เทพธรรม

ตำแหน่ง ประธานชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ

บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๒.๕ นายตรีพล อารมณชีน

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ยวน อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๒.๖ นายวันวิส คชประดิษฐ์

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์มอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๒.๗ นายทม เบ็ญจา

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๒.๘ นายทน สาลีสาย

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ลาวโส้ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้

๓.๓.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ และลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

๑. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑.๑ ศึกษาผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนดกรอบการสร้างแบบสอบถาม

๑.๒ สร้างแบบสอบถาม

๑.๓ นำเสนอร่างแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือการวิจัยในเชิงปริมาณต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๑.๔ นำไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๑.๕ ปรับปรุงแก้ไข และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นส่วนงานหลักในการกำกับวิจัยเรื่องนี้ เพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๒.๒ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทั้งภายในและภายนอก เพื่อตรวจสอบแล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชชัย ไชยสา	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รพีพรรณ เทียมเดช	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

โดยได้พิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ โครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๓ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐

๓. การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๓๔๑

๔. ลักษณะของแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป เป็นลักษณะคำถามชนิดเลือกตอบ (Check list) ประกอบไปด้วย เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ในลักษณะของแบบสอบถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert Scale) จำแนกออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

^๓สุวรีย์ ศิริโกภากรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

เลือกตอบ ๑ หมายถึง มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ (เฉพาะข้อความนั้น) น้อยที่สุด

เลือกตอบ ๒ หมายถึง มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ (เฉพาะข้อความนั้น) น้อย

เลือกตอบ ๓ หมายถึง มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ (เฉพาะข้อความนั้น) ปานกลาง

เลือกตอบ ๔ หมายถึง มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ (เฉพาะข้อความนั้น) มาก

เลือกตอบ ๕ หมายถึง มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ (เฉพาะข้อความนั้น) มากที่สุด

แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) นี้ ได้มีการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๔ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับ มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับ น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ในลักษณะของแบบสอบถามชนิดปลายเปิด (Open Ended Question)

๓.๓.๒ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน โดยมีข้อคำถามแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

ข้อที่ ๑ ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย

^๔ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

ข้อที่ ๒ ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

ข้อที่ ๓ ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

ข้อที่ ๔ ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

ข้อที่ ๕ ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

ข้อที่ ๖ ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เน้นการการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล โดยมีผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางของการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง ทั้งนี้ผู้วิจัยในฐานะผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ได้กระตุ้นให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการอภิปรายโต้ตอบ แสดงความเห็น เล่าเรื่อง ประสบการณ์ร่วมกัน ตามประเด็นที่ผู้วิจัยโดยฐานะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกลุ่มกับผู้วิจัยในฐานะผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เพื่อให้ได้กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๓.๔.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ดำเนินการขออนุมัติหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด

๒. ดำเนินการนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ไปยังพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลทำการศึกษาวิจัย

๓. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมทีมผู้วิจัย

๔. ตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมด ร้อยละ ๑๐๐

๓.๔.๑ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑.๑ ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ คือ การเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมกับเตรียมเอกสาร และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๑.๒ ขั้นดำเนินการด้านเอกสาร คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ไปถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

๑.๓ ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การปฏิบัติการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้จะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ก็จะไม่ทำการบันทึกเสียงในช่วงนั้นไว้

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๒.๑ ขั้นการประสานงาน คือ การติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้

๒.๒ ขั้นการเตรียมการ คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย เพื่อขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๒.๓ ขั้นตอนการสนทนากลุ่มเฉพาะ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่กระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มสนทนาขนาดกลาง ได้อภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนากำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้วิจัยโดยฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๕.๑ เชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)^๕

$$P = \frac{X \times 100}{N}$$

P คือ ค่าร้อยละ

X คือ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

N คือ จำนวนประชากร

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

ค่าเฉลี่ย (Mean)^๖

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

\bar{X} คือ ค่าเฉลี่ย

$\sum fx$ คือ ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม

N คือ จำนวนประชากร

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๗

$$S = \sqrt{\frac{N \sum fx^2 - (\sum fx)^2}{N(N-1)}}$$

S คือ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$\sum fx$ คือ ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ

N คือ จำนวนประชากร

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบตาราง

^๕นิภา เมธาวีชัย, *วิทยาการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๘.

^๖สงศรี ชมภูวงศ์, *การวิจัย*, (นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕.

^๗ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

๓.๕.๒ เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้จากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบ ด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งใช้หัวข้อสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ประกอบด้วย ตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๑๐ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ รวมทั้งปรับให้มีความชัดเจนทางการสื่อสารและความหมาย และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๒ ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๓ ผลการวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ประกอบด้วย ตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๑๐ ท่าน ได้กำหนดลำดับของการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนติกโร)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลเสมาธรรมจักร

สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา

๒. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑู)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดขนอน/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานใน-

การอนุรักษ์พื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO)

๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ

กระทรวงมหาดไทย

๔. นางนงคราญ สุขสม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๕. นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๖. นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ์

ตำแหน่ง ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.)
ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

๗. นายประคอง สร้อยสวัสดิ์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๘. นายไพโรจน์ พจนาท

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

๙. นางวีณา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๑๐. นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น
ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน โดยจำแนกตามรายได้ของการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการศึกษา คันทวี หรือวิจัย

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการศึกษา คันทวี หรือวิจัย พบว่า

๑. ด้านการศึกษาคันทวีนั้น ได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคงคาราม อยู่ในบริเวณวัดคงคาราม พิพิธภัณฑ์เป็นแบบเรือนไม้ทรงไทย เป็นที่รวบรวมวัตถุโบราณเก่าแก่ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เป็นสื่อการสอนให้เยาวชนรุ่นหลังได้มาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ทุกวัน นอกจากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านภายในวัด ยังมีจิตรกรรมฝาผนัง วัดคงคารามเป็นวัดมอญ สร้างขึ้นโดยพระยามอญ มีอายุกว่า ๒๐๐ ปี มีศิลปะที่เป็นผลงานของชาวไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งได้อนุรักษ์ไว้ให้เยาวชนได้ศึกษากันด้วย^๑

๒. ในส่วนของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดขนอน กล่าวได้ว่า มีการศึกษาคันทวีและวิจัยอย่างเป็นทางการ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา จากการที่สถาบันการศึกษาและองค์กรภาครัฐเริ่มเข้ามาทำวิจัยและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก และจากการมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกมากขึ้นนี้ นำไปสู่การอนุรักษ์อย่างเป็นทางการภายใต้ โครงการจัดทำหนึ่งใหญ่ชุดใหม่ของวัดขนอน ตามพระราชดำริใน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ขณะมีพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ในเวลาต่อมา^๒

๓. การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนคูบัว มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชื่อว่า จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว ซึ่งตั้งบริเวณวัดโฆลงสุวรรณคีรี เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านคูบัว ด้วยความริเริ่มของชุมชนหลายองค์กรในพื้นที่ภายในจัดแสดงภูมิปัญญาไทยสมัยโยนกเชียงแสน ซึ่งชาวล้านนาได้อพยพจากเมืองเชียงแสนมาอยู่ที่คูบัวเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีที่แล้ว ห้องจัดแสดงวิถีชีวิตของชาวคูบัว มีหุ่นจำลองของพระเกจิอาจารย์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และห้องจัดแสดงวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย จัดแสดงทุกกระบวนการตั้งแต่การเกี่ยวข้าว นวดข้าว ตำข้าว จนถึงการแปรรูปจากข้าวเปลือกสู่ข้าวสาร^๓

^๑สัมภาษณ์ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนตโกโร), เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๒สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธ), เจ้าอาวาสวัดขนอน/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO), วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๓สัมภาษณ์ พระครูโฆฏิกาสุพจน์ ธีรวโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔. การศึกษาค้นคว้าข้อมูลในปัจจุบันทำได้สะดวกกว่าในอดีต แต่โดยภาพรวมในระดับชุมชน ที่ไม่นับรวมสถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งดำเนินการค้นคว้าและวิจัยตามพันธกิจขององค์กรแล้วนั้น ถือว่ายังคงขาดความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้ส่วนที่มีความชัดเจนและมีความกระตือรือร้นสูง คือ ชุมชนที่อาศัยศิลปวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นกระแสหลักที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน^๔

๕. ทุกวันนี้ คนในชุมชนเริ่มเกิดความตื่นตัว เกิดกระแสอนุรักษ์นิยมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น มุ่งปลูกฝังและสร้างความภาคภูมิใจแก่เยาวชนในพื้นที่ และยังได้เปิดให้คนภายนอกชุมชนที่มีความสนใจสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้^๕

๖. มีการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจให้กับลูกหลาน เพื่อให้เล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีบ้างเป็นส่วนน้อยที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการรวบรวมข้อมูลเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ อาจเพราะเข้าใจว่าข้อมูลที่มีอยู่เพียงพอแล้ว จึงไม่สนใจจะหาข้อมูลจากภายนอก หากทุกคนในชุมชนมีการแสวงหาข้อมูลจากที่ต่าง ๆ ให้กว้างขึ้น ก็จะได้รับความรู้ที่แปลกใหม่และนำมาใช้ในการอนุรักษ์ได้ดีขึ้น^๖

๗. พัฒนาการในปัจจุบัน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่เป็นระเบียบ เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาของผู้มีความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในชุมชน ทุกฝ่ายจึงร่วมมือสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีของชุมชนชาติพันธุ์^๗

^๔สัมภาษณ์ นางนงคราญ สุขสม, ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๕สัมภาษณ์ นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๖สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิตีเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๗สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๘. บางโรงเรียนมีการจัดการเรียนเป็นหลักชุมชนเพื่อปลูกฝังให้เด็กรุ่นหลังได้รู้จัก เห็นคุณค่า และความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์ และปลูกฝังความรักมรดกทางวัฒนธรรม^๘

๙. ปัจจุบัน มีการส่งต่อสืบทอดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ ๆ ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมจะไม่เลือนหายไปจากชุมชน เพราะภาครัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ ซึ่งตัวศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี^๙

๑๐. ระยะเวลาหลัง เริ่มมีการสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมาก มีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของนิสิต นักศึกษา และนักเรียนเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนและวัฒนธรรมต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านเกิดการตื่นตัวและมีความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน^{๑๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย พบว่า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อต่อการศึกษาค้นคว้า มีการจัดให้คนชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน มีการส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม และมีการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาประจำท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรสถานศึกษา

^๘สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๙สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๑.๒ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า พบว่า

๑. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า ได้มีการให้ความรู้แก่คนในชุมชนและภายนอก ให้เล็งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม เพื่อให้ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่เป็นพื้นฐานส่งเสริมและสร้างมูลค่าด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย^{๑๑}

๒. การส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่านั้น ในส่วนของชุมชนมอญวัดখনอน ต้องยกคุณงามความดีให้กับ หลวงปู่กล่อม เพราะการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดখনอนถือกำเนิดขึ้นด้วยความอุปถัมภ์ของท่าน ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดখনอนในขณะนั้น ถือเป็นการอนุรักษ์มรดกชิ้นครูที่ต้องอาศัยศิลปะหลายแขนงผสมผสานทั้งหัตถศิลป์ นาฏศิลป์ คีตศิลป์ และวรรณศิลป์ ซึ่งได้รุ่งเรืองตลอดยุคสมัยหลวงปู่กล่อม จนกระทั่งสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ศิลปวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่ต้องเสื่อมความนิยมลง ด้วยเผชิญกับสื่อบันเทิงสมัยใหม่ และครูหนังรุ่นเก่าต่างชราภาพลงไปทุกวัน แต่ต่อมาทางวัดและชุมชนต่างหวั่งใยในอนาคตของหนึ่งใหญ่ กังวลว่าอาจถึงคราวสิ้นสุด หากปล่อยตามยถากรรม จึงร่วมกันรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมเก่าแก่ของชุมชนกระทั่งทุกวันนี้^{๑๒}

๓. มีการสนับสนุนทั้งจากหน่วยงานของสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ้าตีนจกคูบัว ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยวน ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากเชียงใหม่ และมาตั้งรกรากที่นี้มานานกว่าร้อยปี โดยชาวบ้านที่นี้ยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวไทยวนเอาไว้ที่ เห็นเด่นชัด คือ เรื่องของเครื่องแต่งกาย แต่เดิมชาวบ้านจะทอผ้าเพื่อใช้กันเองในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาจึงเริ่มผลิตเป็นสินค้า ภายหลังจากที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรการทอผ้าจก เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๐^{๑๓}

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สุนตโกโร), เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรุฑโฒ), เจ้าอาวาสวัดখনอน/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO), วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔. มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใส่ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเพื่ออนุรักษ์ชุมชนหลัง ทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น แต่ละชาติพันธุ์ ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย รัฐบาลก็มีนโยบายในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของไทย เพื่อให้คนไทยเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญ ถ่ายทอดสืบต่อกันไปรุ่นสู่รุ่น^{๑๔}

๕. การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า มีการส่งเสริมและผลักดันให้นำขนบธรรมเนียมและประเพณีประจำท้องถิ่นที่ดงามกลับมาสู่สังคม^{๑๕}

๖. การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกท้องถิ่น ก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้บุคคลภายในท้องถิ่นเล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของตน เพราะยิ่งบุคคลภายนอกให้ความสนใจมากขึ้นเท่าใด ย่อมเกิดคุณค่า ย้อนกลับมาเป็นแรงกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นหรือบุคคลภายในเล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๑๖}

๗. ปัจจุบัน มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในรูปแบบของการใช้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยให้ประชาชนทั้งในและนอกชุมชนได้มีส่วนร่วม และใช้การประชาสัมพันธ์ด้วยการแทรกเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ได้มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์งานข้อมูลท้องถิ่นและชี้แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น โดยมีการสร้างสรรค์สื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย^{๑๗}

^{๑๔}สัมภาษณ์ นางนงคราญ สุขสม, ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิตีเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลตีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗}สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตีเด่น ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๘. มีการส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า มาร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง สร้างความเข้าใจในการปรับเปลี่ยนตามกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม มีการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งยังมีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ประจำท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นเพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของกลุ่มด้วย^{๑๘}

๙. โรงเรียนก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมให้เยาวชนเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว การสร้างอาชีพ และการเพิ่มรายได้ ซึ่งในปัจจุบันนี้ โรงเรียนประจำชุมชนได้มีโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทยทรงดำ ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้ตระหนักและเล็งเห็นคุณค่าความสำคัญ^{๑๙}

๑๐. มีการเปิดเวทีหรือสร้างพื้นที่ให้เยาวชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสแสดงความรู้ความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น การปั้น การวาด การแกะสลัก และการแสดงต่าง ๆ^{๒๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า พบว่า มีการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์, มีการให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานของสงฆ์และหน่วยงานจากภาครัฐในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม, มีการส่งเสริมผลักดันให้นาชนบรรมนิยมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับคืนสู่สังคม, มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใส่ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง และมีการส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย

สัมภาษณ์ ^{๑๘}นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๙}สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๐}สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๑.๓ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม พบว่า

๑. ปัจจุบัน ชาวบ้านมีความตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างมาก เพราะมีการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น และยังได้รับความร่วมมือจากประชาชน หน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเอกชนที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง^{๒๑}

๒. เมื่องานอนุรักษ์หลักปักฐานอย่างมั่นคง กิจกรรมการเผยแพร่ที่ดำเนินการไปพร้อมกันก็ได้รับการต่อยอด และค่อย ๆ ขยายวงเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มและองค์กรทางวัฒนธรรมต่าง ๆ กว้างขึ้น โดยมีกิจกรรมการจัดงานเทศกาลหนังใหญ่วัดขนอนเป็นตัวเชื่อมร้อย งานจัดทุกปีช่วงหยุดสงกรานต์ เริ่มครั้งแรกใน ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และทำมาต่อเนื่องถึงทุกวันนี้ ปัจจุบัน มีเครือข่ายศิลปินและสื่อพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ มาช่วยกันขยายเครือข่าย ขยายชุมชน^{๒๒}

๓. ที่ผ่านมามีช่วงเวลาหนึ่งที่หลานรุ่นใหม่ชาวไทยวนในจังหวัดราชบุรีไม่สนใจการทอผ้า ด้วยที่พื้นบ้านแต่หันไปทำงานในโรงงาน และนิยมสวมใส่ผ้าแบบสากล คนที่เคยทอผ้าไทยวนได้ก็ลดน้อยลง เพราะคนแก่ทยอยเสียชีวิตไป เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจการทอผ้า ทำให้ศิลปะการทอผ้าจากไทยวนเกือบจะสูญหายไป แต่ต่อมาประมาณปี ๒๕๒๙ ภูมิปัญญาการทอผ้าจากไทยวนได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่อีกครั้ง มีการขยายขอบเขตให้เป็นมากกว่าการจัดทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ให้คนทุกเพศทุกวัยได้มีความรู้สึกร่วมมีส่วนร่วม ทั้งในส่วนของ การ จัดประกวดธิดาผ้าจาก การประกวดผ้าจากโบราณและแข่งขันทอผ้าจาก ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้ยังคงมีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน^{๒๓}

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สุนตโกโร), เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรอุโธม), เจ้าอาวาสวัดขนอน/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO), วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพรรณ ธีรวโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม มีการรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชนตระหนักในความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมว่าเป็นเรื่องที่ต้องให้การรับผิดชอบร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุน ประสานงาน การบริการความรู้ การบริหารวิชาการ และการระดมทุนทรัพย์สำหรับจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน และโบราณวัตถุ^{๒๔}

๕. หน่วยงานภาครัฐมีการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาเอง ก็ได้เสริมสร้างความร่วมมือในการปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของวัดและชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ได้จัดอบรมให้ความรู้แก่พระสงฆ์เกี่ยวกับรูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถาน การบูรณะซ่อมแซม รูปแบบการอนุรักษ์ด้านโบราณวัตถุ รูปแบบการอนุรักษ์ด้านศิลปวัตถุ รูปแบบการอนุรักษ์ด้านประเพณี ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในจังหวัด ร่วมกันรับผิดชอบอย่างเป็นระบบในการอบรมถวายความรู้ ถือเป็นนโยบายสำคัญในการอนุรักษ์อีกประการหนึ่ง^{๒๕}

๖. องค์กรชุมชนมีการรณรงค์ ชักชวน ให้คนในชุมชนร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น เน้นการฟื้นฟูโดยการเลือกสรรศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้ว มาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นดั้งเดิม ดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมของการอนุรักษ์^{๒๖}

๗. ปัจจุบัน ทุกฝ่ายเล็งเห็นความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน ทำให้มีส่วนร่วมในการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง เห็นได้ชัดเจนจากงานเทศกาลและวันสำคัญต่าง ๆ ที่จะมีการจัดกิจกรรมตามประเพณีในท้องถิ่น และมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเพื่อชักชวน ให้ผู้ที่มีความสนใจในประเพณีและวัฒนธรรมของชาวลาวเวียงได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนเราจัดขึ้น^{๒๗}

^{๒๔}สัมภาษณ์ นางนงคราญ สุขสม, ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๕}สัมภาษณ์ นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๖}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิตเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลตีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๗}สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตีเด่น ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๘. มีการเผยแพร่กิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์ มีการนำเสนอภาพถ่ายศิลปวัฒนธรรมในสื่อออนไลน์ สิ่งที่น่าสนใจในยุคดิจิทัล คือ การที่วัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถปรับเข้าสู่โลกออนไลน์ เพื่อการเผยแพร่ความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ผู้คนในสังคม บนโลกออนไลน์ ด้วยภาพ เสียง และตัวหนังสือ ที่ล้วนแล้วแต่ช่องทางที่สะดวก ประหยัด และประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวไปในตัวด้วย^{๒๘}

๙. ทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้ชักชวนให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง^{๒๙}

๑๐. การมีส่วนร่วมมิได้จำกัดอยู่ในชุมชนเท่านั้น มีการประสานไปสู่บุคคลภายนอกในวงกว้าง มีการนำกิจกรรมสำคัญทางวัฒนธรรมหรือศิลปะไปประชาสัมพันธ์สู่ภายนอก โดยเฉพาะทางออนไลน์ มีการประสานไปยังชุมชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีวัฒนธรรมหรือศิลปะต่าง ๆ ให้มีการแลกเปลี่ยนหรือจัดแสดงด้วย^{๓๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม พบว่า มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนคนในชุมชนให้ร่วมรณรงค์ในการทำกิจกรรมป้องกันศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และมีการเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์

^{๒๘}สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๙}สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๐}สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๑.๔ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม พบว่า

๑. การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมในปัจจุบันได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งประชาชนในชุมชน พระภิกษุสงฆ์ หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งเล็งเห็นความสำคัญ ให้ความสนใจ ร่วมกันประชุมทำกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน^{๓๑}

๒. วัดখনอนเกี่ยวพันโดยตรงกับการสืบสานศิลปะการแสดง มิใช่เพียงอนุรักษ์ตัววัตถุหรือตัวหนังใหญ่เพียงอย่างเดียว การใช้ทุนรอนเพื่อขับเคลื่อนงานก็เป็นเรื่องสำคัญ หนังใหญ่วัดখনอนมีงบประมาณเกี่ยวกับการตอบแทนปราชญ์พื้นบ้านที่มาสอนโดยใช้งบประมาณของวัด นอกจากนี้ยังจัดการแสดงหนังใหญ่ในวันเสาร์อาทิตย์ เปิดให้ชมฟรี ตั้งตู้รับบริจาค และยินดีรับการแสดงนอกสถานเพื่อส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม โดยยึดหลักว่า การอนุรักษ์และคนทำงานวัฒนธรรม ถ้าทำด้วยความรักอย่างเดียวไปต่อไม่ได้ สักพักก็ต้องเลิก ดังนั้นต้องมีค่าตอบแทนหรือการจัดจ้างเข้ามาบ้างถึงจะอยู่กันได้ เป็นค่าตอบแทนเล็กน้อย เป็นสินน้ำใจ เขาจึงมีแรงทำงานวัฒนธรรมต่อไป^{๓๒}

๓. โดยส่วนตัว ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการวางแผนงาน ดำเนินงาน และการติดตามประเมินศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกร่วมกับชุมชน กับคณะสงฆ์ หน่วยงานรัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง^{๓๓}

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนตโกโร), เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธม), เจ้าอาวาสวัดখনอน/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO), วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔. กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับฟังข้อเสนอหรือความเห็นในการปรับปรุงวิธีการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนศิลปะและภูมิปัญญาวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งภายในประเทศ และรวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกด้วย^{๓๔}

๕. สำนักงานพระพุทธศาสนา มีบทบาทโดยตรงในการให้ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยแก่องค์กรคณะสงฆ์ และมีบทบาทในการสร้างผู้นำในการดูแลรักษาแหล่งโบราณคดี สร้างการเป็นแบบอย่างที่ดีในทางปฏิบัติของพระสงฆ์ สร้างความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของพระสงฆ์แก่คนในชุมชน และส่งเสริมการสร้างแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลาง^{๓๕}

๖. ปัจจุบัน มีการประชุมเพื่อเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ช่องทางในการนำเสนอความคิดเห็นก็ยังมีจำกัด มีการศึกษารูปแบบวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนชาติพันธุ์เดียวกันทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด โดยกระบวนการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมนี้ ได้มีการจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำทุกปี^{๓๖}

๗. องค์กรชุมชนต้องเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ทุกชุมชนต้องมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชนด้วยกัน และระหว่างประชาชนในชุมชนและบุคคลภายนอก ให้เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา การอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม^{๓๗}

^{๓๔}สัมภาษณ์ นางนงคราญ สุขสม, ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๕}สัมภาษณ์ นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๖}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิตีเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลตีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๗}สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตีเด่น ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๘. โดยลักษณะวิถีที่แตกต่างกัน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความแตกต่างและหลากหลาย ด้านศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมอญก็จะมีแต่ของมอญ ชุมชนลาวก็จะมีแต่ของลาว เป็นต้น แต่ในชุมชนชาติพันธุ์เดียวกันจำเป็นต้องสนับสนุนให้มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น จัดให้มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมสักปีละครั้ง โดยอาจเป็นงานประสานวัฒนธรรมชนเผ่าในชุมชน เป็นต้น^{๓๘}

๙. เวทีประชุมประชาคมของหมู่บ้านเป็นพื้นที่เสรีในการเผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชน วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน และจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประเมินผลการป้องกันความเสื่อมทางวัฒนธรรมที่ดิ่งงามซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิม^{๓๙}

๑๐. มีการเปิดโอกาสให้ได้แสดงความคิดเห็นในการประชุมหารือร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างเอกลักษณ์ และส่งเสริมการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น^{๔๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม พบว่า มีการประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น, มีการติดตามประเมินวัฒนธรรมท้องถิ่นกับร่วมกัน, มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการจัดกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และมีการจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น

^{๓๘}สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๙}สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๐}สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๑.๕ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ พบว่า

๑. มีการแนะนำเกี่ยวกับความรู้ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่^{๔๑}

๒. วัดখনอนให้ความสำคัญต่อความสืบเนื่องในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรม จึงวางแผนและพยายามสร้างทายาท สร้างระบบการบริหารจัดการเพื่อให้หนังใหญ่วัดখনอนก้าวเดินอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง ทั้งชักชวนเยาวชนในท้องถิ่นให้มาฝึกเชิดหนังใหญ่ มีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนที่มีแวว ได้ร่ำเรียนวิชาศิลปะการเชิดหนังใหญ่ เพื่อนำมาใช้กับงานอนุรักษ์ตัวหนังใหญ่ สถาน่องานอนุรักษ์และบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นในปัจจุบัน^{๔๒}

๓. มีการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน กล่าวคือ พัฒนาผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่า เป็นสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว มิใช่เป็นเพียงวัตถุสิ่งของที่ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังเช่นที่ผ่านมา มีช่วงเวลาที่หลานรุ่นใหม่ชาวไทยวนในจังหวัดราชบุรีไม่สนใจการทอผ้าด้วยกี่พื้นบ้านแต่หันไปทำงานในโรงงาน และนิยมสวมใส่ผ้าแบบสากล คนที่เคยทอผ้าไทยวนได้ก็ลดน้อยลง เพราะคนแก่ทยอยเสียชีวิตไป เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจการทอผ้า ทำให้ศิลปะการทอผ้าจากไทยวนเกือบจะสูญหายไป แต่ต่อมา ภูมิปัญญาการทอผ้าจากไทยวนได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ในฐานะผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมไทยวนที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน^{๔๓}

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สุนตโกโร), เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรอุโธม), เจ้าอาวาสวัดখনอน/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO), วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพรรณ ธีรวโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔. มีมาตรการของภาครัฐในการป้องกันและรักษาศิลปะ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุที่เป็นสมบัติของชาติ แต่รัฐก็ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการแก้ไข และมีมาตรการ ป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นด้วย^{๔๔}

๕. การสร้างทัศนคติความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมในปัจจุบัน มีการ สร้างทัศนคติความรู้และความเข้าใจผ่านทางกิจกรรมประเพณีสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน มีวัฒนธรรมที่ เกี่ยวเนื่องด้วยพุทธศาสนาที่นำมาใช้เป็นสื่อกลาง งานประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ อาศัยพื้นที่ของ วัดเป็นสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม มีพระภิกษุเป็นผู้สร้างสร้างทัศนคติความรู้และความเข้าใจให้แก่ ชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย^{๔๕}

๖. มีการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจให้กับลูกหลาน เพื่อให้เล็งเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีบ้างเป็นส่วนน้อยที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ อาจเพราะยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ จึงไม่ให้ความสนใจ หากทุกคนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและ ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมในฐานะมรดกที่สร้างมูลค่าได้ นี่จะเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์ได้ดี ยิ่งขึ้นกว่าเดิม^{๔๖}

๗. พัฒนาการในปัจจุบัน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของ กลุ่มชาติพันธุ์ให้ถ่ายทอดการศึกษาของผู้มีความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในชุมชน ทุกฝ่ายจึงร่วมมือ สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น ให้เกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีของชุมชนชาติพันธุ์^{๔๗}

^{๔๔}สัมภาษณ์ นางนงคราญ สุขสม, ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวง วัฒนธรรม, วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๕}สัมภาษณ์ นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๖}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิตเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลตีเด่น (คอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๗}สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตีเด่น ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๘. บางโรงเรียนมีการจัดการเรียนเป็นหลักชุมชนเพื่อปลูกฝังให้เด็กรุ่นหลังได้รู้จัก เห็นคุณค่า และความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์ และปลูกฝังความรักมรดกทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง^{๔๘}

๙. ในครอบครัวมีพ่อแม่เป็นผู้สร้างทัศนคติความรู้และความเข้าใจให้แก่ลูก และในโรงเรียนมีครูอาจารย์เป็นผู้สร้างสร้างทัศนคติความรู้และความเข้าใจให้แก่ศิษย์ เห็นได้ชัดเจนว่า มีการระดมความร่วมมือในการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่มีความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ และความภูมิใจในประเพณีและวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีองค์กรชุมชนคอยให้ความสนับสนุน^{๔๙}

๑๐. มีการส่งเสริมให้ปราชญ์ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์คอยให้การสนับสนุนการพัฒนา ศักยภาพของกลุ่ม เปิดโอกาสในการแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ ด้วย^{๕๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ พบว่า มีการแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางวัฒนธรรม มีการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน มีมาตรการป้องกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของชุมชน และมีการเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่

^{๔๘}สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนานท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๙}สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๐}สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๑.๖ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม พบว่า

๑. ปัจจุบัน มีการจัดนิทรรศการกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ของคณะสงฆ์ เกิดเป็นรูปแบบการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน โดยใช้กลไกการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ที่ตอบสนองต่อนโยบายระดับประเทศที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ต้องการให้สังคมเกิดความสงบสุข^{๕๑}

๒. ในส่วนของศิลปวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดขนอนนั้น กิจกรรมการเผยแพร่ได้ดำเนินการไปพร้อมกันก็ได้รับการต่อยอด และค่อย ๆ ขยายวงเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มและองค์กรทางวัฒนธรรมต่าง ๆ กว้างขึ้น โดยมีกิจกรรมการจัดงานเทศกาลหนังใหญ่วัดขนอนเป็นตัวเชื่อมร้อย งานจัดทุกปีช่วงหยุดสงกรานต์ เริ่มครั้งแรกใน ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นต้นมา และได้จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ปัจจุบัน มีองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรการกุศล ตลอดจนเครือข่ายศิลปินและสื่อพื้นบ้าน และสื่อสารมวลชนต่าง ๆ มาช่วยกันจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม^{๕๒}

๓. มีการจัดตั้งศูนย์กลางการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ประชาชนเข้าใจ ชุมชนคูบัวก็มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชื่อว่า จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว ซึ่งตั้งบริเวณวัดโฆลงสุวรรณคีรี เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านคูบัว ด้วยความริเริ่มของชุมชนหลายองค์กรในพื้นที่ภายในจัดแสดงภูมิปัญญาไทยสมัยโยนกเชียงแสน ซึ่งชาวล้านนาได้อพยพจากเมืองเชียงแสนมาอยู่ที่คูบัวเมื่อประมาณสองร้อยปีที่แล้ว ห้องจัดแสดงวิถีชีวิตของชาวกูบัว มีหุ่นจำลองของพระเกจิอาจารย์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และห้องจัดแสดงวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยที่จัดแสดงทุกกระบวนการ^{๕๓}

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนตโกโร), เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรุฑโฒ), เจ้าอาวาสวัดขนอน/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO), วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมรางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔. มีการจัดประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้ว่าตนมีสิทธิในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรมประจำท้องถิ่นของตนโดยไม่ขัดต่อกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ซึ่งโดยแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง ฟื้นฟูการใช้ทรัพยากรทางมรดกวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งแม้จะถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่ก็ยังเป็นระดับที่มีความสำคัญที่สุดด้วยเช่นกัน^{๕๔}

๕. ปัจจุบัน มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต โดยได้มีเครือข่ายสารสนเทศทางด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตได้^{๕๕}

๖. องค์กรชุมชนได้ส่งเสริมสนับสนุนข้อมูลประวัติและความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นแก่สื่อมวลชนทุกประเภท เพราะตระหนักถึงความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกท้องถิ่นควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้บุคคลภายในท้องถิ่นเล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของตน เพราะยังบุคคลภายนอกให้ความสนใจมากขึ้นเท่าใด ย่อมเกิดคุณค่า ย้อนกลับมาเป็นแรงกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นหรือบุคคลภายในเล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น^{๕๖}

๗. ปัจจุบัน มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก มีระบบสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมที่รองรับการประชาสัมพันธ์ด้วยการแทรกเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ได้มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์งานข้อมูลท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๕๗}

^{๕๔}สัมภาษณ์ นางนงคราญ สุขสม, ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิตีเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลตีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๗}สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตีเด่น ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๘. มีการเผยแพร่กิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์ มีการนำเสนอภาพถ่ายศิลปวัฒนธรรมในสื่อออนไลน์ สิ่งที่น่าสนใจในยุคดิจิทัล คือ การที่วัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถปรับเข้าสู่โลกออนไลน์ เพื่อการเผยแพร่ความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ผู้คนในสังคม บนโลกออนไลน์ ด้วยภาพ เสียง และตัวหนังสือ ที่ล้วนแล้วแต่ช่องทางที่สะดวก ประหยัด และประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวไปในตัวด้วย^{๕๘}

๙. มีเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ในวงกว้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ^{๕๙}

๑๐. มีการจัดทำสื่อออนไลน์ การจัดการอย่างมีระบบ มีการจัดหลักสูตรชุมชนศึกษา มีการจัดทำระบบสารสนเทศให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน เพื่อเป็นการนำข้อมูลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในกิจการหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี^{๖๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕, มีการตั้งศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ประชาชนเข้าใจ, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต และมีข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์

^{๕๘}สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนานท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๙}สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๖๐}สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า (๑) ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย พบว่า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกการศึกษา ค้นคว้า, มีการจัดให้คนชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน, มีการส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษากิจการดำรงชีวิต, มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม และมีการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาประจำท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรสถานศึกษา (๒) ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า พบว่า มีการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์, มีการให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานของสังคมและหน่วยงานจากภาครัฐในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม, มีการส่งเสริมผลักดันให้นำขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับคืนสู่สังคม, มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใส่ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง และมีการส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย (๓) ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม พบว่า มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชนและหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนคนในชุมชนให้ร่วมรณรงค์ในการทำกิจกรรมป้องกันศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และมีการเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์ (๔) ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม พบว่า มีการประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น, มีการติดตามประเมินวัฒนธรรมท้องถิ่นกับร่วมกัน, มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการจัดกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และมีการจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น (๕) ด้านการสร้างทัศนคติความรู้ และความเข้าใจ พบว่า มีการแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน, มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางวัฒนธรรม, มีการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน, มีมาตรการป้องกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของชุมชน และมีการเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ และ (๖) ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, มีการตั้งศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต และมีข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์

๔.๒ ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโส้, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จากแบบสอบถามลักษณะคำถามชนิดเลือกตอบ (Check list) ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๖๐	๔๐.๐๐
หญิง	๒๔๐	๖๐.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

(n = ๔๐๐)

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

(n = ๔๐๐)

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๖	๔.๐๐
๒๐-๓๐ ปี	๑๐๑	๒๕.๒๕
๓๑-๔๐ ปี	๗๗	๑๙.๒๕
๔๑-๕๐ ปี	๘๘	๒๒.๐๐
๕๑-๖๐ ปี	๗๘	๑๙.๕๐
๖๑ ปีขึ้นไป	๔๐	๑๐.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒๕ รองลงมา ได้แก่ มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๐ มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๕๐ มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๒๕ มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๐ คน และมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ

(n = ๔๐๐)

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
รับราชการ	๕๔	๑๓.๕๐
รัฐวิสาหกิจ	๓๓	๘.๒๕
เกษตรกร	๑๑๕	๒๘.๗๕
เจ้าของกิจการ	๒๗	๖.๗๕
ค้าขาย	๖๐	๑๕.๐๐
รับจ้าง	๑๐๖	๒๖.๕๐
อื่น ๆ	๕	๑.๒๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗๕ รองลงมา ได้แก่ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๐ มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ มีอาชีพรับราชการ จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๐ มีอาชีพรัฐวิสาหกิจ ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๒๕ มีอาชีพเจ้าของกิจการ จำนวน ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๗๕ และมีอาชีพอื่น ๆ จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้

(n = ๔๐๐)

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๙๕	๔๘.๗๕
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๓๒	๓๓.๐๐
สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๓	๑๘.๒๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๗๕ รองลงมา ได้แก่ มีรายได้ ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐๐ และมีรายได้สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๒๕ ตามลำดับ

๔.๑.๒ พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากแบบสอบถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ โดยภาพรวม และรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม

(n = ๔๐๐)

ที่	พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย	๓.๙๑	๐.๓๙๓	มาก
๒	ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า	๓.๙๔	๐.๓๙๐	มาก
๓	ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม	๓.๙๒	๐.๔๐๘	มาก
๔	ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม	๓.๘๙	๐.๔๖๒	มาก
๕	ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ	๓.๙๘	๐.๔๐๐	มาก
๖	ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม	๓.๘๙	๐.๓๘๕	มาก
ภาพรวม		๓.๙๒	๐.๓๒๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๓๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D. = ๐.๔๐๐) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = ๓.๘๙$, S.D. = ๐.๔๖๒) และด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = ๓.๘๙$, S.D. = ๐.๓๘๕)

ตารางที่ ๔.๖

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
ภาคตะวันตก ด้านการศึกษา คันทัวร์ หรือวิจัย

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการศึกษา คันทัวร์ หรือวิจัย	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่ กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบ เพื่อต่อการศึกษาคันทัวร์	๔.๓๓	๐.๗๖๓	มาก
๒	การจัดให้คนชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปะ- วัฒนธรรมเพื่อสร้างความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประจำถิ่นของตน	๓.๙๒	๐.๕๙๕	มาก
๓	การส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาคันทัวร์ความสำคัญ ของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต	๓.๖๕	๐.๗๔๘	มาก
๔	การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม	๓.๘๑	๐.๕๗๐	มาก
๕	การจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมศึกษาในสถาน ศึกษาประจำท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรสถานศึกษา	๓.๘๔	๐.๘๓๓	มาก
รวม		๓.๙๑	๐.๓๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค
ตะวันตก ด้านการศึกษา คันทัวร์ หรือวิจัย อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๙๑, S.D. = ๐.๓๙๓) เมื่อพิจารณา
เป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล
ด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อต่อการศึกษาคันทัวร์
คันทัวร์ (\bar{X} = ๔.๓๓, S.D. = ๐.๗๖๓) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาคันทัวร์
คันทัวร์ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต (\bar{X} = ๓.๖๕, S.D. = ๐.๗๔๘)

ตารางที่ ๔.๗

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์	๓.๘๗	๐.๕๗๔	มาก
๒	การให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานของสงฆ์และหน่วยงานจากภาครัฐในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	๓.๙๖	๐.๘๒๖	มาก
๓	การส่งเสริมผลักดันให้นาชนบธรรมนิยมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับคืนสู่สังคม	๓.๙๔	๐.๕๙๗	มาก
๔	การส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใสในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง	๓.๙๑	๐.๗๓๒	มาก
๕	การส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย	๔.๐๑	๐.๖๐๓	มาก
รวม		๓.๙๔	๐.๓๙๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๓๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D. = ๐.๖๐๓) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ($\bar{X} = ๓.๘๗$, S.D. = ๐.๕๗๔)

ตารางที่ ๔.๘

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	๓.๘๓	๐.๖๕๖	มาก
๒	การชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	๔.๐๓	๐.๘๒๒	มาก
๓	การให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	๓.๘๗	๐.๖๒๔	มาก
๔	การชักชวนคนในชุมชนให้ร่วมรณรงค์ในการทำกิจกรรมป้องกันศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น	๓.๘๗	๐.๗๖๓	มาก
๕	การเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์	๔.๐๑	๐.๖๖๘	มาก
รวม		๓.๙๒	๐.๔๐๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๔๐๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๐.๘๒๒) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๘๓$, S.D. = ๐.๖๕๖)

ตารางที่ ๔.๙

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น	๔.๑๔	๐.๘๖๖	มาก
๒	การติดตามประเมินวัฒนธรรมท้องถิ่นกับร่วมกัน	๓.๘๘	๐.๗๐๑	มาก
๓	การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	๓.๗๓	๐.๘๑๒	มาก
๔	การจัดกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	๓.๘๒	๐.๖๒๖	มาก
๕	การจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น	๓.๘๖	๐.๗๓๘	มาก
รวม		๓.๘๙	๐.๔๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๙$, S.D. = ๐.๔๖๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D. = ๐.๘๖๖) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๗๓$, S.D. = ๐.๘๑๒)

ตารางที่ ๔.๑๐

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน	๔.๔๐	๐.๗๑๒	มาก
๒	การเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางวัฒนธรรม	๓.๘๗	๐.๕๘๑	มาก
๓	การปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน	๓.๗๑	๐.๗๔๖	มาก
๔	การมีมาตรการป้องกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของชุมชน	๓.๘๒	๐.๖๙๒	มาก
๕	การเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่	๔.๐๙	๐.๗๓๙	มาก
รวม		๓.๙๘	๐.๔๐๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D. = ๐.๔๐๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน ($\bar{X} = ๔.๔๐$, S.D. = ๐.๗๑๒) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน ($\bar{X} = ๓.๗๑$, S.D. = ๐.๗๔๖)

ตารางที่ ๔.๑๑

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕	๔.๒๘	๐.๘๒๓	มาก
๒	การตั้งศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	๓.๙๓	๐.๖๐๕	มาก
๓	การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู	๓.๔๙	๐.๖๙๔	ปานกลาง
๔	การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต	๓.๘๕	๐.๕๙๐	มาก
๕	การมีฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์	๓.๘๘	๐.๗๙๓	มาก
รวม		๓.๘๙	๐.๓๘๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๘๙, S.D. = ๐.๓๘๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู (\bar{X} = ๓.๔๙, S.D. = ๐.๖๙๔) ส่วนข้ออื่น ๆ ที่เหลือ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๑.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากแบบสอบถามชนิดปลายเปิด มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๒

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ด้าน	ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย	บางพื้นที่ขาดการให้ความสำคัญกับการศึกษาค้นคว้าของเยาวชนในสภาพแวดล้อมจริง	ควรส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบ และนอกระบบ
๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า	อุปสรรคบางประการจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์	ควรสอดแทรกค่านิยมการอนุรักษ์ในประเพณีประจำท้องถิ่น
๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม	บางพื้นที่ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง	ควรสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนหรือวัยรุ่น ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เช่น การให้บริการข้อมูลศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นแก่ผู้เข้าศึกษาดูงาน หรือกลุ่มคณะนักท่องเที่ยว เป็นต้น
๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม	บางพื้นที่ขาดการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	ควรจัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหรือหน่วยงานอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจการเผยแพร่วัฒนธรรม

ตารางที่ ๔.๑๒ (ต่อ)

ด้าน	ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ	บางพื้นที่ขาดการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่เยาวชน	ควรให้ความรู้และสร้างค่านิยม การอนุรักษ์และหวงแหนศิลป-วัฒนธรรมพื้นถิ่นแก่เยาวชนโดยให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สืบสานด้านการอนุรักษ์
๖. ด้านการจัดทำระบบ เครือข่ายสารสนเทศทาง ด้านวัฒนธรรม	บางพื้นที่ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์	ควรจัดตั้งศูนย์กลางการสื่อสาร ด้านวัฒนธรรมประจำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ปัญหา อุปสรรคในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ได้แก่ บางพื้นที่ขาดการให้ความสำคัญกับการศึกษาค้นคว้าของเยาวชนในสภาพแวดล้อมจริง, อุปสรรคบางประการจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์, บางพื้นที่ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง, บางพื้นที่ขาดการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง, บางพื้นที่ขาดการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่เยาวชน และบางพื้นที่ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์ สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ได้แก่ ควรส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบและนอกระบบ, ควรสอดแทรกค่านิยมการอนุรักษ์ในกิจกรรมหรือประเพณีประจำท้องถิ่น, ควรสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนหรือวัยรุ่น ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม, ควรจัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหรือหน่วยงานอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจการเผยแพร่วัฒนธรรม, ควรให้ความรู้และสร้างค่านิยมการอนุรักษ์และหวงแหนศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นแก่เยาวชนโดยให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สืบสานด้านการอนุรักษ์ และควรจัดตั้งศูนย์กลางการสื่อสารด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ประจำชุมชน

๔.๓ ผลการวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ ท่าน ซึ่งกำหนดลำดับของการวิเคราะห์ไว้ ดังนี้

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต)

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร)

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอจอมบึง/

ประธานกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรม ๘ ชาติพันธุ์

วัดวาปีสุทธาวาส อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

๔. นางสมนึก เทพธรรม

ตำแหน่ง ประธานชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ

บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๕. นายตรีพล อารมณชื่น

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ยวน อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๖. นายวันวิส คชประดิษฐ์

ตำแหน่ง ปราชัญชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์มอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๗. นายทม เบ็ญจา

ตำแหน่ง ปราชัญชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๘. นายทน สาลีสาย

ตำแหน่ง ปราชัญชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ลาวโสัง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก นี้ เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ของผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับ ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ ห้องประชุม อาคารเฉลิมพระเกียรติ ร. ๙ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี โดยใช้หัวข้อสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีรายละเอียด ดังนี้

๑. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นต้องเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึง กลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย ซึ่งต้องครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรกระบวนการมีส่วนร่วม ๕ ขั้นตอน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย^{๖๑}

^{๖๑}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต), รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

๒. การอนุรักษ์ในรูปแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อเพิ่มคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ เป็นแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะผูกพันกันชีวิตความเป็นอยู่และการหาเลี้ยงชีพของประชาชนโดยตรง หากรูปแบบของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมนั้น ๆ สามารถก่อให้เกิดรายได้ก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีตั้งแต่กระบวนการวางแผนเป็นต้นมา อย่างไรก็ตามประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ คือ ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องได้รับการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันตามหลักประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจต่อคนในชุมชน^{๖๒}

๓. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ควรส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาเฉพาะทางเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมแก่คนในชุมชนซึ่งอาจมีลักษณะเป็นหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาของท้องถิ่นนั้น ๆ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและสร้างผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตทางวัฒนธรรมเพื่อการค้า รวมทั้งต้องส่งเสริมให้มีการใช้สื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่มีอยู่ในการเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง^{๖๓}

๔. จากสถานการณ์ปัจจุบัน โดยส่วนตัว มีความเป็นห่วงการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นนามธรรม คือ วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ไม่ใช่วัตถุ เช่น วิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือความเชื่อ และประเพณีพื้นถิ่นต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนการเสริมสร้างค่านิยมการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงามอย่างเป็นระบบ โดยการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทั้งในจังหวัดและทั่วประเทศ และควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย^{๖๔}

^{๖๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร), เจ้าคณะอำเภอจอมบึง/ประธานกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรม ๘ ชาติพันธุ์ วัดวาปีสุทธาวาส อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๖๓}สนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๖๔}สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

๕. การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นไปในลักษณะที่หลากหลาย ทั้งในส่วนของ การ สนับสนุนวัสดุสิ่งของ การสนับสนุนทุนทรัพย์ หรือการสนับสนุนด้านความรู้และภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน^{๖๕}

๖. ต้นแบบกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนชาติพันธุ์ได้มีส่วนร่วมรับรู้และจัดทำแผนการทำงาน เพราะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง ปัญหาต่าง ๆ คนในชุมชนย่อมรับรู้รับทราบ ข้อเท็จจริงได้ดีกว่าคนภายนอก ดังนั้น การขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์จึงจำเป็นต้องอาศัยการระดมสมองหรือระดมความคิดจากประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่นั้น ๆ เป็นสำคัญ^{๖๖}

๗. การดำเนินงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จ และนำไปสู่การร่วมกันอย่างสันตินั้น ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างทัศนคติที่ดี เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ และสร้างค่านิยมการอนุรักษ์ด้วย อีกทั้ง การดำเนินงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ควรให้ชาวบ้านหรือตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมสังเกตการณ์การปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินงานด้วย และหากจะให้ครอบคลุมกระบวนการทั้งหมดก็ควรให้ชาวบ้านหรือตัวแทนชุมชนได้มีส่วนร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของค่าตอบแทนหรือตัวเงิน และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ในรูปของตัวเงินด้วย^{๖๗}

๘. ปัจจุบัน ควรดำเนินการใน ๓ แนวทาง คือ (๑) บูรณาการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้ช่วยผลักดันการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง (๒) รมรงค์การประชาสัมพันธ์ให้เกิดความตระหนักและรักชมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ และ (๓) ใช้ระเบิดจากภายใน คือ ให้เกิดจากความต้องการที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์เอง^{๖๘}

^{๖๕}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายตรีพล อารมณฺ์ชื่น, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์ยวน อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๖๖}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายวันวิสา คชประดิษฐ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์มอญ อำเภโฑธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๖๗}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายทม เบ็ญญา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภโฑธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๖๘}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายทน สาสีสาย, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์ลาวใ้สั้ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑

องค์ความรู้จากการวิจัย^{๒๔}

^{๒๔}สังเคราะห์โดยผู้วิจัย.

องค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเฉพาะพื้นที่จังหวัดราชบุรี สามารถนำไปเป็นตัวแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึง กลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักร ดังต่อไปนี้

๑. การมีส่วนร่วม ๕ กระบวนการ ดังนี้

๑.๑ กระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการค้นหาปัญหา ดังนี้

- มีส่วนร่วมค้นหาปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมของปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๒ กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ดังนี้

- มีส่วนร่วมรับรู้แผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

- มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาและปรับปรุงแผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์แผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๓ กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

- มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุสิ่งของที่ใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมในการบริจาคทุนทรัพย์เพื่อนำใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๔ กระบวนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล ดังนี้

- มีส่วนร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการตรวจสอบและติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- มีส่วนร่วมสังเกตการณ์การปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

- มีส่วนร่วมประเมินผลความสำเร็จของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

- มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

- ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น
- ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่
- ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม
- ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

๒. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชน

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชน จัดเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ตั้งแต่ในอดีตของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่า มรดก (Heritage) ซึ่งอาจเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนโบราณ แหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณค่าระดับสูงหรือการพัฒนาทางจิตใจที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน ซึ่งการกระทำใด ๆ ดังกล่าว ประกอบด้วยกิจกรรม ๗ ประเด็น คือ

๒.๑ การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่าและข้อจำกัดของทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่าง ๆ

๒.๒ การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี (Resource Assessment and Evaluation) ช่วยให้เราสามารถทราบข้อมูลรวบรวมยอดของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีนั้น ๆ ว่า มีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใด ๆ ต่อไปหรือไม่

๒.๓ การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) เป็นการคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดี เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษา หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากร วัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่ง เช่น การเสริมสร้างความแข็งแรงของสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุ การบูรณะ การจำลอง การทำเทียม เป็นต้น

๒.๔ การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource Based Community Business) เป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องใน กระบวนการจัดการ เนื่องจากเราอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรี ที่มีการคิดเรื่องลงทุน-ขาดทุน-กำไร อยู่ตลอดเวลา แม้ว่าในกรอบคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะพยายามไม่ให้คิดเรื่องกำไร-ขาดทุนมากนัก แต่ในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายตลอดเวลา ในระยะ เริ่มต้นคงจะไม่มีใครเสียสละลงทุนลงแรงในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยไม่มีทุนที่เป็นเงิน หรือ วัสดุสิ่งของได้เป็นเวลานาน ๆ ดังนั้น กิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพ จัดทำของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ของแหล่งโบราณคดีและชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม เป็นต้น

๒.๕ การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา อาจจะจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่าซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนที่จัดการในการ จำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์หรือข้อมูลต่าง ๆ เชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจ

๒.๖ การบังคับใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ (Enforcement) ซึ่งอาจจะเป็น ข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชนหรือข้อกำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณต่อทั้งชุมชนและต่อทรัพยากรวัฒนธรรม

๒.๗ การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/Revitalization) เป็นการสร้างความหมาย คุณค่าและกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางโบราณคดีที่ อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned Resource) และมีการนำเอาทรัพยากร ทางโบราณคดีนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (Re-Functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรม บางอย่างที่เคยปฏิบัติกันในสถานที่โบราณบางแห่งขึ้นมาเพื่อใช้เป็นวิธีการในการระดมพลังของชุมชน ในการพัฒนาชุมชนหรือการนำเอาพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญจากกรุใต้พระเจดีย์หรือสลับโบราณที่ พังทลายไปประดิษฐานในพระสถูป พระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

ดั้งเดิมที่พบ นอกจากนี้ยังมีการนำเอารูปแบบโบราณสถาน สัญลักษณ์ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด เครื่องหมายการค้า และตราประจำองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

๓. กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมตามหลักการ 3E ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ๓ ส่วนด้วยกัน คือ

๓.๑ กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1-Education) เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในหมู่นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อความเข้าใจร่วมกัน หมายความว่า การใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณลักษณะทางวิชาการ

๓.๒ การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E2-Engineering) หมายถึง การคิดค้นรูปแบบวิธีวิทยา (Methodology) และเทคนิควิธีที่เหมาะสม (Appropriate Technique /Technology) ในการจัดการด้านวิชาการหรือการศึกษาวิจัย (Research) ด้านการอนุรักษ์ (Conservation) การสงวนรักษา (Preservation) และรูปแบบการพัฒนา (Development Pattern) รวมไปถึงการสร้างเงื่อนไข (Conditions) กฎเกณฑ์หรือข้อบัญญัติ (Rules) และกฎหมาย (Acts) เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

๓.๓ การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3-Enforcement) หมายถึง การนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ และกฎหมายที่ชุมชนและสังคมกำหนดขึ้นร่วมกันมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน และเอื้ออำนวยให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่นไม่สะดุดหยุดลงกลางคัน หรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่าหรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุอันไม่สมควร

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๒) วิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และ (๓) นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย พบว่า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า, มีการจัดให้คนชุมชนได้ศึกษาคูณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน, มีการส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต, มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม และมีการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาประจำท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรสถานศึกษา

๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า พบว่า มีการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์, มีการให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานของสงฆ์และหน่วยงานจากภาครัฐในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม, มีการส่งเสริมผลักดันให้นำขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับคืนสู่สังคม, มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใส่ใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง และมีการส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย

๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม พบว่า มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการ

ชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนคนในชุมชนให้ร่วมรณรงค์ในการทำกิจกรรมป้องกันศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และมีการเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์

๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม พบว่า มีการประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น, มีการติดตามประเมินวัฒนธรรมท้องถิ่นกับร่วมกัน, มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการจัดกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และมีการจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น

๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ พบว่า มีการแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน, มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางวัฒนธรรม, มีการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน, มีมาตรการป้องกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของชุมชน และมีการเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่

๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, มีการตั้งศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรรตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต และมีข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์

๕.๑.๒ พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๓๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$, S.D. = ๐.๓๙๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจุกกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อง่ายต่อการศึกษา ค้นคว้า ($\bar{X} = ๔.๓๓$, S.D. = ๐.๗๖๓) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต ($\bar{X} = ๓.๖๕$, S.D. = ๐.๗๔๘)

๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๓๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D. = ๐.๖๐๓) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ($\bar{X} = ๓.๘๗$, S.D. = ๐.๕๗๔)

๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๔๐๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๐.๘๒๒) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๘๓$, S.D. = ๐.๖๕๖)

๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

พฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.39$, S.D. = 0.462) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ($\bar{x} = 4.14$, S.D. = 0.566) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{x} = 3.73$, S.D. = 0.512)

๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

พฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.58$, S.D. = 0.400) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน ($\bar{x} = 4.40$, S.D. = 0.512) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน ($\bar{x} = 3.71$, S.D. = 0.546)

๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

พฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.88$, S.D. = 0.355) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ($\bar{x} = 3.49$, S.D. = 0.644) ส่วนข้ออื่น ๆ ที่เหลือ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ปัญหา อุปสรรคที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

- บางพื้นที่ขาดการให้ความสำคัญกับการศึกษาค้นคว้าของเยาวชนในสภาพแวดล้อมจริง
- อุปสรรคบางประการจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์
- บางพื้นที่ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- บางพื้นที่ขาดการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- บางพื้นที่ขาดการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่เยาวชน
- บางพื้นที่ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

- ส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในส่วนของ
การศึกษาในระบบและนอกระบบ
- สอดแทรกค่านิยมการอนุรักษ์ในกิจกรรมหรือประเพณีประจำท้องถิ่น
- สนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนหรือวัยรุ่น ได้มีส่วน
ร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
- จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหรือหน่วยงานอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อ
ร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจการเผยแพร่วัฒนธรรม
- ให้ความรู้และสร้างค่านิยมการอนุรักษ์และหวงแหนศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นแก่เยาวชน
โดยให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สืบสานด้านการอนุรักษ์
- จัดตั้งศูนย์กลางการสื่อสารด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ประจำชุมชน

๕.๑.๓ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มี
ส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ องค์กรชุมชน หน่วยงาน
ภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดย
ครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

๑. กระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วน
เสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการค้นหาปัญหา
ดังนี้

๑.๑ มีส่วนร่วมค้นหาปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติ
พันธุ์

๑.๒ มีส่วนร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมใน
ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๓ มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมของปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๔ มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒. กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ดังนี้

๒.๑ มีส่วนร่วมรับรู้แผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๒ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๓ มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาและปรับปรุงแผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๔ มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์แผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓. กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

๓.๑ มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓.๒ มีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุสิ่งของที่ใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓.๓ มีส่วนร่วมในการบริจาคทุนทรัพย์เพื่อนำใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓.๔ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔. กระบวนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล ดังนี้

๔.๑ มีส่วนร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการตรวจสอบและติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๒ มีส่วนร่วมสังเกตการณ์การปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๓ มีส่วนร่วมประเมินผลความสำเร็จของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๔ มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๕. กระบวนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

๕.๑ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น

๕.๒ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่

๕.๓ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม

๕.๔ ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นตัวแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี มีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประกอบด้วย ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึงนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมค้นหาปัญหา, ร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหา, ร่วมแสดงความคิดเห็น/ให้ข้อมูลปัญหา, ร่วมระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ปัญหา (๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมรับรื้อนโยบายสาธารณะ, ร่วมจัดทำแผนงาน, ร่วมแสดงความคิดเห็นสำหรับปรับปรุง และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์แผนงาน (๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมลงมือปฏิบัติงาน, ร่วมสนับสนุนวัสดุสิ่งของ, ร่วมบริจาคทุนทรัพย์ และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน (๔) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตาม และประเมินผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน, ร่วมสังเกตการณ์, ร่วมประเมินความสำเร็จ, และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และ (๕) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ได้แก่ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นตัวแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ **ธนพร นุตสาระและคณะ**^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบางแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากผลการวิจัยพบว่า ในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๒ กลุ่มนี้ใช้วัฒนธรรมกฎหมายด้วยวิธีการนับถือผีเป็นการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันที่ภาวะการณที่เปลี่ยนแปลงไปการนับถือผีแบบดั้งเดิมไม่สามารถควบคุมสมาชิกภายในชุมชนได้ จึงจำเป็นต้องออกกฎระเบียบของชุมชนขึ้นมา เพื่อควบคุมให้สมาชิกในชุมชนมีระเบียบวินัยและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งการตั้งกฎหมาย

^๑ธนพร นุตสาระและคณะ, “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบางแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๙, หน้า ข.

ท้องถิ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำวัฒนธรรมกฎหมายเข้ามาปรับเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน และสอดคล้องกับที่ **สม จะเปา**^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากได้รับการยอมรับการเป็นชนเผ่าชีวิตความเป็นอยู่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ วัฒนธรรม และประเพณีของชนชาติพันธุ์คะฉิ่น ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมที่เปิดกว้าง สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผย เช่น ด้านวัฒนธรรม ประเพณีการแต่งกาย ภาษา และประเพณีการเต้นรำ แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางส่วนที่ยังไม่สามารถยอมรับตามกฎหมาย และสอดคล้องกับที่ **วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง**^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จากผลการวิจัยพบว่า การพูดภาษาลาวเวียงและมีความภาคภูมิใจในการเป็นชาวลาวเวียงแม้ว่าความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่จดจำจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการแพ้สงคราม การถูกกวาดต้อนก็ไม่ได้ทำให้รู้สึกถึงความด้อยกว่าชุมชนอื่น ๆ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ทำให้ชุมชนลาวเวียงแห่งนี้มีความเข้มแข็ง พยายามรักษาและฟื้นฟู และสร้างอัตลักษณ์ลาวเวียงขึ้นเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลง ความทันสมัย รวมทั้งกระแสการท่องเที่ยวชุมชนที่กำลังได้รับความนิยม และสอดคล้องกับที่ **สุธี จันท์ศรี**^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี จากผลการวิจัยพบว่า การสืบทอดในลักษณะคงสภาพดนตรีแบบดั้งเดิม แม้จะสามารถต่อยอดจัดสำนึกความเป็นไทดำได้ดี แต่กลายเป็นข้อจำกัดในการดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทสังคมสมัยใหม่ ในขณะที่การปรับเปลี่ยนสะท้อนถึงการต่อรองผ่านการนำองค์ประกอบและเทคโนโลยีในสังคมกระแสหลักมาปรับใช้ ทำให้การขับมีความทันสมัยและมีคุณค่าเชิงสุนทรียะมากขึ้น จึงมีแนวโน้มของการเรียนรู้และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การธำรงรักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทดำในพื้นที่ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตต่อไปได้ และสอดคล้องกับที่ **วศิน โต้ะสิงห์**^๕ ได้

^๒สม จะเปา, “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า ๗๐.

^๓วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง, “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”, วารสารมหาวิทยาลัยนครราชสีมา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): หน้า ๒๖.

^๔สุธี จันท์ศรี, “ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): หน้า ๙๗.

^๕วศิน โต้ะสิงห์, “คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์), ๒๕๕๙, หน้า ๔-๕.

ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีบุญกลางบ้าน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า ขั้นตอนแรกจำเป็นต้องปลูกฝังค่านิยมจากสถาบันครอบครัว โดยการเริ่มต้นจาก พ่อ แม่ ที่ควรปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดี อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดีของสังคม การส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีส่วนร่วมในการร่วมประเพณีบุญกลางบ้านหรือการจัดให้มีการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเต้นรำ การประกวดร้องเพลงการเดินขบวนพาเหรด การแข่งขันการจักสาน การแข่งขันกีฬา เป็นต้น ขั้นตอนต่อมา คือ การจัดการหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีบุญกลางบ้านในสถานศึกษา เพื่อปลูกฝังและสั่งสมความรู้และส่งเสริมประเพณีบุญกลางบ้าน และความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ขั้นตอนต่อมา คือ การสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีบุญกลางบ้าน เพื่อเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และขั้นตอนสุดท้าย คือ การส่งเสริมประเพณีอย่างต่อเนื่องพร้อมการพัฒนาและส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น การจัดงาน หรือการออกนิทรรศการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าของชุมชน และสอดคล้องกับที่ **สิทธิโชค วิบูลย์, สุเทพ บุญซ้อน และปิยะวรรณ เลิศพานิช**^๖ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี จากผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญ ชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือ เป็นการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ วิถีชาวมอญทั้งด้าน วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่ยังถือได้ว่าชุมชนศาลาแดงเหนือยังมีความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ คือ คนในชุมชนยังคงปฏิบัติประเพณีหลัก ๆ เช่น ประเพณี เปิงสภกรานต์ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีทำบุญกลางบ้าน คติความเชื่อทางศาสนา ส่วน วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต เช่น ภาษา การแต่งกาย การประกอบอาชีพของคนในชุมชนมีการอนุรักษ์ ลดน้อยลง เนื่องจากนโยบายการพัฒนาประเทศ ไปสู่ความเป็นสากลทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิต เปลี่ยนไป หรือระบบการศึกษาแผนใหม่ทำให้มีการใช้ภาษามอญ ในชีวิตประจำวันลดน้อยลงไป อย่างไรก็ตามชาวมอญชุมชนศาลาแดงเหนือ ยังมีแนวทางในการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมโดยการจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยให้ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับเยาวชนได้สืบทอดต่อไป สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ชุมชนศาลาแดงเหนือจำเป็นต้องอาศัยทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน คือ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจน สภาพแวดล้อมของชุมชน มาพัฒนาโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เส้นทาง

^๖สิทธิโชค วิบูลย์, สุเทพ บุญซ้อน และปิยะวรรณ เลิศพานิช, “การศึกษาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี”, รายงานการวิจัย สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๔, หน้า ๑-๒.

การท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งนำมาสู่การสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับที่ **ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช**^๗ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา: ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุม นโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น ชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผนคตินโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากร ประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมาก แต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลงหากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากในปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ที่ตายตัว และสอดคล้องกับที่ **นงเยาว์ ทองสุข**^๘ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอสีเกา จังหวัดตรัง จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านในทุกกระบวนการ ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และสอดคล้องกับที่ **ศรคม เผือกผิววงศ์**^๙ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือตามแนวพระพุทธศาสนา สามารถช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง ด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม

^๗ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา: ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ), ๒๕๕๖, หน้า ก.

^๘นงเยาว์ ทองสุข, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอสีเกา จังหวัดตรัง”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๙.

^๙ศรคม เผือกผิววงศ์, “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบ และนอกระบบ

๒. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรสนับสนุนให้องค์กรพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการสอดแทรกค่านิยมการอนุรักษ์ในกิจกรรมหรือประเพณีประจำท้องถิ่น

๓. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนหรือวัยรุ่น ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สืบสานด้านการอนุรักษ์

๔. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจการเผยแพร่วัฒนธรรมในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์

๕. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรสนับสนุนให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ดำเนินการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังวัฒนธรรมประจำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยใช้พื้นที่ของวัดประจำชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยบูรณาการร่วมกับการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒. การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับ ต้นแบบหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือทั่วไป:

กรมการศาสนา. ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ม.ป.ป.

กรมศิลปากร. การอนุรักษ์โบราณสถาน: การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓.

_____. คู่มือถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมานพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๔.

กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม: โครงการรกรากวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖.

กัลยา วาณิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กาญจนา แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๙.

เกษม จันทร์แก้ว. เอกสารการสอนชุดวิชาเนเวศวิทยาและการจัดการป่าไม้ การจัดการสิ่งแวดล้อม (หน่วยที่ ๘). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑.

โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ประวัติพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จิระวิวัฒน์ โกลมเปลิน. **หมวดวิชาส่งเสริมสุขภาพชีวิต ๓ (เลือก) ภาคกลาง**. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ม.ป.ป.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, ๒๕๔๐.
- เฉลิม เชื้อทองกลาง. **ประวัติพระพุทธศาสนา**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ๒๕๔๕.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สมดุล**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔.
- ชาติชาย มุกสง, ธรรมาภิบาล **การเมืองแบบมีส่วนร่วมของผู้บริโภค: ศึกษากรณีกลุ่มผู้บริโภคสี่แยกสวนป่า อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช**, (นนทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.
- ณอมมาลย์ ราชภัณฑรักษ์. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
- ณรงค์ เส็งประชา. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- หัตถิธา นาคเกษม. **ไทยศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.
- นิคม มุสิกคามะ. **วัฒนธรรมบทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๕.
- นิเทศ ดินณะกุล. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- นิภา เมธาวีชัย. **วิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓.
- นियพรรณ วรรณศิริ. **มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.
- บันเทิง พาพิจิตร. **ประเพณีวัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประเวศ วะสี. **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.
- _____ . **ศานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ภาคธรรมศ, ๒๕๔๔.
- _____ . สันตวิธีกับสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.
- ปิยะนุช เงินคล้าย และคนอื่น ๆ. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุต.โต). แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวาย, ๒๕๕๓.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนรัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____ . พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๕.
- _____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระไพศาล วิสาโล. สันตวิธีบนวิถีแห่งอริยสัจธรรมในสันตวิธีวิถีแห่งอารยะ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๙.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- _____ . พุทธสันตวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.
- พั้งนี เขยจรรยา และคณะ. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญฺโญ). ปฏิจจสมุปบาทในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ตถตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑.
- _____ . สันติภาพของโลก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เพิ่มพูน เศรษฐวรกุล. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: ซี. อาร์. พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔.
- ภัสวาลี นิติเกษตรสุนทร. กระบวนการและบริบทในการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.
- แม่นมาศ ขวลิขิต. เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสาร หน่วยที่ ๑-๘ สาขาวิชาศิลปศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.
- ยศ สันตสมบัติ. ทำเกวียน. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คอปไฟ, ๒๕๓๘.
- _____ . มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐.
- วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์. ทฤษฎีการสื่อสาร. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๒.
- วิรัช ถิรพันธุ์เมธี. พุทธปรัชญาการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.
- วีระ บำรุงรักษา. ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรมสำหรับสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. เศรษฐกิจพอเพียงกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๔.
- ศุภรัตน์ ฐิติกุลเจริญ. ทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.
- ส่งศรี ชมภูวงศ์. การวิจัย. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗.
- สถาบันพระปกเกล้า. วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารโดยวัตถุประสงค์. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมาน ริงสิโยภักษ์. การบริหารราชการไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๓.
- สามารถ จันทร์สุรย์ และประทีป อินแสง. การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑.
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี. หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี. สิงห์บุรี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบจรรยาบรรณ. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หมอบ้าน, ๒๕๔๑.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ความหมายและขอบข่ายของวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑.
- สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. คู่มือปฏิบัติงานอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม: ครอบครัว: ศาสนา: ประเพณี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.
- _____ . สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- สุรางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- สุรพล สุยะพรหม. การเมืองกับการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. การอนุรักษ์ศิลปกรรม. เชียงใหม่: คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- สุวิชาญ เกษจำนงค์. ภาษากับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: เอกกรินทร์กรุ๊ป, ๒๕๕๔.
- สุวิทย์ ชันธาโรจน์. การประเมินแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

อภิชัย พันธเสน. **แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง, ๒๕๔๑.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์. **การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอแนะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พริ้นท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐.

๑.๒.๒ บทความ:

ธนิศร ยืนยง. “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดนครนายก”. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): ๑๑๙-๑๒๐.

นงเยาว์ ทองสุข. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอสีเกา จังหวัดตรัง”. **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘): ๙.

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย. “ค้นหาอะไรในวันสงกรานต์”. **พุทธจักร**. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐): ๕๕-๕๗.

พระอธิการศิริพงษ์ ภูทุปญโญ. “หลักพุทธธรรมกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยทรงดำ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): ๑๖๒.

มานิดา เพ็ญชูช และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ กรณีศึกษา: โครงการขยายกำลังการผลิตโรงไฟฟ้ากระบี่”. **วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๐): ๑๗๔.

วนิดา แสงสารพันธ์. “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”. **วารสารนักบริหาร**. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๔๒.

วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง. “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”. **วารสารมหาวิทยาลัยนครราชสีมา**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๒๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สม จะเปา. “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๐.

สุธี จันทร์ศรี. “ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี”. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๘๗.

อัครกฤษ นุ่นจันทร์ และคณะ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการบริหารงานของเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดลพบุรี”. วารสารรัชต์ภาคย์. ฉบับพิเศษ ครอบรอบ ๒๓ ปี สถาบันรัชต์ภาคย์ (เมษายน ๒๕๖๒): ๑๓-๑๔.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์:

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษา: ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”. รายงานการวิจัย. สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๕๖.

ธนพชร นุตสาระและคณะ. “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙.

นงลักษณ์ ลักษณะโภคิน. “การสร้างตัวชี้วัดองค์การสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

ปัญจรีย์ จุลไกรอานิสงส์. “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนตัลนิตติ้ง”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระครูประภัสร์มโนธรรม (ธงทิพย์ ปภสฺสโร). “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำจังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท. “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาคำพอง สททวโร. “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่า
การ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
พัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระอธิการวิน ทีปธมโม. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาววัดท่าหลวง
อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

วศิน โต้ะสิงห์. “คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอพนัส
นิคม จังหวัดชลบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์การ
พัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๙.

วารินทร์ จิตคำภู. “การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยใหญ่) ในทัศนะของกรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดแม่ฮ่องสอน”. รายงานการวิจัย. ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบัน
วัฒนธรรมศึกษา, ๒๕๕๑.

ศรคม เผือกผิววงศ์. “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชน
วัดคูบอง เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

สิทธิโชค วิบูลย์, สุเทพ บุญซอ่อน และปิยะวรรณ เลิศพานิช. “การศึกษาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม
ชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัด
ปทุมธานี”. รายงานการวิจัย. สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราช
ภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔.

๑.๒.๔ สัมภาษณ์:

นางนงคราญ สุขสม. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นางรวีวรรณ ลิ่มพิบูลย์. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.
สัมภาษณ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นางวีณา สุขอยู่. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี.
สัมภาษณ์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๑
ตุลาคม ๒๕๖๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

นายบำเพ็ญ นิตีเศรษฐ. ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบล
จอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายประคอง สร้อยสวัสดิ์. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัด
ราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายไพโรจน์ พจนาท. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น, ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี.
สัมภาษณ์, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๒.

พระครูใบฎีกาสุพรรณี ธีรวโร. เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชน
ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย. สัมภาษณ์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรุฑโฒ). เจ้าอาวาสวัดขนอน/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัล
ชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม
(UNESCO). สัมภาษณ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนตโกโร). เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลเสมา
ธรรมจักร สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา. สัมภาษณ์, ๒๐
ตุลาคม ๒๕๖๒.

๑.๒.๕ สันทนากลุ่มเฉพาะ:

นางสมนึก เทพธรรม. ประธานชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ บ้านหัวเขาเงิน อำเภอ
ปากท่อ จังหวัดราชบุรี. สันทนากลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นายตรีพล อารมณชีน. ประชาชนชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์ยวน อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี.
สันทนากลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นายทน สาลีสาย. ประชาชนชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์ลาวโสัง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นายทม เบ็ญจา. ประชาชนชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นายวันวิส คชประดิษฐ์. ประชาชนชาวบ้านชุมชนชาติพันธุ์มอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร. อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. สันทนากลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร). เจ้าคณะอำเภอจอมบึง/ประธานกรรมการ บริหารศูนย์วัฒนธรรม ๘
ชาติพันธุ์ วัดวาปีสุภทวาราส อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี. สนทนากลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม
๒๕๖๒.

พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต). รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สนทนากลุ่มเฉพาะ, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

๑.๒.๖ สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมประชาสัมพันธ์. “พระราชดำรัสในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย ๒๕
มกราคม ๒๕๐๗”. <<http://www.watmoli.com>>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร. “การมีส่วนร่วมของประชาชน”. <www.moph.go.th>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี. จังหวัดราชบุรี, <<http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี>>, กรกฎาคม
๒๕๖๑.

เสรี พงศ์พิศ. “การมีส่วนร่วมของประชาชน”. <http://www.phongphit.com>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Barbara Kelleman. Leadership as A Political Act in Leadership Multidisciplinary
Perspectives. New Jersey: Prentice-Hall, 1984.

Dahl A. Robert. **On Democracy**. London: Yale University Press, 2000.

Frankin Covey. **The Four Roles Leadership**. USA: Frankin Covey Co. Ltd., 1999.

Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk). **Buddhist Morality**. Bangkok: Mahachula
longkornrajavidyalaya University Press, 1994.

Weaver E. Martin. **Conserving Buildings: Guide to Techniques and Materials**. New
York: John Wiley & Sons, 1993.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่วิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยั่งยืน

โดยแบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

เมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จแล้ว กรุณาตรวจดูอีกครั้งว่าได้ตอบแบบสอบถามครบทุกข้อแล้วหรือไม่ แบบสอบถามที่ตอบทุกข้อแล้วเท่านั้น จึงจะเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์และนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ได้ ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ โดยจะนำผลมาใช้เพื่อการวิจัย เท่านั้น

ขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระพรหมเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้วิจัย)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่แสดงข้อมูลทั่วไปของท่านตามความเป็นจริง

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

ต่ำกว่า ๒๐ ปี

๒๐-๓๐ ปี

๓๑-๔๐ ปี

๔๑-๕๐ ปี

๕๑-๖๐ ปี

๖๑ ปีขึ้นไป

๓. อาชีพ

รับราชการ

รัฐวิสาหกิจ

เกษตรกรรม

เจ้าของกิจการ

ค้าขาย

รับจ้าง

อื่น ๆ (ระบุ)

๔. รายได้ต่อเดือน

ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท

๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท

สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท

ตอนที่ ๒ พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ตามความเป็นจริง โดยกำหนดการแปลความหมายระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย					
๑	การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า					
๒	การจัดให้คนชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน					
๓	การส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต					
๔	การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม					
๕	การจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาประจำท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรสถานศึกษา					

ข้อ	พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า					
๑	การส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์					
๒	การให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานของสงฆ์และหน่วยงานจากภาครัฐในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม					
๓	การส่งเสริมผลักดันให้นำขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับคืนสู่สังคม					
๔	การส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใส่ใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง					
๕	การส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย					
	๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม					
๑	การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น					
๒	การชักชวนประชาชนและเอกชน ตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น					

ข้อ	พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๓	การให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น					
๔	การชักชวนคนในชุมชนให้ร่วมรณรงค์ในการทำกิจกรรมป้องกันศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น					
๕	การเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์					
๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม						
๑	การประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น					
๒	การติดตามประเมินวัฒนธรรมท้องถิ่นกับร่วมกัน					
๓	การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น					
๔	การจัดกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม					
๕	การจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น					

ข้อ	พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ					
๑	การแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน					
๒	การเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางวัฒนธรรม					
๓	การปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน					
๔	การมีมาตรการป้องกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของชุมชน					
๕	การเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่					
	๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม					
๑	การจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕					
๒	การตั้งศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น					
๓	การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู					
๔	การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต					
๕	การมีฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๕. ด้านการสร้างความทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยั่งยืน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการศึกษา คันทัวร์ หรือวิจัย
๒. ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า
๓. ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม
๔. ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

๕. ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ
๖. ท่านเห็นว่า กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยทั่วไปในปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

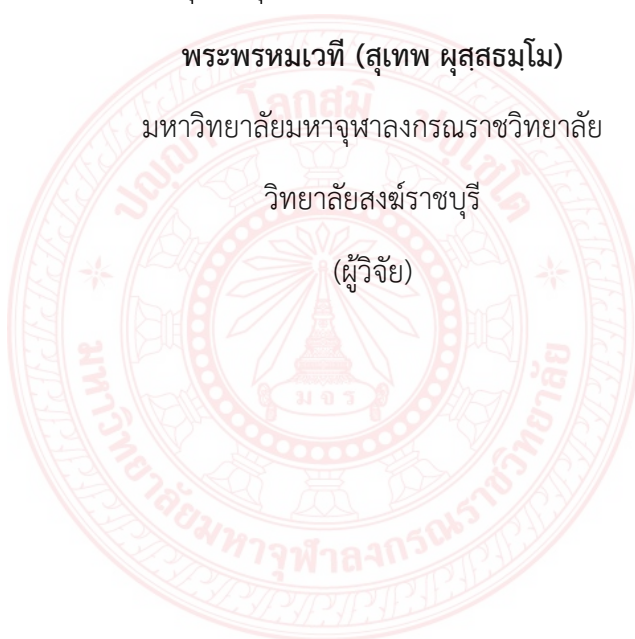
ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

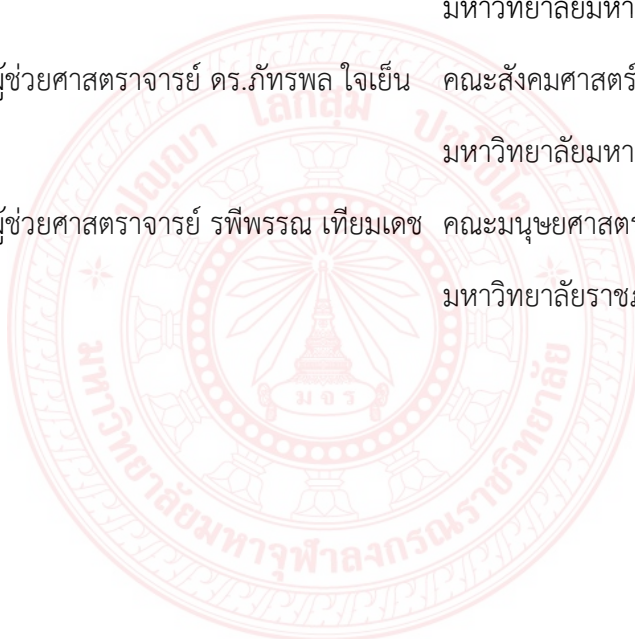
(ผู้วิจัย)

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม	คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชัย ไชยสา	คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รพีพรรณ เทียมเดช	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑. พระครูสันตยาภีรัต (สันติ สนติกโร)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลเสมาธรรมจักร

สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา

๒. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธ)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดขนอน/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานใน-
การอนุรักษ์พื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO)

๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ
กระทรวงมหาดไทย

๔. นางนงคราญ สุขสม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๕. นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๖. นายบำเพ็ญ นิตีเศรษฐ์

ตำแหน่ง ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.)

ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (ต่อ)

๗. นายประคอง สร้อยสวัสดิ์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๘. นายไพโรจน์ พจนานาท

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

๙. นางวีณา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๑๐. นางรวิวรรณ ถิมพิบูลย์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต)

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร)

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอจอมบึง/

ประธานกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรม ๘ ชาติพันธุ์

วัดวาปีสุทธาวาส อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

๔. นางสมนึก เทพธรรม

ตำแหน่ง ประธานชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ

บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๕. นายตรีพล อารมณชีน

ตำแหน่ง ประชาชนชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ยวน อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๖. นายวันวิส คชประดิษฐ์

ตำแหน่ง ประชาชนชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์มอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (ต่อ)

๗. นายทม เบ็ญจา

ตำแหน่ง ปราชัญช์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๘. นายทน สาลีสาย

ตำแหน่ง ปราชัญช์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ลาวโสัง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ภาคผนวก ค
ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ/คุณภาพ โดยคณะยุววิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ/คุณภาพ โดยคณะยุววิจัย (ต่อ)

ภาคผนวก ง
การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

แบบฟอร์มการนำผลงานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

งานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ เรื่อง

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ชื่อหน่วยงานที่นำผลงานไปใช้

สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

การนำไปใช้ประโยชน์

หน่วยงาน/บุคคล ได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านใด (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

๑. เชิงสาธารณะ (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับหน่วยงานภาครัฐนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารราชการโดยการมีส่วนร่วมสถาบันทางสังคม ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อการพัฒนาประเทศ

๒. เชิงนโยบาย (โปรดระบุรายละเอียด)

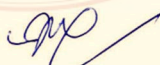
นำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับจัดทำ/ทบทวน/ปรับปรุง แผนปฏิบัติราชการให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการสร้างทุนปัญญาแก่คนไทยในด้านการอนุรักษ์และสร้างสรรค์มรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ

๓. เชิงพาณิชย์ (โปรดระบุรายละเอียด)

.....

โปรดระบุถึงหลักฐานการนำไปใช้ประโยชน์ พร้อมแนบหลักฐานประกอบ (ถ้ามี)

.....

(นางนงคราญ สุขสม)

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๒

หมายเหตุ: ให้ประทับตราตำแหน่ง/หน่วยงานที่นำผลงานไปใช้ประโยชน์ (ถ้ามี)

ภาคผนวก จ
ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๑. ผลวิเคราะห์สภาพทั่วไป การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตก	ข้อมูลเชิงประจักษ์ของ สภาพทั่วไปการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ในเชิงคุณภาพ	ข้อที่ ๑	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ มีฐานข้อมูลสารสนเทศ สภาพทั่วไปการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่เป็นปัจจุบัน
๒. ผลวิเคราะห์พฤติกรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตก	ข้อมูลผลวิเคราะห์ พฤติกรรมการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ เชิงปริมาณ/สถิติ/วิเคราะห์	ข้อที่ ๒	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ มีฐานข้อมูลพฤติกรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตกที่ทันต่อความ เปลี่ยนแปลง
๓. ผลวิเคราะห์กระบวนการ การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ตัวแบบกระบวนการมีส่วน ร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ภาคตะวันตก	ข้อที่ ๓	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ประสานเครือข่ายร่วมกัน ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนองค์ ความรู้เพื่อขับเคลื่อนการ สร้างสังคมสันติสุขระดับ จุลภาค

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๔. รายงานการวิจัยฉบับ สมบูรณ์	ได้รายงานการวิจัยตาม เป้าหมายของผลผลิต ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และความ คุ้มค่าตามที่กำหนดไว้	ข้อที่ ๑-๓	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ตัวแบบกระบวนการมีส่วน ร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ภาคตะวันตกไปประยุกต์ ใช้ในการสร้างสังคมสันติ สุขที่เหมาะสมสอดคล้อง กับบริบทของสังคมพหุ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ภาคผนวก ฉ
แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	ว.๓๕๙/๒๕๖๑ MCU RS 610761300
ชื่อโครงการ	กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
หัวหน้าโครงการ	พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
<p>ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา</p> <p>วัฒนธรรมเป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ วัฒนธรรมจึงเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนผสมของ ประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นอยู่รอดและเจริญสืบต่อไป วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญองงามสืบมาและเป็นเนื้อตัวของความเจริญองงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญองงามต่อไป</p> <p>วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ สติปัญญา และ อารมณ์ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ ซึ่งหมายรวมถึงฐานนิยมต่าง ๆ สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อ ยิ่งในปัจจุบันวัฒนธรรมมีบทบาทมากในระบบ เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ส่งผลให้ทุกประเทศต่างพยายามหาสิ่งที่แตกต่างและโดดเด่น วัฒนธรรมจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกฝ่ายนำมาใช้เพื่อสร้างความแตกต่างในการแข่งขัน</p> <p>อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติของสังคมมนุษย์ สังคมและวัฒนธรรมของทุกสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่มีใครสามารถหยุดยั้งได้ ดังที่ เฮราคลิตุส (Heraclitus) ปรัชญาเมธีชาวกรีก ได้เคยกล่าวว่า เราไม่สามารถจุ่มเท้าลงในสายน้ำเดียวกันได้ถึงสองครั้ง ทุกครั้งเมื่อหวนกลับมาสายน้ำก็เปลี่ยนแปลงไปแล้ว สายน้ำไม่มีวันไหลกลับ เวลาไม่มีวันหวนคืน</p> <p>ปัญหาสำคัญที่น่าเป็นห่วง คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจัดเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอด เวลาทุกยุคทุกสมัยและทุกสังคม หากจะแตกต่างกันไปบ้างในเรื่องวิธีการและลักษณะของการเปลี่ยนแปลง สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอดีตนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ยังมีน้อย และระบบการสื่อสารคมนาคมยังไม่ค่อยพัฒนาก้าวหน้าเท่าปัจจุบัน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเป็นไปค่อนข้าง</p>	

ยาก แต่เมื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศของทุกสังคมมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็วและเกิดขึ้นตลอดเวลา เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถควบคุมได้ และปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม

ปัจจุบัน วัฒนธรรมและประเพณีแบบโบราณกำลังเลือนหายไป ปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าเนื่องมาจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้แนวความคิด ความรู้สึก วิธีการดำเนินชีวิต เปลี่ยนแปลงไป เริ่มแนวคิดใหม่ว่า ทุกคนมีสิทธิเสมอภาคเท่าเทียมกัน ควรมีสิทธิมีเสียงในด้านต่าง ๆ เท่าเทียมกัน จึงเห็นว่าผู้น้อยย่อมมีอิสระและสิทธิในการตัดสินใจชีวิตของตนเอง การแสดงความคิดเห็น จึงขัดกับผู้ใหญ่หรือคนรุ่นเก่าที่ยังถือว่าเด็กควรเชื่อฟังผู้ใหญ่ซึ่งคนสมัยใหม่มักจะละเลย แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจขั้นตอนในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หากส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ไม่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง อาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามมีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลา วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรวบรวมให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะพิธีกรรมเป็นเรื่องหลักที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจโดยถ่องแท้

ภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (Ethnic) ซึ่งได้แก่กลุ่มบุคคลที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกันและสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน เช่น มอญ กะเหรี่ยง เขมร ยวน ลาวเวียง ไทยทรงดำ เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะเด่น คือ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบุคคลที่มีลักษณะทางเชื้อชาติที่เหมือนกัน รวมถึงบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม ผู้อยู่ในชาติพันธุ์เดียวกันย่อมมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคล และขณะเดียวกันชาติพันธุ์ก็สามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้อย่างดี

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น ความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีไหลบ่าเข้ามา หลายครอบครัวอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันแต่วิถีชีวิตแตกต่างกันไป ความคิดไม่สอดคล้องกัน ดังเช่นในอดีตปัญหาความขัดแย้งจึงตามมา ดังนั้น เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น จำเป็นต้องมีข้อตกลงเกี่ยวกับวิถีชีวิต การประพฤติปฏิบัติและความคิดความเชื่อจึงเกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่า วัฒนธรรม ที่เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องศึกษา พัฒนา และรักษาให้ยั่งยืนสืบไป

<p>จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษา “กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พร้อมทั้งพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยั่งยืน สืบไป</p>
<p>วัตถุประสงค์ของโครงการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ๒. เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ๓. เพื่อนำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
<p>สรุปผลการวิจัย</p> <p>ก. สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก</p> <p>ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย <p>สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย พบว่า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า, มีการจัดให้คนชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน, มีการส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต, มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม และมีการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาประจำท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรสถานศึกษา</p>

๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า พบว่า มีการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์, มีการให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานของสงฆ์และหน่วยงานจากภาครัฐในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม, มีการส่งเสริมผลักดันให้นำขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับคืนสู่สังคม, มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใส่ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง และมีการส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย

๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม พบว่า มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนคนในชุมชนให้ร่วมรณรงค์ในการทำกิจกรรมป้องกันศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และมีการเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์

๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม พบว่า มีการประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น, มีการติดตามประเมินวัฒนธรรมท้องถิ่นกับร่วมกัน, มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการจัดกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และมีการจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น

๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ พบว่า มีการแนะนำเกี่ยวกับ

ความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน, มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางวัฒนธรรม, มีการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน, มีมาตรการป้องกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของชุมชน และมีการเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่

๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมกับโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕, มีการตั้งศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรรตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต และมีข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์

ข. พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$, $S.D. = ๐.๓๒๔$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$, $S.D. = ๐.๓๙๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจุกกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อต่อการศึกษาค้นคว้า ($\bar{X} = ๔.๓๓$, $S.D. = ๐.๗๖๓$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต ($\bar{X} = ๓.๖๕$, $S.D. = ๐.๗๔๘$)

๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๔$,

S.D. = ๐.๓๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย ($\bar{x} = ๔.๐๑$, S.D. = ๐.๖๐๓) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ($\bar{x} = ๓.๘๗$, S.D. = ๐.๕๗๔)

๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๔๐๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{x} = ๔.๐๓$, S.D. = ๐.๘๒๒) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{x} = ๓.๘๓$, S.D. = ๐.๖๕๖)

๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๓๙$, S.D. = ๐.๔๖๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ($\bar{x} = ๔.๑๔$, S.D. = ๐.๘๖๖) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{x} = ๓.๗๓$, S.D. = ๐.๘๑๒)

๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๙๘$, S.D. = ๐.๔๐๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน ($\bar{x} = ๔.๔๐$, S.D. = ๐.๗๑๒) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน ($\bar{x} = ๓.๗๑$, S.D. = ๐.๗๔๖)

๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๘๘$, S.D. = ๐.๓๘๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ($\bar{x} = ๓.๔๙$, S.D. = ๐.๖๙๔) ส่วนข้ออื่น ๆ ที่เหลือ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ปัญหา อุปสรรคที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

- บางพื้นที่ไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาค้นคว้าของเยาวชนในสภาพแวดล้อมจริง
- อุปสรรคบางประการจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์
- บางพื้นที่ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- บางพื้นที่ขาดการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- บางพื้นที่ขาดการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่เยาวชน
- บางพื้นที่ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

- ส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในส่วนของ การศึกษาในระบบและนอกระบบ
- สอดแทรกค่านิยมการอนุรักษ์ในกิจกรรมหรือประเพณีประจำท้องถิ่น
- สนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนหรือวัยรุ่น ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
- จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหรือหน่วยงานอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจรณรงค์เผยแพร่วัฒนธรรม
- ให้ความรู้และสร้างค่านิยมการอนุรักษ์และหวงแหนศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นแก่เยาวชน โดยให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สืบสานด้านการอนุรักษ์
- จัดตั้งศูนย์กลางการสื่อสารด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ประจำชุมชน

ค. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

๑. กระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการค้นหาปัญหา ดังนี้

๑.๑ มีส่วนร่วมค้นหาปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๒ มีส่วนร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๓ มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมของปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๔ มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒. กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ดังนี้

๒.๑ มีส่วนร่วมรับรู้แผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๒ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๓ มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาและปรับปรุงแผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๔ มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์แผนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓. กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

๓.๑ มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓.๒ มีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุสิ่งของที่ใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓.๓ มีส่วนร่วมในการบริจาคทุนทรัพย์เพื่อนำใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๓.๔ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔. กระบวนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล ดังนี้

๔.๑ มีส่วนร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการตรวจสอบและติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๒ มีส่วนร่วมสังเกตการณ์การปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๓ มีส่วนร่วมประเมินผลความสำเร็จของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๔ มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์

๕. กระบวนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ามามีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

๕.๑ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น

๕.๒ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่

๕.๓ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม

๕.๔ ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นตัวแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่มีฐานข้อมูลสารสนเทศสภาพทั่วไปการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน

๒. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่มีฐานข้อมูลพฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๓. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ประสานเครือข่ายร่วมกันถ่ายทอด แลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนการสร้างสังคมสันติสุขระดับจุลภาค

๔. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ตัวแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ในการสร้างสรรค์มรดกสันติสุขที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต

มีการประชาสัมพันธ์ทางวารสารที่อยู่ในฐาน TCI

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrabrahmavethi (Suthep Phussadhammo)
ประวัติการศึกษา	เปรียญธรรม ๙ ประโยค - พ.ศ. ๒๕๒๕ ปริญญาโท พธ.ม. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. ๒๕๓๖
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อสวดธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐